

DVPLEX DISSERTATIO

DE DVOBVS NVMMIS DIOCLETIANI ET LICINII

Ex Cimelijs Sereniſs. ac Reuerendiſs. Principis

LEOPOLDI CARDINALIS MEDICEI

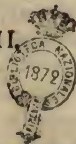
Cum Auctario Chronologico

DE VOTIS DECENNALIBVS IMPERATORVM AC CÆSARVM.

AVCTORE

F. HENRICO NORIS VERONENSI AVGVSTINIANO

Sereniſſimi Magni Etruriæ Ducis COSMI III. Theologo & in Academia Piſana Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ Profeſſore.

FLORENTIÆ,

Ex Typographia Nicolaj Naueſij, ſub signo Nauis. 1675.

Superiorum permiſſu.

SERENISS. AC REVERENDISS. PRINCIPI

LEOPOLDO CARDINALI MEDICEO

I tantum mihi ingenij esset in re antiquaria intelligenda, quantum tibi, SERENISSIME PRINCEPS, studij ac industriæ inest in eadem supra omne præconium illustranda: profectò hilari ac prompto animo iniunctam mihi à tua Celsitudine insignium Numismatum interpretationem adgrederer, nec eruditorum censuræ vllum mihi metum, vel saltem moram inijcerent, quo minus id quod sentio, in literas mitterem, ac publici iudicij aleam tentarem. Cum ad insignia quæque prioris ætatis monumenta comparanda, animum iam pridem contuleris, nulli industriæ, nulli sumptui, nullis denique difficul-

tatibus parcis, vt inscripti antiquitus lapides, pictæ tabulæ, vetusta Numismata vel apud remotissimas gentes conquisita, tuæ planè regiæ Gazæ cum pretium, tum splendorem adijciant. Vidit hæc ætas grande miraculum, cum magni Principes, horumque votis ac suis pariter lucris indulgens subditorum auaritia, mille nauibus toto Oceano sparsis, ingenti auri atque argenti ponderi, ac pretiosissimis mercibus in Europam deuehendis inhiaret, Africanorum marmorum antiquitus inscriptorum aceruos, hoc est, victricis Romæ reliquias barbarico squalore sordentes, ac longioris temporis edacitate corrosas, tuis nauibus in Etruriam aductas, Mediceorum Musei atria nobilitasse. Scimus olim Romanos Duces è deuictis Græciæ atque Asiæ vrbibus, eximij operis statuas, ac pulcherrima signa abstulisse, vt publici veluti Orbis rapinis priuatas in Vrbe ædes locupletarent. Verùm tot inscriptos lapides eruditionis tantùm promouendæ gratia, è longinquo adductos, nullius planè seculi, nullius exempli, sed tui tantùm erga rem antiquariam studij fuit. Cum verò probè nosses totius antiquitatis thesaurum in vetustis ac alta rubigine obductis Numismatibus contineri, quamuis regnantis familiæ Gazam innumeris id genus priscæ ætatis monumentis ad miraculum refertam scires, noua tamen eidem & pretij & splendoris incrementa daturus, antiqua Augustorum, Regum, ac Coloniarum Numismata vbique gentium incredibili solertia conquisita, quod de Cæsare vetusta quæque colligente Suetonius dixit, animosissimè comparasti; *& cum ceteri hominum recens cusæ pecuniæ cupiditate ad insaniam vsque teneantur, tu priscarum gentium nummis colligendis intentus, pauca ærea ac scabra rubigine exesa Numismata multis aureis redimere, in maximi lucri loco ponis; cum planè intelligas pretiosa illa supellectile homines non ditiores fieri, sed sapientiores; siquidem totius Orbis historia ære perenni*

ducta,

ducta, immortalibus characteribus in nummis describitur. Ceterum tam praeclaras primoris aeui memorias haud in sinu condis, vel vni tibi inspiciendas sigillo munis, sed illas liberali prorsus custodia ita seruas, vt passim reclusis scrinijs, easdem eruditorum oculis lustrandas exhibeas; & quo absentibus quoque prodesse possis, Numismatum ectypos ad eruditiores antiquarios transmittis, vt ipsorum commentarijs inserta, in oculis omnium, ac in ore famae versentur. Verùm quòd recens inuentorum Numismatum, quibus minus ab auro pretium inest, interpretationem mihi tua Celsitudo iniungit, vereor ne quantum tibi laudi dabitur, quòd eruditorum procul hinc Musis vacantium, iudicia minimè expectans, sed morae impatiens, citissimam eorundem explicationem vrgeas, tantumdem mihi vitio deputetur, quòd cum antiquariorum sacraria vix à limine salutauerim, illotis, vt aiunt, manibus docta cimelia tractare non extimui. Profectò pudori meo satius silentio consulerem, ni iussis tuae Celsitudinis, quibus refragari piaculum sit, ad opus impellerer, in quo tentando non eruditionis famam, sed purum putum obsequij nomen, & ne hoc quidem cum laude, sed cum venia tantùm expecto.

SERENISSIMÆ TVÆ CELSITVDINIS

Humillimus atque addictissimus seruus
F. Henricus Noris Augustinianus.

59

DISSERTATIO PRIMA

DE NVMISMATE

IMPP. DIOCLETIANI ET MAXIMIANI.

Oſtquam Romanum Imperium in Auguſtum, dein ſucceſſores Principes ceſſit, non defuere præclara ingenia, quæ Cæſarum tum bello tum pace geſta in literas mitterent, ac ſeræ poſteritati commendarent. Verùm quinto poſtea ſeculo irruentibus in Italiam barbaris, ac victricem gentium prouinciam igne ferroq; vaſtantibus, inſignia quæque rerum geſtarum monumenta communi vrbium ac populorum fato concluſa, peſſum iuere. Nam cum iniectis facibus nobiliſſima oppida incendio abſumerentur, nulla ſeruandarum bibliothecarum cura quempiam inceſſit; cum ſinguli quique publicis priuatiſq; rebus hoſtium furori permiſſis, in ſecretiora montium latibula arrepta fuga, dilaberentur. Hinc tot inſignium ſcriptorum monumenta interiere, vt fortiſſimorum Principum geſta vel penitus in obſcuro lateant, vel minima ferè parte, tanquam paucæ è publico naufragio tabulæ emerſerint. Ipſis etiam ſaxis Capitolinis, in quibus Conſulum nomina ęternitati dicata credebantur, eorūdem hoſtium furore deiectis, Romani Imperij faſti tanta obſcuritate obſiti ad poſteros peruenere, vt ijſdem innixa Auguſtorum hiſtoria, eadem caligine oppreſſa, per plura ſecula iacuerit, donec Onuphrius Panuinus ad Romanam hiſtoriam è tenebris eruendam natus, Romanos

faſtos

faſtos pari diligentia, ac felicitatè priſtino ferè nitori reſtituit. Etenim immane opus adgreſſus, omnibus tum Græcis tum Latinis voluminibus euolutis, ſparſas tota Vrbe & Italia inſcriptiones lapidum colligens, Imperatorum Numiſmata, ac vetuſta quæque antiquitatis cimelia perluſtrans, florentis Reipublicæ, ac omnium maximi Imperij faſtos ſumma cum laude reparauit. Hinc ab eruditiſſimis ſcriptoribus tot in eundem congeſta elogia, vt iuſtę molis librum conficerent, ſi vndiquè excerpta in volumen cogerentur. Vnus inſtar omnium Lipſius in notis ad panegyrim Plinij, *Onuphrius*, inquit, *verus Pater principalis hiſtoriæ, & Faſtorum*. Sed tantæ moli vltimam nondum manum impoſitam his planè conqueritur Scaliger lib. 5. de emendat. temp. pag. 497. *Magna perturbatio eſt in Conſulibus, & annis Diocletiani, Conſtantini Magni, & filiorum eius in faſtis Onuphrianis, non vtique culpa viri, quem verè ætas noſtra PATREM HISTORIÆ vocare potuit, ſed difficultate rei*. Ego quidem, vt ingenuè fatear, licet Panuini mei (cur enim meum non dixerim, quem eadem patria, idemq; religioſæ familiæ inſtitutum mihi coniunctiſſimum fecit?) diligentiam mirari potius, quàm pro merito laudare poſſim, nunquam tamen adeo animum deſpondi, vt eiuſdem faſtos, ſicubi luxati viderentur, reparandorum curam abiecerim; video enim accuratiſſimum ac ſolertiſſimum meſſorem eo in campo paucas etiam poſteris, quas colligerent ſpicas, feciſſe reliquas. Hoc autem veterum ſchedarum, antiquorum lapidum, ac Numiſmatum, quæ ſubinde è tenebris eruuntur, præſidio præſtare me poſſe ſpero: præſertim in tam dulci ac planè beatiſſimo literarum otio, quod regia Sereniſſimi Magni Ducis COSMI III. munificentia in Etruria nactus ſum, eiuſdem copioſiſſimis tum impreſſorum, tum manu exaratorum voluminum bibliothecis, ac ditiſſimis veterum Numiſmatum gazis, inuidenda planè ſorte, mihi recluſis. Huic tamen meæ felicitati maiora ſubinde incrementa adijcit erudita Sereniſſimi Cardinalis LEOPOLDI induſtria, dum vtramque literariam regnantis familiæ ſupellectilem noua inſignium voluminum copia, ac ſelectiſſimorum Numiſmatum delectu non ad Bibliothecæ, vel Cimeliarchij pompam, ſed ad vberrimum Muſarum quæſtum, ac bonarum artium ſplendorem exornat. Etenim, vt innumera id

genus

genus exempla missa faciam, vno Diocletiani nummo aureo eodemque pulcherrimæ cęlaturæ, quem nuper suum in Museum retulit, tabulę consulares hostium, ac temporum iniuria laceratæ, pristino nitori restituuntur. Hoc sanè eximiæ Serenissimi Principis gloriæ grata posteritas deputabit, dum exactam fastorum, quòd Diocletiani Imperij annos attinet, integritatem Scaligero desperatam, Petauio dubiam, ceteris verò aut deprauatam, aut confusam, vno sibi aureo à magno Principe redemptam accipiet.

CAPVT I.

Nummi Medicei descriptio. Domini titulus à Diocletiano in nummis vsurpatus. Initium Imperij Diocletiani ex Paschali S. Proterij Martyris Epistola contra Scaligerum demonstratur. Illius anni Consules ex antiquo lapide ac codice Iustiniani aduersus V. C. sententiam assignantur. Vulgaris opinio de Consulatibus Diocletiani, & Maximiani proponitur.

IN antica parte Numismatis maioris magnitudinis visuntur Imperatores Diocletianus ac Maximianus laureati, ac consularibus trabeis induti, sese inuicem inspicientes. Vterquè scipionem eburneum stringit, in cuius superiori parte aquila apparet. Scribit Dionysius Halicarnassensis lib. 3. inter regia dona ab Etruscis victori Tarquinio missa, fuisse *sceptrum in summitate habens aquilam*, eoque vsum Tarquinium, ac exactis regibus annuos Consules. Hinc Iuuenalis Sat. 10. V. 43. Consulem describens ait:

Da

Da nunc & volucrem, sceptro quæ surgit eburno.

Extat apud Tristanum tom. 2. p. 507. Gordiani nummus, in quo Imperator trabeatus idem omnino sceptrum stringens exhibetur cum epigraphe: TR. P. IIII. COS. II. Iniuit quartùm tribunitiam potestatem anno vulgaris Æræ Christianæ 241. quo alterum consulatum gessit. In nummo etiam Crispi, in quo COS. II. obsignatur, idem Cæsar scipionem eburneum cum aquila in summitate regit apud C L. Patinum, vt planè appareat, eo sceptro consularem dignitatem significari. In postica parte eminet currus triumphalis iunctis quatuor Elephantis; singulos autem bini sessores regunt, aduersa ad currum facie. Imperatores stantes in quadriga triumphali, nempe capsa ex omni parte in ambitum clausa vehuntur, desuper victoria, quæ hinc inde palmas spargit. Hæc quidem Victoria in ectypo eodem prorsus modo scalpta est, quo in aureo Numismate exhibetur; neque enim decuit eandem elegantiori stylo in nummi typo signari. Porrò in neutra Numismatis inscriptione epitheton DOMINI legitur; nondum enim Diocletianus inuidiosum illum Romanis titulum vsurpauerat. Scribit Aurelius Victor Schotti de Diocletiano: *Se primus omnium Caligulam post, Domitianumq; Dominum palam dici passus.* Obseruo in lapidum inscriptionibus Augustos iam inde ab imperio Commodi Dominos plerumq; appellatos. Ita planè nuncupantur Seuerus ac Antoninus Gruteri pag. 29. Alexander Seuerus pag. 121. Gordianus pag. 29. Philippus pag. 179. Gallus ac Volusianus pag. 1081. Aemilianus pag. 273. vbi etiam Traianus in lapide Tarraconensi Dominus inscribitur. Hunc tamen titulum subditorum adulatio priuato iure Imperatoribus deferebat, quod & in epistolis Plinij ad Traianum patet; nam hic teste eodem in panegyri, & Alexander ex Lampridio in eius vita, Domini epitheton recusarunt. Ceterum in nummis primus omnium passim Domini titulum vsurpauit Diocletianus, cuius exemplum successores imitati sunt. Imò idem Diocletianus adhuc superstes ac procul ab Imperij fastigio, ex quo ad priuatam vitam sponte descenderat, ab Augustis Dominus appellabatur, vt patet ex edicto Maximini apud Eusebium lib. 9. cap. 9. & rescripto Licinij L. 2. *de censu* Cod. Theod. Ex inscriptione tamen Numismatis

Medicei colligitur noudum anno 287. Domini titulum memorato Imperatori delatum fuisse, quem postea hostibus debellatis, vesana ambitione vsurpauit.

Annum V.C. MXL. Æræ Christianæ iuxta Dionysianam computationem 287. hoc consulari charactere Panuinus signauit: *Diocletiano III. Maximiano II. Coss.* Porrò tantum celeberrimi scriptoris auctoritas valuit, vt Baronius, Sigonius, Goltzius, Caluisius, alijque historici, ac chronologi in eandem sententiam pedibus iuerint. Huic tamen communi placito rarissimum Serenissimi Cardinalis numisma refragatur, in quo cum tertio consulatu Diocletiani prior Maximiani componitur, vt ex inscriptione lucet: *IMPP. DIOCLETIANO III. MAXIMIANO COSS.* Hunc autem characterem non modò exactum arbitror, verum etiam tanto veterum monumentorum consensu consecratum, vt certè mirari lubeat, viros doctissimos in alienam sententiam descendisse. Hoc vt clarius ostendam, Diocletianæi Imperij initium præmittendum est cum quinque consulum laterculis, quorum emendationem ex Mediceo Numismate postea subijciam.

ANNO VRBIS C.		*AERÆ CHRISTIANÆ*
1137.	*CARINO II. ET NVMERIANO COSS.*	284.
1138.	*IMP. DIOCLETIANO II. ET ARISTOBVLO*	285.
1139.	*MAXIMO II. ET AQVILINO*	286.
1140.	*IMPP. DIOCLETIANO III. ET MAXIMIANO II.*	287.
1141.	*MAXIMO, ET IANVARIO*	288.

Cum Numerianus Imperator è bello Persico victor in Europam reuertens, Arrij Apri soceri insidijs occubuisset, C. Aurelius Valerius Diocletianus vilissima stirpe in Dalmatia natus, sed longa militia insignis, ac domesticos id temporis regens, Imperator Augustus nuncupatus fuit. Diocletiani inaugurationem peractam anno V. C. 1137. Epochæ Christi 284. Carino II. & Numeriano Coss. locupletissimis testimonijs ab eruditissimis viris

Baronio, ac Petauio probatum est, quibus dimissis, nouas eam in rem probationes arcessam. Sanctus Proterius Patriarcha & Martyr Alexandrinus in Epistola Paschali plures characteres exhibet, quibus initium Diocletianæi Imperij anno 284. alligatur. Vnum tantùm afferam. *In octogesimo nono*, inquit, *anno ab Imperio Diocletiani superstite Patre nostro, & Episcopo Athanasio, cum XIV. Luna Paschalis XXVIII. die mensis Phaminoth, idest, nono Kalendarum Aprilium die prouenisset, die Dominico, in subsequentem translatum est hebdomadem, ita vt quinta die mensis Pharmuthi, hoc est, pridie Kalendarum Aprilium celebraretur Pascha Dominicum.* Est character anni 373. qui cum dicatur octogesimus nonus *ab Imperio Diocletiani*, patet Imperium Diocletiani inchoatum anno 284. Idem tradit S. Ambrosius in Epistola ad Episcopos Aemiliæ, vocans eundem annum octogesimum nonum *ex die Imperij Diocletiani*, quo anno XIV. Martij incidit in diem Dominicam IX. Kal. Aprilium; vnde ne Pascha celebraretur in die termini, in alteram Dominicam diem dilatum est. At anno eodem 284. fuisse consules Carinum II. & Numerianum fratres Augustos, ex fragmento antiquissimo consulari, quod desinit in annum 354. à doctissimo Bucherio publicato euidenter demonstratur. Etenim cum ibidem anni Bissextiles, ac feriæ in quas Kalendæ Ianuariæ eorundem annorum incidunt, exactissimè designentur, hæc legimus cap. 14. pag. 249. *Carino II. & Numeriano B. Mar.* Est planè annus 284. qui fuit Bissextitilis, & Kalendæ Ianuariæ inciderunt in diem Martis Cyclo Solis XIII. Lunæ XIX. lit. FE. Vnum superest probandum, Diocletianum ijsdem consulibus ad Romani Imperij fastigium euectum. Est planè aureum testimonium nemini hucusq; obseruatum, *L. vt nemo inuitus* lib. 3. Cod. Iust. vbi legitur in titulo *Imp. Diocletianus Augustus Camerio*; dicitur verò rescriptum *Dat. idibus Octobris Carino II. & Numeriano Coss.*

Baronius post Cassiodorum, ac Victorium Aquitanum anno 284. assignat Carum II. & Numerianum AA. Coss. addens *ab alijs perperam* poni Carinum II. & Græcos fastos appellat, in quibus ait, Carum II. & Numerianum Coss. legi, itemq; antiquum epigramma, quod postea subijciam. Sed ex fastis libri de præfectis

Vrbis

Vrbis, & Anonymi aqud Bucherium Carinus II. & Numerianus consules digeruntur. Imò in fastis Græcis apud Scaligerum leginus Ινδ. γ. ΤΠ. ΚΑΡΙΝΟΥ ΤΟ. Β. καὶ ΝΟΥΜΕΡΙΑΝΟΥ. *Indictione tertia Consulatu Carini II. & Numeriani*. Erratum est in indictione; nam anno 284. Kalendis Ianuarijs labebatur indictio secunda; ob proximè intrusum ante Carinum, & Numerianum par consulum Diocletiani & Bassi, error irrepsit. Ex plurimis rescriptis Cod. Iust. opinio Cassiodori refellitur. *L. 3. de reuocand. donat. PP. II. Idus Ianuarias. L. 5. de donat. PP. Romæ VI. Kal. Februarias. L. 19. ex quibus causis PP. XVII. Kal. Febr.* quæ omnia rescripta dicuntur data *Carino, & Numeriano Coss.* Cum verò in titulis earundem legum inscribantur *Impp. Carinus, & Numerianus*, palam fit ineunte anno 284. Carum Imperatorem non fuisse superstitem, sed eiusdem filios imperasse, ac vnà simul Kalendis Ianuarijs ordinarium consulatum inisse. Antiquum hoc epigramma à Baronio productum, eiusdem sententiam euertit.

VICTORIOSISSIMO	*FORTISSIMO ADQVE*	*VICTORIOSISSIMO*
PRINCIPI IVVENT.	*CLEMENTISSIMO*	*PRINCIPI IVVENT.*
M. AVRELIO CARINO	*IMP. CAES. M. AVRELIO*	*M. AVREL. NVMER.*
NOBILISS. CAESARI	*CARO INVICTO AVG.*	*NOBILISS. CAESARI*
COS. PRO. COS.	*P. M. TR. POT. II. COS. II.*	*PRO COS.*
	P. P. PRO COS.	

M. AVRELIVS VALENT. V. C. LEG. AVGG. PRO PR. PROVINCIAE HISPANIAE. CITERIORIS. D. N. M. Q. EORVM.

In hac inscriptione consulatus II. Cari Imperatoris componitur cum primo Carini, quo tempore Numerianus nondum consul, sed Proconsul tantùm appellatur, ac proinde rectè cum Numeriano ponitur Carinus consul II.

Panuinus diem natalem Imperij Diocletiani statuit ipsis parilibus vrbis, nempe XI. Kal. Maij, quod postea etiam asseruere Baronius, Goltzius, Caluisius, Scaliger, alijque communiter. Verùm ex codice Iustinianæo, & Eusebio Cæsariensi, qui id temporis viuebat, illorum scriptorum opinio falsi conuincitur. Lib.

10. Cod. laudatur *lex 4. de delat. PP. III. Kal. Septembris Carino, & Numeriano Coſs.* in illius verò titulo leguntur *Impp. Carinus, & Numerianus*. Itaque exeunte Auguſto viuebat Numerianus, vel eiuſdem mortis nuncium nondum Carinus acceperat, ſi laudata lex ab hoc ipſo emiſſa aſſeratur. Euſebius cap. 2. de martyribus Palæſtinis in appendice lib. 8. edit. Valeſianæ, ſcribit Romanum martyrem occiſum die 17. Nouembris anno primo perſecutionis Diocletiani. *Poſt quod ſupplicium*, inquit, *contruſus in carcerem, ac diutiſſimè ibidem maceratus, tandem cum Imperatoris* Diocletiani *vicennalia iam adeſſent, & ex ſolemni more vniuerſis, qui in cuſtodia tenebantur indulgentia publicè per praconem annunciata eſſet, ſolus ad quatuor vſque puncta diſtentos habens pedes, in ipſo iacens neruo, fractis laqueo faucibus, martyrio ſicut optauerat, exornatus eſt.* Quo luculento teſtimonio oſtenditur Diocletianum neutiquam ipſis parilibus Imperium ſuſcepiſſe, cum vicennalia ante diem XIV. Kal. Decembris peregerit. Ex faſtis Siculis, ſeu Chronico Alexandrino Diocletianæi Imperij initium intelligimus. Etenim ad conſulatum Carini II. & Numeriani hæc leguntur: *Diocletianus Imperator XV. Kal. Octobris Chalcedone renuntiatus, V. Kal. Octobris Nicomediam purpuratus intrauit, & Kal. Ianuarijs conſul preceſſit.* Itaque die 17. Septembris Imperium exercitu deferente, capeſſiuit. Scaliger primus hoſce faſtos publicauit, quos etiam ſępius Panuinus appellat, vterque tamen ad vrbis parilia illius Auguſti initia fixit, quibuſdam Mamertini verbis moti, quæ oppoſitum tamen indicare Petauius oſtendit. Doctiſſimus Valeſius in notis ad cap. 2. de Martyribus Palæſtinis ſcribit, vel Euſebium, vel ſcriptorem laudati Chronici in aſſignando primo Diocletianæi Imperij menſe non rectè calculos poſuiſſe. Sed ex reſcripto Diocletiani ſignato *idibus Octobris* A. 284. patet, Euſebium erraſſe, dum ſcripſit vicennalia eiuſdem vota ſoluta die 17. Nouembris, cum *Septembrem* dicere debuiſſet. Fortè Nicomediæ XV. Kal. Octobris præſente Diocletiano vicennalia peracta ſunt, & poſtea XV. Kal. Nouembris Antiochiæ, vt ijſdem ſolemnijs adeſſet Auguſtus; illo enim id temporis ea in vrbe degente, appetentibus vicennalibus feſtis, Romanus occubuit. Ex hac chronologia-

tum

tum Ecclesiastica tum profana historia plurimùm illustratur; siquidem in sacris fastis Numeriano imperante, plurimi Martyres recensentur, cum idem per octo menses A. 284. in imperio vixerit. Insignis annalium conditor bimestrem tantùm eidem imperium assignans hæc scripsit: *Cum Numerianus paulò post patrem interfectus sit vnde quæso quòd nonnulli Martyres sub Numeriano passi legantur in cunctis Martyrologijs? haud res est facilis demonstratu.* Scaliger etiam in notis ad Eusebium num.2299. ludos quos à Numeriano datos Calpurnius cecinit, intra tam paucos dies quibus eundem patri superstitem putat, vix edi potuisse existimans ait: *Hoc ambiguum mirari magis, quàm soluere possumus.* Quæ tamen ex hucusque demonstratis nullo negotio intelliguntur.

CAPVT II.

Doctissimi H. Valesij de suffecto consulatu secundo Diocletiani opinio expenditur. Petauius eidem in laudato consulatu collegam assignat Maximianum Augustum. Ex Mediceo Numismate, & antiquis inscriptionibus refellitur. Vetus inscriptio mutila explicatur, & restituitur.

CArinus Diocletiani inauguratione intellecta, copias vndique accersebat, vt æmulum ab Imperio detruderet; itaque ciuile bellum conflatum. Diocletianus cum postrema anni parte consulatum suffectum gessisset, Kalendis Ianuarijs A. 285. iterum consul collega Aristobulo processit. Henricus Valesius de sacra ac profana historia vltra omne præconium benemeritus, in notis ad lib. 23. Ammiani Marcellini pag. 250. scribit A. 285. Kalendis Ianuarijs Carinum III. & Aristobulum consulatum inijsse; nam in fastis Idacij legimus: *Diocletiano II. & Aristobulo. His coss. occisus est Carinus Margo, qui ipso anno cum Aristobulo consul processerat.* Aristobulus in castris Carini præfectum prætorio agebat, cum Diocletianus contra Carinum moueret. Horum testis est Victor Schotti. *Ceteris,* inquit de victore Diocletiano, *venia data, retentique hostium ferè omnes, ac maximè*

vir insignis Aristobulus præfectus prætorio per officia sua. Quare Diocletianus Kal. Ianuarijs non suscepit alterum consulatum cum Aristobulo, cum hic in Carini castris id temporis militaret, ac præcipuus partium Dux haberetur, nec nisi occiso demum suo Principe, ad Diocletianum se contulerit. Hinc putat vir eruditissimus Diocletianum victo apud Murgum in Mysia superiori Carino, eiusdem vtpotè hostis, nomen è fastis expunxisse, seque suffectum consulem designasse. Sirmondus, ne Carinum tertio consulem in fastis, quos Idacij nomine inscriptos omnium primus publicauit, contra ceteras consulares tabulas obtruderet, nonnulla textui pro arbitrio inseruit, nempe: *His coss. occisus est Carinus* [& leuatus est Diocletianus Imperator] *qui ipso anno cum Aristobulo consul processerat*: vt non Carinus, sed Diocletianus kal. Ianuarijs consulatum ordinarium inierit. Sed in MS. codice additum illud non legitur, vti patet ex ijsdem fastis quos postea Labbeus edidit tomo priori Bibliothecæ MS. Gallicanæ; vbi videmus eosdem fastos desinere A. 468. Anthemio Augusto consule, quamuis in MS. vlterius etiam procedant. Eos nunquam Idacio homini Hispano adscripserim; hic enim in suo Chronico res ferè tantùm in Hispania gestas recenset, quarum altum in fastis illis silentium, vt ijdem aliena planè manu digesti videantur. Vocabo tamen Idacianos, quia ex priori editione ita passim ab eruditis nuncupantur. Præterea errorem eisdem fastis imponit, dum anno 285. Diocletianum Imperatorem designatum exhibent, qui anno superiori purpuram induerat. Reponit Reformator Chronologiæ lib. 4. cap. 10. num. 17. *leuatus dixit, non creatus, sed exaltatus supra æmulos suos*. At lubrica prorsus interpretatio; siquidem antiquus ille chronologus nouas Principum inaugurationes his verbis passim designat: *leuatus est*, vt in Aureliano, Tacito, Maximiano alijsque patet.

Valesius vti est in veterum lectione accuratissimus, rectè tertium Carini consulatum ex illis fastis asseruit. At quòd Diocletianum suffectum consulem obtrudit, ex fastis Siculis, seu Alexandrino Chronico palam refellitur; ibi enim post recitatam Diocletiani inaugurationem ante diem XV. kal. Octobris, hæc leguntur: Καλανδαῖς Ιανουαρίαις προῆλθεν ὕπατος: *kalendis Ianua-*

Ianuarijs consul processit. Adest alterum locupletissimum testimonium *L. 2. si quis aliquem*, quæ emissa est à Diocletiano, & dicitur *proposita kal. Ianuarijs Diocletiano II. Aug. & Aristobulo coss.* Itaque Diocletianus A. 285. ipsis kalendis Ianuarijs consulatum ordinarium capessiuit. Diocletianus cum accepisset Aristobulum à Carino in trabeæ societatem adscitum, quo probatæ virtutis ducem in partes traheret, eundem vnà secum consulem designauit. Etenim ciuili bello Augustos semet vna cum alijs in varijs Orbis Romani prouincijs consules designabant. Postumus cum imperante Gallieno Galliarum imperium occupasset, plures consulatus gessit, quorum tamen nulla in fastis mentio. Cernuntur in Cimelarchio Serenissimi Magni Ducis nummi cum epigraphe: *IMP. C. M. CASS. LAT. POSTVMVS P. F. AVG. P. M. TR. P. COS. II.* & apud Tristanum COS. IIII. & COS. V. qua de re plura inferiùs in descriptione nummi Liciniani producam. Quòd verò Aristobulus, quamuis in Carini hostis comitatu summo cum magistratu versaretur, in consulatus consortium à Diocletiano vocatus fuit, eximiæ Aristobuli virtuti detur, vel ab ipso hoste tam honorifico testimonio commendatæ. Ita idem Diocletianus Ceionium Varum Præfectum Vrbis à Carino declaratum, in magistratu retinuit. Quod autem Carini nomen è fastis à Diocletiano expunctum non fuerit, patet ex *L. vt nemo inuitus*, quæ licet à Diocletiano emissa, *Carini* tamen consulatu subsignatur. Ceterùm victoriam Diocletiani paucis Eutropius perstringens ait: *Carinum omni odio ac detestatione viuentem apud Murgum ingenti prælio vicit, proditum ab exercitu suo, quem fortiorem habebat, certè desertum inter Viminacium, & aureum montem*. In tabulis Peutingerianis ad ripam Istri in Mysia superiori legimus: *Aureo Monte X. Margum XIV. Viminacio*.

Concors ferè omnium sententia est, hoc anno 285. M. Aurelium Valerium Maximianum ab Imperatore Diocletiano Cæsarem designatum; ita scripsere Baronius, Panuinus, Goltzius, Caluisius, & doctissimi nummorum interpretes Occo, Tristanus, Patinus, Angelonus; alijque passim præeunte Eutropio lib. 9. Imò Petauius lib. 11. de doct. temp. cap. 31. putat Maximia-

num hoc ipso anno designatum fuisse Augustum, & consule m suffectum ex vetusti lapidis inscriptione apud Gruterum pag. 280. *quæ*, inquit, *Diocletiani in secundo consulatu collegam tribuit Maximianum Augustum: MAXIM.... AVG.... N. DIOCLETIANO II. COSS. SVB FELICE PROC. AVG. N. THERM. ANTONIANARVM. Hic in secundo consulatu collegam Diocletianus habuit Maximianum Augustum*. Et quidem quod suffectum Maximiani consulatum attinet, Panuinus lib. 2. fastorum ad annum V. C. apud ipsum 1136. epochæ Christianæ 284. Maximianum consulem suffectum ponit Kalendis Iulij, & quod annum spectat, consentiunt Caluisius, ac Goltzius.

Vt ab hoc postremo incipiam, huic suffecto Maximiani consulatui apertè refragatur nummus Mediceus, in quo primus consulatus Maximiani ordinarius asseritur, collega Diocletiano tertium consule A. 387. quod ipsum ex antiquo lapide, ac plurimis legum subscriptionibus demonstrabo. Miror autem Caluisium fastos Siculos appellare, cum illi cum Mediceo Numismate planè concinant; etenim ibidem legitur. ΔΙΟΚΛΕΤΙΑΝΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΤΟ Β. καὶ ΜΑΞΙΜΙΑΝΟΥ ΕΡΚΟΥΛΙΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ, vt perperam ijsdem fastis suffectus Maximiani consulatus attribuatur. Sed nec antiqui lapidis epigramma Petauio suffragatur; siquidem hoc eiusdem fragmentum à Grutero ponitur.

FLORENT
ET PIISSI
D. N. VALE
MAXIM
SEMPER

C. CEIONIV
V. C. PRAE
PRÆF. VRB.
IVDIC. D. N.

In dextero latere *MA-*

MAXM. AVG.

N. DIOCLETIANO II. COS.

SVB FELICE PROC. AVG. N.

THERM. ANTONIANARVM.

Profectò minus rectè Petauius legit *Maximiano Augusto N. Diocletiano II. Coss*, vt Maximianus anno 285. & Augustus & consul iudicetur; nam ita in lapide, vt eruditi norunt, legeretur, Maximiano, & Diocletiano II. *AVGG. COSS.* Cum verò Maximianus in omnibus inscriptionibus marmorum, & legum, & in tabulis consularibus Diocletiano, à quo imperium acceperat, postponatur, perperam in laudata inscriptione huic præpositus fingitur. Imò cum ibidem hæ notæ appareant *D. N. & AVG. N.* palam fit, vnum Diocletianum Imperatorem designari; nam si Maximianus quoque Augustus exprimeretur, literæ eædem duplicatæ cernerentur, nempe *DD. NN. & AVGG. NN.* quemadmodum lucet in ceteris inscriptionibus, in quibus duo Augusti nominantur. Porro iuuat eandem inscriptionem integram reddere.

FLORENTISSIMO.

ET PIISSIMO.

D. N. VALERIO. DIOCLETIANO.

MAXIMO. INVICTO.

SEMPER. AVG.

C. CEIONIVS. VARVS.

V. C. PRAEF. PRAETORIO. ET

PRAEFECTVS. VRBI. VICE. SACRA.

IVDICANS. DEVOTVS. NVMINI. MAIESTATIQ. EIVS.

MAXIMO AVGVSTO DIOCLETIANO II. COS.
SVB FELICE PROCVRATORE AVGVSTI NOSTRI
THERMARVM ANTONIANARVM

In libello de præfectis vrbi A. 285. Diocletiano II. & Aristobulo Coss. Ceionius Varus ponitur Præfectus V. quemadmodum in laudata inscriptione, qui cum anno etiam superiori Carino imperante, in eodem magistratu fuerit, rectè dixit Victor Schotti Diocletianum occiso Carino, ceteros *retinuisse per officia sua*. Scaliger in comment. ad Euseb. num. 2231. postremam positæ inscriptionis partem ante Gruterum ex base Romani lapidis exscriptam protulit.

Ex antiquis inscriptionibus lapidum, & nummorum sententia Petauij de vocato in consortium Imperij cum Augusti titulo Maximiano A. 285. refellitur. Marmorum elogia cap. 4. producam; ibi enim Potestas Tribunitia X. Diocletiani cum VIII. Maximiani componitur, ex quo patet, Maximiani imperium in alterum annum protrahendum. Hubertus Goltzius accuratissimus Numismatum indagator, nummos postremo Maximiani imperij anno cusos exhibet cum notis L. IH. quibus annus XVIII. designatur, & rectè; siquidem Kal. Aprilis A. 286. purpuram induit, eandemque A. 304. ipsis Kal. Aprilis Mediolani deposuit. Opponit Petauius antiquum panegyricum Maximiano dictum, in quo Orator eundem appellat *vicesimo anno Imperatorem*. At Panegyristes more Oratorum rotundo numero vsus fuit. Cum Diocletianus ineunte anno imperij vicesimo, vota vicennalia soluisset, eadem quoque Maximianus, vt cum imperij collega conueniret, biennio anticipauit; laudatur enim ab eruditissimo Patino Maximiani nummus inscriptus *VOT. XXX. AVGG.* quare quòd idem tricennalia vota nuncuparat, annum imperij vicesimum eidem Orator assignauit.

Ex his manifestè colligitur Maximianum nec consulem suffectum, nec Augustum anno 285. à Diocletiano designatum. Imò vix in communem sententiam trahi possim, qua vulgo tum historici tum nummorum interpretes arbitrantur eodem anno Maxi-

Maximianum Cæsarem nuncupatum. Spartianus in libello de vita Aelij Cæsaris ad Diocletianum, scribit eumdem creatum fuisse Cæsarem ab Hadriano non testamento, vt antea moris fuit, *sed eo genere, quo nostris temporibus à vestra clementia Maximianus, ac Constantius Cæsares dicti sunt, quasi quidam Principum filij viri, & Augustæ maiestatis hæredes*. Intelligit Galerium Maximianum, & Constantium Chlorum. Sanè Maximianum Herculium non omisisset, imò prior in exemplum vocandus fuerat, si priùs Cæsar, dein Augustus designatus fuisset. Victor Schotti ait: *Maximianum statim fidum amicitia, quamquam semiagrestem, militia tamen, atque ingenio bonum, Imperatorem iubet*. Nulla hic facta Maximiani Cæsaris designatio recitatur. Interpretes Numismatum Maximianum Galerium nobilissimum Cæsarem pro Maximiano Herculio obtruserunt. Occo nummos profert cum epigraphe *MAXIMIANVS NOB. CAES.* eosque deputat Maximiano seniori. Cæterùm hominem hallucinari constat ex inscriptionibus, quæ in postica parte leguntur: *M. SACRA AVGG. ET CAESS. NN.* item *SALVIS AVGG. ET CAESS.* vbi duo Augusti Diocletianus, & Maximianus, utroquè pariter Cæsares Galerius Maximianus, ac Constantius exprimuntur, ac proinde in antica parte Maximianus Galerius, non Herculius designatur. Duo illi Cæsares A. 291. Kal. Martij purpuram susceperunt, ac proinde illa Numismata post eorundem designationem cusa sunt; cum tamen Maximianus Herculius à quinquennio Augustus imperaret, vt patet ex nummis in quibus per annos octodecim inscribitur AY. K. MAΞIMIANOC CEB. L. A. vsque ad L. IH. & à Mamertino in panegyrico recitato A. 289. die natali vrbis idem dicitur *Imperator*, & *Cæsar*. Itaque Eutropius errauit, dum lib. 9. scribit: *Diocletianus Maximianum Herculium ex Cæsare fecit Augustum, Constantium, & Maximianum Cæsares*. Pleno enim quinquennio inauguratio Maximiani Augusti Cæsarum designationem antecessit. Panuinus nôster nummum laudat inscriptum *M. VAL. MAXIMIANVS NOB. CAES. ET AVREL. VAL. NOB. CAES.* Verum nusquam talis inscriptio in Maximiani Herculei nummis ab alijs antiquarijs qui gazas omnes veterum Numismatum diligentissimè perlustrarunt, inuenta fuit.

Apud Occonem proſtant nummi inſcripti : *IMP. C. M. A. VAL. MAXIMIANVS P. F. AVGVSTVS*. Certè ſi Panuini Numiſmata reperirentur, eſſent rariſſima, eiſque dubium omne diſpelleretur.

CAPVT III.

Maximianus in conſortium Imperij à Diocletiano adſcitus. Plures tituli legum Codicis Iuſt. emendantur. Prior Maximiani conſulatus ex Mediceo Numiſmate cum tertio Diocletiani componitur. Vetus inſcriptio, vtriuſque Auguſti reſcripta, antiqui faſti cum Græci tum Latini Numiſmati contra communem ſententiam ſuffragantur. Duo laterculi Conſulum in faſtis eiuſdem nummi præſidio corriguntur.

CVm Carinus maximas aduerſus Diocletianum copias ducturus, Gallias legionum præſidijs nudaſſet, Amandus, & Aelianus Imperium in Gallijs inuaſerant, & collecta ingenti ruſticorum ac latronum manu nobiliſſimas prouincias igne ferroque vaſtabant. Eorumdem nummi Goltzio laudantur *IMP. C. L. AELIANVS P. F. AVG.* & *IMP. C. CN. SAL. AMANDVS P. F. AVG.* Nec meliori ſorte Romana res in Oriente vtebatur. Etenim Perſæ, quo proximè acceptas à Caro, & Numeriano clades vlciſcerentur, Romanos limites infeſtis agminibus irruperant, ac vniuerſam pene Syriam in poteſtatem redegerant. Diocletianus, cum tot hoſtibus toto Romano orbe diſtantibus, vnà ſimul occurrere nequiret, M. Aurelium Valerium Maximianum imperij collegam adlegit. Hæc in faſtis Idacianis leguntur: *Maximo II. & Aquilino. His Coſſ. leuatus eſt Maximianus ſenior die Kal. Aprilium*. Et quidem hoc anno 386. Maximianum imperium iniſſe probat vetuſti lapidis inſcriptio apud Panuinum A. V. C. 1045. & Gruterum pag. 166. in qua eiuſdem TR. P. VIII. cum X. Diocletiani componitur. At Kalendis Aprilis A. 286. labebatur Poteſtas Tribunitia ſecunda Diocletiani, qua die eandem primùm Maximianus Herculius iniuit. Inſcriptionem

pro-

producam cap. 4 Hinc corrigendus est error collectorum Cod. Iustinianæi, qui in titulis legum emissarum Diocletiano II. & Aristobulo Coss. & Maximo II. & Aquilino ante Kal. Aprilis, scripsere: *Impp. Diocletianus, & Maximianus AA.* cum id temporis vnus Diocletianus imperaret. Idem error irrepsit in titulos legum Septimij Seueri, cum quo semper Antoninus Augustus copulatur, cum tamen sexto demum anno imperij Seueri patris Antoninus Augusti dignitatem acceperit, vt patet ex inscriptione antiqua pagina MXX. 2. in qua prima potestas TR. Antonini Imperatoris cum .VI. Seueri coniungitur. Cardinalis Baronius rectè obseruat Maximianum nedum Augustum creatum, verùm etiam consulem ordinarium in sequentem annum designatum: Hæc de Diocletiano scribit vir doctissimus A. 286. *Maximianum collegam allegat imperij, & in anni sequentis consulem pariter designauit, quod ex nummis antiquis constat, dum consulatus eius cum potestate tribunitia secundò aucta describitur, his videlicet verbis*: IMP. MAXIMIANVS P. F. AVG. P. M. TR. P. II. COS. *vt planè appareat Tribunitiam potestatem primam, qua cum imperio conferri consueuit, ipsum consequutum fuisse anno ante* PRIMVM *consulatum ipsius, hoc ipso anno scilicet* 286. Hæc ille Mediceo Numismati conformiter, qui tamen anno 287. cum vulgari opinione Maximianum consulem II. obtrudit, vt potestas Tribunitia Maximiani Kal. Aprilis secundò aucta cum altero eiusdem consulatu iungatur.

Anno 287. Diocletianus tertium, Maximianus primum consulatum iniere, vt ex epigraphe Medicei Numismatis apparet: IMPP. DIOCLETIANO III. MAXIMIANO COSS. quem quidem consularem characterem contra vulgarem Panuini, Baronij, Goltzij, Caluisij, aliorumq; sententiam tot tantisq. eiusdem, non dicam ætatis, sed planè anni monumentis euincam, vt sanè sperem fore, vt imposterum vniuersi ab errore vulgari discedant, & consularium tabularum reparationem rarissimo huic Numismati acceptam ferant. Extat hæc inscriptio apud Panuinum lib. 2. fast. A. V. C. 1039. Gruterum pag. 283. vbi tamen pro Diocletiano, *Constantino* perperam legitur.

M A-

MAGNO. ET. INVICTO.
IMP. CAES. C. VAL. AVREL.
DIOCLETIANO. PIO. FEL.
INVICTO. AVG. PONTIF. MAX.
TRIB. POT. COS. III. P. P. PROCOS.
D. N. CORPVS. CORIARIORVM.
MAGNARIORVM. SOLAIARIORVM.
DEVOTI. NVMINI. MAIESTATIQVE.
EIVS.

DEDICATA KAL. IAN.
DD. NN. DIOCLETIANO III. ET MAXIMIANO COSS.
CVRANTE. THESIO. SECVNDO. P. C. CORIARIORVM.

Hoc inſcripto marmore, non ſecus ac lydio lapide aurei Numiſmatis character, quo tertius Diocletiani conſulatus cum priori Maximiani coniungitur, euidentiſſimè demonſtratur. Nummi ac lapides antiquitus inſcripti, locupletiſſimi teſtes habendi ſunt, cum nullis amanuenſium erroribus obnoxij ſint, ſed priſcæ ætatis memorias ad ſeram poſteritatem integra fide tranſmittant. Hoc ipſum patet ex pluribus reſcriptis eodem anno 287. ab Impp. emiſſis *L. 2. de duobus reis. L. 18. de pactis. L. 1. ne uxor. L. 15. de administrat. tut. L. 7. de remiſſione pignoris. L. 3. de poſtliminio. L. 7. ad leg. Fabiam. L. 1. de abolit. L. 5. de patria poteſtate. L. 9. de diſtract. pignoris. L. 11. ad leg. Corneliam &c.* quæ omnia reſcripta in ſubſcriptione dicuntur data DIOCLETIANO III. & MAXIMIANO COSS. Quis autem non intelligat nummis, lapidibus, Principum reſcriptis eodem charactere conſulari ſignatis plenam fidem præſtandam potius quàm ijs ſcriptoribus, qui poſt tredecim ſecula Romani imperij faſtos digeſſere? His tam perſpicuis probationibus vim adhuc augent faſti antiquiſſimi, qui in libello de præfectis V. & fragmento Idaciano, item altero apud Bucherum pag. 249. denique

in

in Chronico Alexandrino leguntur, in quibus omnibus anni eiusdem consules asseruntur Diocletianus III. & Maximianus. Anonymus apud Bucherum ait: *Diocletiano III. & Maximiano Sat.* nempè Kalendas Ianuarias ijsdem consulibus in diem Saturni incidisse; qua certissima nota indicatur annus 287. Cyclo Solis XVI. Lunæ III. lit. E. quo anno Kal. Ianuarijs die Saturni ambo Augusti consules processere.

Panuinus hunc nummum profert: IMP. MAXIMIANVS AVG. TR. P. II. COS. II. P. P. cum verò Tribunitia potestas II. Maximiani incœperit Kal. Aprilis A. 287. infert eundem ipso anno fuisse cos. II. quemadmodum in nummo exponitur. Verùm hinc gradum facio ad alterum laterculum consulum eiusdem Medicei Numismatis præsidio reparandum, in quo statuendo Baronius, Panuinus, Goltzius, Caluisius, ac ceteri inferioris notæ chronologi tot insignium virorum auctoritate decepti aberrarunt; siquidem anno 288. hos consules attribuunt: *Maximum, & Ianuarium.* Verùm fasti omnes antiqui quos superiùs laudabam, exhibent illius anni consules *Maximianum II. & Ianuarium*. Fasti Græci apud Scaligerum hoc par cōsulum produnt. ΥΠ. ΜΑΞΙΜΙΑΝΟΥ ΕΡΚΟΥΛΙΟΥ ΤΟ Β. *καὶ* ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ. *Consulatu Maximiani Herculij II. & Ianuarij*. Anonymus editus a Buchero cap. 12. comment. in Victorij Aquitani canonem scribit: *Maximiano II. & Ianuario B. Sol.* Illa litera *B.* annum bissextilem significat; *Sol* verò Solis, seu Dominicum diem, in quem ijsdem coss. incidere Kal. Ianuarij. Profectò annus 288. fuit intercalaris, ac Kalendæ Ianuariæ contigere die Solis, seu vt Christiani dicimus, die Dominico Cyclo Solis XVII. Lunæ IV. lit. A G. Hunc ipsum Maximiani consulatum II. euincunt nummus Mediceus, ac cetera antiquissima monumenta, quæ anno superiori Maximianum primùm consulem exprimunt. Legitur itidem hoc A. 288. Maximianus cos. II. in fastis Prosperi editis ab eruditissimo Labbeo tom. 1. Biblioth. Gall. MS. item & Cassiodori, qui tamen omnium sunt corruptissimi. Ex his patet nummum Panuini, in quo Maximianus dicitur TR. P. II. COS. II. cusum esse à Kal. Ianuarij, cum id temporis Maximianus esset Cos. II. & Trib. Pot. II. vsque ad Aprilem, quo ineunte inchoauit Trib. pot. III.

Erra-

Errauit Ammianus Marcellinus initio lib. 23. scribens de Iuliani Augusti, & Sallustij consulatu: *Videbatur nouum adiunctum esse Augusto priuatum, quod post Diocletianum, & Aristobulum nullus meminerat gestum.* Nam tertio anno à Diocletiani, & Aristobuli consulatu Maximianus Augustus Ianuarium in trabea consulari collegam habuit. Itaque inanem operam ponit doctissimus Valesius, dum ex illis Ammiani Marcellini verbis Idatianos fastos conatur emendare, contra concordem veterum omnium fastorum sententiam. Ammianus vel memoria lapsus est, vel corruptas consulum tabulas legit. Certe idem lib. 16. arguit Constantium superbiæ, *quòd nec in trabea socium priuatum adsciuerit, vt fecere Principes consecrati.* Cum tamen Diocletianus, Galerius, Constantius, Maxentius, Licinius, ac Constantinus ipse, numquam collegam in consulatu priuatum hominem admiserint, Diocletianus, cum nollet se cum Carino hoste consulem designare, Aristobulum ab alio nuncupatum, in trabeæ societatem vocauit. Reliquos verò octo consulatus cum Augusto, vel Cæsaribus gessit, vt idem potius, quam Constantius arguendus videatur.

Hæc fusiùs deduxi, vt consularis Medicei Numismatis character integræ prorsus fidei ostenderetur, eiusque præsidio duo consulum laterculi celeberrimis scriptoribus deprauati, suæ tandem integritati restituerentur. Hinc studiosi quique fastorum plurimas gratias debent, ipse certè maximas ago, eruditæ Serenissimi LEOPOLDI Cardinalis industriæ, dum insigniora antiquitatis cimelia regijs planè sumptibus comparata, suam in gazam inferens, eas ad Romanam historiam illustrandam opes suppeditat, quas literati, curtæ vt plurimum supellectilis homines, suis nunquam viribus assequerentur. Itaque eiusdem rarissimi Numismatis beneficio mirabiles illos Panuini fastos sic emendamus.

FASTI PANVINI EX NVMMO MEDICEO CORRECTI

DIOCLETIANO III. A. V. C. 1040. *DIOCLETIANO III.*

MAXIMIANO II. CHRISTI 287. *MAXIMIAMO.*

MA-

MAXIMO ET V.C. 1038. MAXIMIANO II. ET
IANVARIO. CHRISTI 288. IANVARIO,

In annis etiam vrbis idem Panuinus errauit. Nam cum epocham Dionysianam vno anno citiùs inchoauerit: nempe anno ab V. C. 752. vt anno Christi 284. in quo Diocletianæi Imperij initium figendum esse certissimis characteribus nouerat, Christianam Æram rectè collocaret, vnum Imperij annum Probo abstulit, ac par consulum Probi, & Paulini ex consulibus ordinarijs expunxit, ac inter suffectos recensuit. Hinc ab anno V. C. 1030. in digerendis annis Romanæ vrbis, vnius semper anni metachronismum peccat; quare consulatum Diocletiani III. & Maximiani recitat A. V. C. 1036. At Probum, & Paulinum fuisse consules ordinarios præter antiquos fastos, euidenter probat rescriptum ipsius Probi Imperatoris L. 2. *de reuocat. donat.* lib. 8. Cod. Iust. *Proposita III. Non. Maij Sirmij Probo A. & Paulino Coss.* Soli autem consules ordinarij legibus subscribebantur. Hac occasione, veniam dabit Lector, non possum omittere palmarem errorem nuperi Reformatoris Chronologiæ, qui tom. 1. lib. 4. cap. 3. propè finem de Panuino hæc habet: *Ab Vlpio, & Pontiano exclusiuè ad Tyberianum, & Dionem inclusiuè, debent poni anni* 53. *ille autem ponit* 52. *omittens Licinium Valerianum, & Maximum.* Hæc scribens nec Panuini fastos legit, & suorum planè oblitus fuit. Etenim magnus noster Chronologus Probum, & Paulinum omisit, non verò *Licinium Valerianum, & Maximum*, qui sanè in nullis omnino antiquis fastis inueniuntur, nec apud tabulas consulares ipsiusmet Reformatoris, quas tom. 1. pag. 169. concinnat, & iterum repetit tom. 3. pag. 45. in illis enim ab anno 238. quo Vlpius, & Pontianus consulatum gessere, vsque ad annum 291. nusquam *Licinius Valerianus, & Maximus* consules leguntur. Baronius illud par consulum excogitauit A. 256. Licuit fortasse Reformatori quoque chronologiæ nouos consules pro arbitrio fastis inserere, vt assumpti nominis potestatem ostentaret.

CAPVT IV.

Quadrigas triumphales in Nummo signatas non exprimere triumphum ab Imperatoribus peractum. Designare eorundem victorias Persicas ac Germanicas. Consulatus Maximiani in Numismate positus antiquo Oratori commendatus. Carausius nouus in Britannia Augustus. Eiusdem rarissimus Nummus è Medicea Gaza producitur. Panuinus immeritò à Tristano reprehensus.

COnsulari Numismatis charactere omnium priscæ ætatis monumentorum consensu contra vulgarem chronologorum sententiam comprobato, gradum facio ad explicandas quadrigas, quæ in auersa Numismatis parte visuntur. In primo mihi compertum est non designari triumphum à Diocletiano, & Maximiano peractum. Nam licet ijdem Augusti innumeris hostium copijs profligatis, plura toto pænè Orbe trophæa erexerint, nouis subinde bellis impliciti, triumphum in postrema imperij quod abdicarunt, tempora distulere. Mamertinus in panegyrico die natali Maximiani dicto cap. 4. vtrumque Imperatorem alloquens ait: *Hos fructus capitis operum maximorum; sic interim meritoria conscientia triumphatis, dum TRIVMPHOS ipsos semper vincendo DIFFERTIS, quòd quæcumque pulcherrima facitis, continuò transitis, & ad maiora properatis.* Hanc orationem recitauit A. 291. exacto quinquennio imperij Maximiani, vt in proœmio testatur. Fortasse habita est oratio XII. Kal. Augusti; hæc enim dies in actis S. Marcelli Centurionis sub ijsdem Principibus passi, dicitur *natalis Imperatoris* apud Surium 31. Octobris. Verùm cum æquè intelligi possit dies natalis Diocletiani, rem in medio relinquo. Sufficiat alterutrius natalem ibidem designari, quod nemini hucusque obseruatum fuit. Idem Mamertinus in panegyri die natali vrbis recitato cap. 13. Romam alloquens ait: *Hi cum primùm redeant ad te triumphantes, vno cupiant inuehi curru, simul adire Capitolium,*

simul

ſimul habitare palatium. Dicta eſt hæc oratio coram Maximiano A. 289. die 21. Aprilis, vt poſtea oſtendam. Itaque ijdem Imperatores A. 287. quo nummus ſcalptus eſt, nullum adhuc triumphum Romæ egerant. Eutropius elegantiſſimus ſcriptor in fine lib. 9. ſcribit vtrumque Auguſtum priuato habitu imperij inſigne mutaſſe *poſt triumphum inclytum, quem Romæ ex numeroſis gentibus egerant, pompa ferculorum illuſtri, qua Narſei coniuges ſororeſque, & liberi ante currum ducti ſunt*. Henricus Valeſius eximiæ eruditionis vir, in notis ad cap. 13. lib. 8. Euſebij pluribus oſtendit hunc triumphum geſtum fuiſſe anno 302. Nec ipſe quicquam noui eam in rem addere poſſum; cum ab accuratiſſimo ſcriptore meliora occupata ſint. Hunc triumphum laudat Anonymus Panegyriſtes in epithalamio coram Maximiano, & Conſtantino recitato, vbi cap. 8. ſeniorem Auguſtum alloquens ait: *Te PRIMO INGRESSV tuo tanta lætitia, tanta frequentia populus excepit, vt cum te ad Capitolini Iouis gremium vel oculis ferre geſtiret, ſtipatione ſui vix ad portas vrbis admitteret*. Itaque Maximianus anno imperij XVI. Romam primùm venit, de ſubactis hoſtibus triumphaturus, ac proinde nullus eiſdem nec collegæ geſtus triumphus in Numiſmate deſignatur.

Auguſti deuictis hoſtibus laureatas ſtatim literas Romam mittebant, quibus à P. C. perlectis, triumphus eiſdem S. C. decernebatur, cuſis etiam in perenne dalati honoris monumentum Numiſmatibus. Gordianus Perſas abs ſe victos Senatui per literas ſignificauit, quibus, inquit Capitolinus cap. 27. *in Senatu lectis, quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ ſunt, vtpotè qui Perſas viciſſet*. Et quidem certum eſt quadrigas in nummis non ſemel ſignificare triumphos non ab Auguſtis Romæ actos, ſed eiſdem à Senatu decretos. Extant in Cimeliarchio Mediceo nummi cum quadrigis triumphalibus tum Macrini, tum Maximini; Illius cum hac inſcriptione IMP. CAES. M. OPEL. MACRINVS AVG. P. M. TR. P. II. COS. II. P. P. S. C. huius verò cum epigraphe: IMP. MAXIMINVS PIVS AVG. P. MAX. TR. P. II. COS. P. P. S. C. vbi victoria vtrumque coronans inſpicitur. At nec Macrinus de Parthis, nec Maximinus de Germanis Romæ triumpharunt, cum vterque antequam in

 vrbem

vrbem veniret, militum seditione vitam cum imperio amiserit.

Ceterùm cum triumphales quadrigæ nisi post debellatos hostes decretæ fuerint, inuestigandæ sunt victoriæ Diocletiano, & Maximiano partæ, ob quas in nummo A. 287. percusso, currus triumphalis eisdem S. C. decretus fuerit. Diocletianus victo in superiori Mysia A. 285. Carino, statim contra proximos Germaniæ populos, qui Carino suppetias tulerant, mouit, eosque ingenti clade affecit. Interim etiam per legatos rem feliciter in Britannia gessit; vnde à Senatu Britannicus, ac Germanicus appellatus fuit, delatis triumphi insignibus. Hæc nulla scriptorum volumina produnt; colliguntur tamen ex hoc antiquo lapide à Baronio laudato A. 285.

IMP. CAES. C. VALERIO.
DIOCLETIANO. PIO.
FELICI. INVICTO. AVG.
PONT. MAX. BRITANNIC.
MAX. GERM. MAX. TRIB.
POTEST. II. COS. II. P. P.
PROCOS.
HONORATI. ET DECVRIONES.
ET NVMERVS. MILITVM.
CALIGATORVM.

Posita est hæc inscriptio ante XVII. Kal. Octobris A. 286. illa enim die terminabat potestatem Trib. II. At Germanos ab eodem victos anno 285. quo Carinum profligauit, patet ex eiusdem *L. 6. de fide instrument. Dat. Nicomediæ XIII. Kal. Februarias Maximo II. & Aquilino Coss.* nempe A. 286. ex quo rescripto colligo Maximianum eodem anno Kal. Aprilis Augustum renunciatum à Diocletiano Nicomediæ in hibernis morante, ac bellum aduersus Persas ibidem adornante.

Maxi-

Maximianus nouus Auguſtus cum parte legionum, atque auxiliaribus copijs in Gallias contra Aelianum, & Amandum, qui ibidem imperium occupauerant, profectus, vtrumque tyrannum vno ferè impetu oppreſſit, ac ciuile bellum, occiſis ſeditionum authoribus, pari celeritate ac felicitate confecit. Ita intra paucos dies Galliæ in libertatem aſſertæ, atque ad obſequium reuocatæ. Hanc Maximiani victoriam paucis perſtringit Orator in epithalamio cap. 8. *Hic eſt*, inquit de eodem, *qui in IPSO ORTV Numinis ſui Gallias priorum temporum iniurijs efferatas, Reipublicæ ad obſequium reddidit, ſibi ipſas ad ſalutem*. Mamertinus etiam in panegyrico dicto Maximiano ipſis parilibus Vrbis cap. 4. memoratam victoriam curſim celebrans ait: *An non illud malum ſimile monſtrorum biformium* (Aelianum & Amandum intelligit) *in hiſce terris fuit, quod tua Cæſar neſcio vtrum magis fortitudine repreſſum ſit, an clementia mitigatum, cum militares habitus ignari agricolæ appetiuerunt: cum arator peditem: cum hoſtem barbarum ſuorum cultorum ruſticus vaſtator imitatus eſt? quod ego curſim prætereo, video enim te (qua pietate es) obliuionem illius victoriæ malle quàm gloriam*. Bellum enim ciuile fuit ab imperita ruſticorum quos Bagaudas dixere, multitudine ducibus Aeliano, & Amando conflatum. Carauſius egregiam hoc in bello operam Maximiano nauauit. Scribit Victor Schotti: *Quo bello Carauſius Menapiæ ciuis factis promptioribus enituit: eoque eum ſimul quia gubernandi (quo officio adoleſcentiam mercede exercuerat) gnarus habebatur, parandæ claſſi, ac propulſandis Germanis maria infeſtantibus, præfecere*. Ex quibus patet errare Caluiſium & Alfordum qui Carauſij rebellionem hoc anno 286. recenſent, cum id temporis Carauſius in caſtris Maximiani ſumma cum laude militauerit, & in partem victoriæ venerit, ac poſtea adornandæ claſſi incubuerit. Germani cum Romanos ciuili bello occupatos viderent, ſuperato Rheno in proximiora Galliarum oppida impetum facientes, omnia igne ferroque vaſtabant. Maximianus militem recenti contra tyrannos victoria ferocem contra barbaros mouit, ac diuiſis copijs, eodem tempore diuerſis in locis prædas agentes aggreſſus, vniuerſos partim fame confecit, partim aperto Marte proſtrauit.

Audia-

Audiatur Mamertinus cap. 5. *Quod statim, vixdum misero illo furore sopito* (nempe ciuili bello cum rusticis) *cum omnes Barbaræ nationes excidium vniuersæ Galliæ minarentur, neque solùm Burgundiones, & Alamani, sed etiam Chaibones, Erulique viribus primi Barbarorum, locis vltimi, præcipiti impetu in has prouincias irruissent, quis Deus tam insperatam salutem nobis attulisset, nisi tu affuisses?* Pluribus Maximiani victorias describit. Itaque A. 286. Aelianus, & Amandus, dein Germani qui in Gallias irruperant, à Maximiano victi sunt.

Dum hæc in Gallijs geruntur, Diocletianus cum ingenti exercitu è Bithynia discedens, in Persas mouit, ac bellum de proximo ostentans, tantum Persarum Regi terrorem incussit, vt is abductis propere è Syria præsidijs, non modò eandem aduentanti Imperatori vltrò cesserit, verùm etiam missa cum muneribus legatione, pacem supplex rogauerit. Diocletianus Antiochia, alijsq; vrbibus incruenta victoria potitus, recenti terrore v endum ratus, bellum vndique vrgebat, quo metum hostium intenderet. Antiquus Panegyristes victorias Diocletiano nullo suorum cruore, Maximiano verò cum ingenti hostium clade partas describens, ducta similitudine à Ioue, & ab Hercule, quorum agnomina ijdem Augusti per summam ambitionem assumpserant, hæc inquit cap. 7. *Credo itidem optimam illam, fertilemq; Syriam velut amplexu suo tegebat Euphrates, antequam Diocletiano sponte se dederent regna Persarum. Verùm hoc Iouis sui more nutu illo patrio, quo omnia contremiscunt, & maiestatis vestri nominis consecutus est. Tu autem, Imperator inuicte, feras illas indomitasq; gentes vastatione, prælijs, cædibus, ferro, ignique domuisti.* Has inter victorias hyems clausit annum 286.

Diocletianus tertium, Maximianus primùm consules insequentem annum 287. aperuere, vt ex epigraphe Numismatis apparet: IMPP. DIOCLETIANO III. MAXIMIANO COSS. Et quidem Maximianus, cum ipsis Kalendis Ianuarijs palmatam induisset, insigni de barbaris victoria reportata, primum sui consulatus diem felicissimè auspicatus est. Hæc fusiùs prosequitur Mamertinus cap. 6. quæ cum maximè illustrent eiusdem Augusti consulatum in Numismate expressum, operæ prætium duxi eadem

dem hic recitare. *Transeo*, inquit, *innumerabiles tuas tota Gallia pugnas, atque victorias, quæ enim tot tantisque rebus sufficiat oratio? Illum tamen primum consulatus tui auspicalem diem tacitus præterire nullo modo possum, quo tu solus omnium consecutus es, vt quod tempus antea incipiendis tantummodo rebus aptum videbatur, tunc primùm sufficere potuerit peragendis, vnoque sol curriculo suo, eoque breuissimo, & officia te Consulis inchoantem viderent, & Imperatoris implentem.* Postea: *Vidimus te, Cæsar, eodem die & in clarissimo pacis habitu, & in pulcherrimo virtutis ornatu. Bona venia Deum dixerim, ne Iuppiter quidem tanta ipse celeritate faciem cæli sui variat, quàm facilè tu, Imperator, togam prætextam sumpto thorace mutasti, hastam posito scipione rapuisti, à tribunali temet in campum, à curuli in equum transtulisti, & rursus ex acie cum triumpho rediisti, totamque hanc Vrbem repentina tua in hostes eruptione sollicitam lætitia, & exultatione, & aras flagrantibus sacrificijs & odoribus accensis, Numini tuo implesti. Ita vtroque illius diei supremo tempore bis diuina res pari religione celebrata est, Ioui, dum pro futuris vouetur, tibi, dum pro victoria soluitur.* Maximianus Treuiris vrbe metropoli Galliarum, ac Imperatorum domicilio hiemabat, cumque Rhenus gelu constitisset, Germani populabundis agminibus in Gallias effusi, Treuiros vsquè peruenerant, quos Maximianus ipsis Kal. Ianuarijs repentina eruptione aggressus, ingenti clade affectos, procul à mœnibus propulsauit. Posteà appetente vere, Erulos, Chaibones, aliosque Germaniæ populos suis in sedibus aggressurus, Carausium maritimæ classi præfecit, vt hostes terra marique simul opprimeret. Audiatur iterum idem Orator cap. 7. *Tale igitur*, inquit, *auspicium illius anni quid sequebatur, nisi nouum aliquod, & ingens miraculum? Quòd autem maius euenire potuit illa tua in Germaniam trangressione?* Itaque Maximianus Rheno superato, pluribus prælijs hoste vbiquè profligato, victrices aquilas per Germaniam latè circumtulit, ac in Transrhenanis prouincijs Romani imperij limites fixit. Carausius qui classi præerat, priuatæ potius quàm publicæ rei curam gerens, piratas prædas tota maritima Gallia agere sinebat, vt spolijs onustos in reditu interciperet,

peret, atque ea se occasione ditaret. Neque enim prædam vel in ærarium intulit, neque prouincialibus restituit. Hinc cum intelligeret se in affectati imperij suspicionem venisse, ac successore misso, necem sibi à Maximiano destinatam, cum classiarijs deficiens, in Britanniam transmisit, ac occupata legione, imperium cum Augusti titulo anno eodem 287. capessiuit.

Cum Maximianus anno etiam 288. iterum consulatum inierit, victoriam illam, quam ipsis Kalendis Ianuarij, teste Oratore, consecutus fuit, primo eiusdem consulatui in Numismate designato, adscripsi, quòd anno 288. idem Imperator Germanica expeditione intermissa, ædificandæ classi incubuerit, vt nouum imperij æmulum naualibus copijs instructum, è Britannia expelleret. Idem Panegyristes cap. 12. *toto ferè anno* naues ædificatas scribit. Diocletianus recepta Syria, ac plurimis Persarum oppidis in deditionem acceptis, bellum impigrè vrgebat. Verùm audita Carausij rebellione, pace cum Persis composita, in Europam se contulit, cum Maximiano de bello contra nouum Imperatorem administrando consulturus. Vtriusque Augusti colloquium laudat Mamertinus cap. 7. *in quo*, inquiens, *vobis mutua præbuistis omnium exempla virtutum, atque inuicem vos (quod fieri iam posse non videbatur) auxistis: ille tibi ostendendo dona Persica, tu illi spolia Germanica.* Liuineius in notis scribit hoc Imperatorum colloquium contigisse Mediolani, vt idem Mamertinus testatur in Genethliaco Maximiani. Verùm congressus Mediolanensis contigit anno 291. desinente primo Maximiani quinquennio, vt in proœmio Genethliaci idem exponit. Hic verò congressus contigit, antequam ijdem Augusti expeditionem maritimam contra Carausium imperij æmulum susciperent, vt ex cap. 12. constat: *Quid nunc, inquit, animi habet ille pirata* (Carausium notat) *cum fretum illud, quo solo mortem suam hucusque remoratus est, penè vestros exercitus videat ingressos?* Et postea his orationem concludit: *Facilè itaque quiuis intelligit, Imperator, quam prosperi te successus in re maritima secuturi sint, cum iam sic tempestatum opportunitas obsequatur.* Habita est hæc oratio die 21. Aprilis natali vrbis A. 289. cum Maximianus classem contra Carausium totis Germaniæ, ac Gal-

liæ

liæ fluuijs educeret. At Carausius bello nauali superior, Maximiani classe partim capta, partim aduersa tempestate disiecta, pacem cum Britanniæ imperio, & Augusti titulo obtinuit: Scribit Eutropius lib. 9. *Cum Carausio tamen, cum bella frustra tentata essent contra virum rei militaris peritissimum, ad extremum pax conuenit.* Idem ex hoc singulari Serenissimi Magni Etruriæ DVCIS nummo colligitur.

In nummis Occonis, Tristani, Patini, aliorumque legitur PAX AVG. vbi vnus Carausius indicatur; at in Mediceo Numismate illis notis AVGGG. Diocletianus, Maximianus, ac Carausius Imperatores designantur.

Ex his colligimus triumphales Diocletiani, & Maximiani quadrigas in Mediceo Numismate scalptas, designare eorundem Principum victorias ante annum 288. Germanico, ac Persico bello reportatas; vnde & in antiquis inscriptionibus ijdem *Germanici*, ac *Persici* nuncupantur. Recitantur à Grutero pag. 166.

IMP. CAES. C. AVREL. VALER. DIOCLETIANVS.
SARM. MAX. PONT. MAX. TRIB. POT. X.
IMP. CAES. M. AVREL. VALER. MAXIMIANVS.
GERM. MAX. PERSIC. MAX. PONT. TR. POT. IIX. COS...
IMP. VIII.
FL. VALERIVS. CONSTANTIVS. ET GALERIVS. VALERIVS.
NOBB. CAESARES. MVRVM.....

Altera.

IMP. CAES. C. AVR. VAL. DIOCLETIANVS. AVG. PONT. MAX.
SAR. MAX. PERS. MAX. TRIB. POT. XI. IMP. X. COS. V. P. P. ET
IMP. CAES. M. AVR. VAL. MAXIMIANVS. AVG. PONT. MAX. SAR.
MAX. PERS. MAX. TRIB. POT. X. IMP. VIII. COS. IV. P. P. ET IMPP.
FL. VAL. CONSTANTIVS. ET GAL. VAL. MAXIMIANVS. FILII.
CAESS. MVRVM. VITVDVRENSEM. A SOLO. INSTAVRARVNT.
CVR. AVRELIO. PROCVLO. V. C. PROV. MAX. SEQ.

Prior inſcriptio poſita eſt intra XV. Kal. Octobris A. 293. & Kal. Aprilis A. 294. quo tempore Diocletianus gerebat Pot. Trib. X. primò initam die 17. Sept. A. 284. Maximianus verò IIX. inchoatam A. 286. Kal. Aprilis. Altera inſcriptio inciſa eſt à Kal. Aprilis A. 295. ad XV. Kal. Octobris eiuſdem anni, quo ſanè tempore erat Diocletianus Trib. Pot. XI. Maximianus X. Triſtanus tomo 3. pag. 366. nummum Maximiani profert cum epigraphe P. M. TR. P. VIII. Cos. IV. P. P. ex quo, inquit, intelligimus Maximianum *anno imperij octauo conſulem IV. fuiſſe, quod Onuphrium ac ceteros fugit*. Hic cenſor Onuphrij faſtos non legit, qui in tabulis conſularibus lib. 2. hæc grandioribus characteribus ſcribit: IMP. CAES. MAXIMIANVS P. F. AVG. TR. POT. VII. VIII. COS. IV. P. P. Rectè cum quarto conſulatu Maximiani A. 293. iunxit Tr. Pot. VII. vſque ad Aprilem, inde verò VIII. vt nullus ſit reprehenſioni locus.

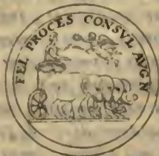
Quamuis Maximianus nunquam contra Perſas pugnauit, *Perſici* tamen nomen ex collegæ Diocletiani victorijs obtinuit; ſolemne enim Auguſtis fuit victoriarum titulos cum imperij collegis participare, licèt ijdem vel Romæ, vel alibi procul à belli periculis degerint. Ita M. Aurelius in Nummis Armeniacus, & Parthicus appellatur; cum tamen Verus Auguſtus Aurelij Antonini collega bellum cum hoſtibus gesſerit. Peculiari autem Antonini modeſtiæ Capitolinus deputat cap. 12. quòd poſt mortem Veri, hunc *tantùm Parthicum, Germanicum ſe vocaret, quod ſibi bello proprio pepererat.*

CAPVT V.

Numiſma Mediceum eſſe conſulare. Eidem ſimillimus Maxentij Nummus ex Cimelijs CHRISTINÆ Auguſtæ *profertur atque explicatur. Maxentij conſulatus apud Panuinum, & alios confuſi ſuo ordine digeruntur. Proceſſus conſulares ex Imperatorum reſcriptis, ac antiquis ſcriptoribus illuſtrantur. Conſules ad edendos ludos curru triumphali vectos proceſſiſſe aduerſus Schefferum oſtenditur. Chimentelli ſententia de ſella curuli in curru triumphali reiecta.*

ROmani Principes, cum ceteros magiſtratus ciuibus capeſſendos reliquiſſent, conſulatum tamen ordinarium paſſim inibant, vt annum in faſtis denominarent, ſuoque nomine omnia implerent. Egregiè hæc deſcribit Libanius in panegyrico Iuliani. *Quid venerabilius*, inquit, *eſſe poteſt, quàm vniuerſum Orbem terrarum Solis inſtar appellatione continere, & in ore cunctorum hominum eſſe nomen à parentibus inditum, cuius memoria multas complectatur neceſſitates, iudicia, nuptias, forum, portus, debita, venditiones, contrahentes, paciſcentes, litigantes, fidem per literas facientes, communicantes, diffidentes, filiorum opulentorum natales, puerorum in ſcholis inſtitutiones, quorum vnum ſtudium eſt nominare conſules; in quo etiam & acquieſcunt. Quod igitur quidam dixit de Ioue omnium ſummo Conſule, Iouis vias omnes eſſe plenas, omnia fora, portus, maria, hoc aliquis dicere poſſit de Conſulibus, qui appellationem cum Deo communem habent*. Et concludit: *Imperator ab illo dignitatis cumulo non minùs vbique celebratur*. Hinc plerique Principes tanta aperiendi in faſtis anni ambitione tenebantur, vt Octauianus Auguſtus A. V. C. 720. cum Kalendis Ianuarijs mane pro æde Iouis Capitolini in ſella curuli præſediſſet, intra paucas horas magiſtratum abdicauerit. Caius tertium conſulatum ſeptem, quartum tredecim diebus geſſit. Noui etiam Imperatores ineunte anno, conſulatum ſtatim vſurpabant, vno Traiano

excepto; quare idem à Plinio in panegyri laudatur: *Hoc ergo*, inquit, *honore quem, & incipientes Principes, & desinentes adeo concupiscunt, vt auferant, te ocioso ac vacante priuatis cessisti.* Quo verò gesti, vel saltem deflorati magistratus memoria ad seros quosque posteros deueniret, Numismata cudebantur, in quibus consulis effigies cum notis consulatus exprimebatur. Hi Nummi consulares appellantur. Laudantur id genus Numismata passim ab antiquarijs. Apud Occonem Diocletiani Nummus inscribitur in auersa parte: CONSVL IV. P. P. Item alter Maximiani in parte postica signatus: CONSVL. AVGG. NN. *Consules Augusti Nostri.* In alijs maioribus Nummis ipse Consulum processus exprimitur, cuius generis duos indicat vir Cl. Spanhemius dissert. 8. de vsu, & præstantia Numis. pag. 705. Vnum quidem Constantini Magni cum inscriptione: FELIX PROCESSVS COS. VI. AVG. Alterum Maxentij inscriptum: FEL. PROCES. CONSVLAT. AVG. N. quem cum intellexissem seruari in Cimeliarchio CHRISTINÆ Augustæ, eiusdem ectypum per literas impetratum subijcio.

Hic consulatus Imp. Maxentij cum quadrigis Elephantorum, ac Victoria coronam Principi offerente conspicitur, quæ omnia in Mediceo etiam Numismate exprimuntur. Panuinus quatuor Maxentij consulatus ponit præeunte scriptore vitæ S. Marcelli Papæ, & omnes quidem suffectos: primum à Kalend.... A. 306. secundum A. 307. à Kalend. Iulij, tertium VII. Kal. Maij A. 308. modò Maximinum, modò Romulum eidem collegas assignans; quartum verò statuit anno 309. Goltzius de more ad verbum eadem ex nostro scriptore suis fastis inseruit, vti etiam Caluisius.

Baro-

Baronius quartum Maxentij consulatum alligat eidem A. 309. Cuspinianus cum in deprauatum codicem libelli de præfectis vrbis incidisset, vnicum tantùm Maxentij consulatum expiscari potuit. Ceterum ex libello eodem ex nitidiori codice à Bucherio exscripto, ac publicato, itemq; ex fastis Idacianis quatuor consulatus Maxentij suis quosque annis designatos accepimus. Occiso Seuero, ac Galerio ab Italia pulso, Maxentius eiusq; filius Romulus A. 308. consulatum ordinarium inierunt. Anno 309. ijdem consules in Vrbe processere. Extat nummi inscriptio apud Baronium A.309. IMP. C. MAXENTIVS P. F. AVG. CONS. II. Tertium consulatum solus gessit A. 310. Vnde infero Romulum Cæsarem, quem Pater inter Diuos retulit, anno superiori diem obijsse. Visitur nummus medioctis magnitudinis in scrinijs Serenissimi Card. LEOPOLDI inscriptus: DIVO ROMVLO NVBIS. CONS. *Nobilissimo Consuli*; ex quo patet eundem mortuum, & consecratum fuisse in suo altero consulatu. Quartum denique consulatum Maxentius gessit A. 312. quo vitam cum imperio amisit. In alijs vero Romani imperij prouincijs alij Augusti Maxentij hostes, consulatus ijsdem annis iniere, vt ex fastis intelligitur.

Quadrigæ in laudato nummo Inclytæ Reginæ non designant triumphum Maxentij de Alexandro. Etenim anno tantùm 310. Alexander victus fuit à Maxentij ducibus, vt fusiùs ostendam lib. 1. historiæ Donatistarum; & patet ex nummis Græcis quos laudat Goltzius cum epigraphe: ΑΥΤ. ΚΑΙC. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΕΥC. ΕΥΤ. CΕΒ. L. A. alius L. B. alius L. Γ. postremus L. Δ. *Imperator Cæsar Alexander Pius Felix Augustus. Anno primo; anno secundo; anno tertio*; tandem *anno quarto*. Itaque Alexander A. 307. cum fugato ab Italia Galerio, Maxentius Africam in potestatem redigere conaretur, purpuram induit, quam tamen anno 310. quarto tyrannidis inchoato occisus amisit. Cum verò in Numismate Augustæ legatur FEL. PROCESSVS CONSVL. AVG. N. nulla addita nota numerali, prior Maxentij consulatus designatur, quem A. 308. ex ante diem XII. Kal. Maias cum Romulo capessiuit. Certè in nummo Constantini consulatus eiusdem VI. exprimitur (aliam tamen interpretationem subijciam) quod

etiam

etiam in omnibus consulatibus Augustorum in nummis obsignatis, apparet. Itaque biennio ante debellatum Alexandrum, regium Numisma scalptum fuit. Maxentius plures victorias, antequam classem in Africam mitteret, obtinuerat contra Seuerum Galerium, & patrem Herculium, vt patet ex panegyrico Constantino dicto post cædem Maxentij cap. 3. In agro nostro Veronensi apud Cotiniolam hoc epigramma legitur.

IMP. CAESARI. M. AVRELIO.
VALERIO. MAXENTIO. PIO.
FELICI. INVICTO. AVGVSTO.
IMP. XI.

Titulus ille Imperatoris toties iteratus, plures eiusdem victorias indicat. Hinc ob easdem quadrigæ Elephantorum Maxentio S. C. decerni potuere. Nec obstat eundem bello ciuili aduersus Socerum, ac Patrem victorem euasisse; nam cum Senatus post Maximini Augusti cædem cogeretur, Cuspidius à P. C. sententiam rogatus dixit: *Victoriæ causa principibus nostris Maximo, Balbino, & Gordiano statuas cum elephantis decernimus, currus triumphales decernimus, statuas equestres decernimus, tropæa decernimus*. Quòd tamen bello ciuili victores euaserant, nullum Romæ triumphum egerunt. Extat in gaza Magni Ducis Numisma æreum maioris magnitudinis exprimens Hadrianum in quadrigis elephantorum cum inscriptione AVT. KAIC. TPAIAN. ΑΔΡΙΑΝΟΣ CEB. L. IZ. Patet nummum scalptum fuisse anno imperij eiusdem XVII. Certè Hadrianus nullum triumphum gessit. Hinc honoris tantùm gratia quadrigæ elephantorum Hadriano à Græca vrbe decretæ sunt. Ita OPVS QVADRIGAE CVM EFFIGIE IMP. HADRIANI ab Itala vrbe dicatum, laudatur in antiquis inscriptionibus pag. 444.

Ego tamen puto non triumphum, sed processum consularem Maxentij in regio Numismate obsignari. Huius consulatus mentionem facit antiquus auctor libelli de Præfectis: *Consules*, inquit, *quos iusserint DD. NN. Augusti*. Quare A. 308. Kal. Ianuarij ob

ob ciuilia bella inter Maxentium, & collegas Auguſtos, nulli conſules ordinarij magiſtratum iniere. Poſtea: *Ex XII.* (Cuſpinianus VII. legit) *Kalend. Maij factum eſt Maxentio, & Romulo, quod eſt Diocletiano decies, & Maximiano ſepties.* Scaliger in notis Euſebianis Num. 2320. ex hoc decimo Diocletiani conſulatu putauit nondum eo anno Diocletianum purpuram exuiſſe, pleni quadriennij metachroniſmo. Galerius Maximianus quo deuoti animi obſequium erga Diocletianum à quo ad imperium euectus fuerat, teſtatum faceret, eundem quamuis priuatum vnà ſecum conſulem deſignauit. Hinc Orator in panegyrico A. 310. dicto Conſtantino poſt mortem Herculei de Diocletiano loquens ait: *Felix beatuſque verè quem veſtra tantorum Principum colunt obſequia priuatum.* Conſules cum ad magiſtratus inſignia accipienda, vel ad ludos pro delatis trabeis de more edendos prodibant, vulgò *procedere* dicebantur, eaque pompa *proceſſus* nomine indicabatur. Plutarcus in Galba *Erat etiam*, inquit, *Liuiæ vxoris Cæſaris genere coniunctus: Itaque opera Liuiæ ex palatio* CONSVL. PROCESSIT. Græce: ὕπατος ἐκ παλατίου προῆλθε. Lampridius in Elagabalo cap. 15. *Denique*, ait, Kal. *Ianuarijs quum ſimul deſignati eſſent conſules, noluit cum conſobrino* PROCEDERE. Auctor Chronici Alexandrini de Diocletiano ſcribit: Καλανδαῖς Ιανουαρίαις προῆλθεν ὕπατος. Rectè interpres: *Kalendis Ianuarijs conſul proceſſit.* In faſtis Idatianis A. 385. *Occiſus eſt Carinus Margo qui ipſo anno cum Ariſtobulo* CONSVL. PROCESSERAT. In actis SS. Martyrum Ioannis, & Pauli apud Surium die 26. Iunij: *Cum autem Gallicanus vellet priuatus abſcedere, rogatus ab Auguſtis* CONSVL PROCESSIT. Hac eadem phraſi vtpotè vulgari, poetæ etiam vſi ſunt in nouorum conſulum pompa deſignanda. Claudianus in fine panegyrici ad Manlium conſulem ait.

Conſul per populos, idemque grauiſſimus author
Eloquij, duplici vita ſubnixus in æuum,
PROCEDAT, pariter libris faſtiſque legendus.

Corippus lib. 4. de laudibus Iuſtini ſecundi, deſcribens conſularem pompam qua idem Kal. Ianuarijs in publicum exijt, hæc canit.

Con-

Consulis aduentum summa tardantis in aula
Expectant, pendentque moras, causasque morarum
Inquirunt, oculosque omnes ad regia tollunt
Limina, PROCESSVMQVE AVGVSTI consulis optant.

Extat in Cod. Iust. L. 2. de Consulibus hoc rescriptum Marciani Augusti: *Cessante ergo ista spargendi vilitate, amplissimi CONSVLES PROCEDENTES deinceps abstineant hoc errore perdendi.* Rursus Leg. 4. Zeno concedit Consulibus PROCEDENDI *legitimam facultatem.* Verùm his omnibus luculentior est Nouella Iustiniani 105. in qua non solùm processus consulum leguntur, verùm etiam eorundem numerus lata lege statuitur ne per ambitionem, aut popularis auræ captandæ gratia, patrimonia profusis largitionibus à nouis consulibus absumantur. Hæc sancit Imperator: *Erit PROCESSVS primus quo suscipit consulatum, & huiusmodi possidet codicillos Kalendis Ianuarys.* Dein sex alios processus consulibus permittit. Nempe vt iterum procedant in Circum ad edenda equorum certamina. Tertiò ad exhibendam venationem ludicram, qua animalia herbatica à populo diripiebantur. Quartò ad amphiteatrum, vbi homines cum feris depugnabant. Id genus spectaculi *pancarpum* dixere, vt rectè notat Cassianus collat. 5 cap. 14. Quintò prodibant ad dandos ludos scęnicos. Sextò iterum ad edendos Circenses. Postremus processus erat cum magistratu exibant. Et concludit: *ita septem noctium, & processuum complebitur cursus.* Hos processus Consulum egregiè describit Claudianus proximè laudatus, & Panuinus lib. 1. de ludis Circensibus. Certum est Imperatores, Consules, Prætores, aliosq; editores munerum curru vectos cum ad exhibendos ludos procederent. In tabulis magni Panuini eiusquè commentarijs hoc omissum fuit, vti constat ex lib. 2. cap. 2. vbi pompam Circensium describens, videtur velle editores ludorum pedites cum reliquis magistratibus in Circum pertexisse. At eosdem curru vectos disertè tradit Iuuenalis Sat. 10. V. 34.

Quid si vidisset Prætorem in curribus altis
Extantem, & medio sublimem in puluere Circi,
In tunica Iouis & picta Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ &c.

Cum

Cum sub initium imperij Tiberij Cæsaris Tribuni plebis petijssent, vt proprio sumptu ederent ludos, qui de nomine Augusti, cuius honori destinabantur, Augustales nuncuparentur, scribit Tacitus lib. 1. Annal. id eisdem permissum, sed *decreta pecunia ex ærario, vtque per Circum triumphali veste vterentur: curru vehi haud permissum*. Nempè, ne eo honore summis magistratibus æquarentur. Porrò inter spectacula in Moenianis in sella curuli editores ludorum sedisse eruditè ostendit Chimentellus in præclaro opere de Bisellio cap. 12. Suetonius in Augusto cap. 43. *Commissione*, inquit, *ludorum quibus theatrum Marcelli dedicabat, euenit, vt laxatis sellæ curulis compagibus, caderet supinus*. Sella curulis adeo erat propria editorum Circensium, vt teste Dione lib. 44. Cæsari S. C. datum fuerit *vt semper curuli sella sederet, exceptis ludis; tum enim sessio ei in Tribunitio subsellio cum ijs qui quo tempore Tribunatum plebis gererent, concedebatur*. Finitis ludis, editores munerum eodem curru iterum per Circum procedebant. Hæc ait Liuius lib. 55. *Ad X. Kal. Octob. ludorum Romanorum secundo die, C. Licinio Consuli ad quadrigas mittendas ascendenti, tabularius qui se ex Macedonia venisse diceret, laureatas literas attulisse dicitur. Quadrigis missis, Consul currum conscendit, & quum per Circum veheretur ad foros publicos, laureatas tabellas populo ostendit*. Hæc ille.

Currum cui editores ludorum insistebant, fuisse triumphalem tradunt Argolus in notis Onuphrian's lib. 2. cap. 14. Rubenius lib. 1. de re vestiaria cap. 21. & ob eximium eruditionem magni inter literatos nominis Octauius Ferrarius in Analectis de re item vestiaria cap. 26. Hoc quidem deducunt ex Capitolino qui in M. Antonino cap. 16. scribit ab Augusto patre in Commodum delatum *citò nomen Cæsaris, & mox sacerdotium, statimque nomen Imperatoris, ac triumphi participationem, & consulatum; quo quidem tempore senex Imperator filio ad triumphalem currum in Circo pedes cucurrit*. Hic verò Capitolinum loqui de tempore quo Commodus procedebat ad edendos Circenses pro inito consulatu, ex eo constat, quòd triumphum vnà cum Patre egit, ex Lampridio cap. 2. ac proinde Antoninus id temporis neutiquam pedes ad currum Commodi cucurrit. Cum in textu legatur

gatur *sine Imperatoris filio*, Casaubonus aliter erratum emendat, pro *sine* ponens *Senatus*, quasi Patres pedites accurrerint Commodo non quidem Consuli procedenti, sed vnà cum Aurelio ac Vero Augustis triumphanti. Verùm in hoc postremò Casaubonus deceptus est; etenim Commodus ex Lampridio cap. 12. *appellatus est Imperator V. Kal. Exuperatorias Pollione iterum, & Apro Coss. Triumphauit X. Kal. Amazonias ijsdem Coss.* nempe A.V.C. 929. Christianæ epochæ 176. Verus autem ante septennium obierat. Itaque ex illo deprauato textu Capitolini triumphalis currus edentium ludos minus certò colligitur. Id meliùs cuipiam fortè probari posset ex Dione qui lib. 59. describens pompam, qua Caius Augustus in suo primo consulatu processit ad exhibendos ludos ait: *Sex equis tractus est currus triumphalis, quo Caius vehebatur*. Hanc tamen interpretis versionem non admittit Schefferus lib. 2. de re vehiculari cap. 14. nam verba illa πομπικὸν ἅρμα non triumphalem, sed pompaticum currum significant; πομπὴ enim non triumphum sed pompam apud Græcos exprimit; additque toto illo loco *nihil de bello, multo minus de triumpho*; vt planè appareat eundem editori munerum non concedere currum triumphalem. Verùm obseruo currum triumphalem alibi à Dione πομπικὸν ἅρμα disertè appellatum; nam lib. 43. describens triumphos Cæsaris ait: *Ceterum prima die triumphi omen ei aduersum obtigit, axe currus triumphalis apud fanum Fortunæ à Lucullo ædificatum confracto*. Græcè legitur τοῦ ἅρματος τοῦ πομπικοῦ. Sed video neque ex Dione currum triumphalem probari; nam omnis currus triumphalis pompaticus, non omnis pompaticus item triumphalis; thensæ enim ac carpenta quæ inter Circensium spectacula visebantur, erant currus pompatici, non triumphales.

Ex raro tantùm ac insigni Augustæ nummo currus triumphalis quo Consules ad edendos ludos procedebant, innotescit. Zonaras tom. 3. describens formam currus triumphalis ait: *Currus non erat similis ei, cuius vsus est in certaminibus ludicris, nec cuius vsus in bello, sed rotunda figura instar turriculæ constructus*. Hoc ipsum ex quadrigis triumphalibus quæ Romæ in arcu Titi vi funtur, alijsque innumeris in nummis Augustorum obsignatis eruditè docuit Panuinus in libro de triumpho. Currus

rus erat duarum rotarum, cuius capsa erat rotunda, ac in ambitum clausa; in qua Imperator non quidem sedens, sed stans vehebatur; vnde Ouidius lib. 3. de Ponto el. 4.

Illa Ducis facies in curru stantis eburno.

Prudentius lib. 2. in Symmachum V. 555. triumphatores in curru stantes describit.

Frustra igitur currus summo miramur in arcu
Quadriiugos, stantesque duces in curribus altis.

In omnibus nummorum quadrigis triumphantes Cæsares stantes exhibentur, nusquam sedentes. Rubenius in explicatione gemmæ Augusteæ currum triumphalem arcuatum instar hemicyli exhibet; quæ tamen sententia vetustis omnibus monumentis aduersatur. Est currus qualis à Gentilibus Dijs dabatur.

Et quidem cum summis magistratibus munera edentibus vestis triumphalis permitteretur, currus item triumphalis concedi debuit, quo splendidiùs pompam Circensium ducerent. Itaque in nummo Maxentij PROCESSVS eiusdem ad edendos ludos exhibetur, idemque stans in quadriga triumphali visitur, vt planè vera appareat sententia, quæ currum triumphalem editoribus ludorum tribuit, quod tamen nec Salmasius in notis ad Capitolinum in M. Aurelio intellexit, & minùs rectè Schefferus negauit.

Quæri possit num in eodem curru posita esset sella curulis quæ inter præcipua Consulum insignia censebatur. Chimentellus cap. 12. putat in curru triumphali positam fuisse sellam curulem ex Seruio ad lib. 11. Aeneid. V. 384. Sed nihil tale ex Seruio colligitur; ille enim scribit vsum sellæ curulis ijs tantùm concessum qui parta victoria, triumphali curru in vrbem inuehebantur, quod falsum est; cum in curuli sederent togati magistratus in vrbe procul à castris, vt ex nummis Aedilium, ac historicis omnibus patet. Rursus eadem Chimentelli sententia refellitur, quia cum Senatus Parthicum triumphum Septimio Seuero detulisset, is ex Spartiano cap. 16. *idcirco recusauit, quòd consistere in curru affectus articulari morbo non posset*. Si in curru triumphali fuisset sella curulis, Seuerus quamuis podagra laborans, sedere potuisset. At cum triumphus stanti in curru perageretur, nullus ibidem sellæ vsus esse potuit. Isidorus lib. 20. cap. 11. ait:

Apud veteres Prætores, & Consules propter itineris longinquitatem curru prouehebantur. Sella autem, quæ post eos vehebantur, quibus sedentes iura dicere solebant, à curru currules sellæ sunt nominatæ. At secus testatur Gabius Bassus apud Gellium lib. 3. cap. 18. *Senatores qui curulem magistratum gessissent, dicit curru solitos honoris gratia in curiam vehi, in quo curru sella esset, supra quam considerent, quæ ob eam causam curulis appellaretur.* Ita cum Consules in magistratu essent; post eorundem currum sella curulis vti consulatus insigne palam ferebatur; cum verò magistratum gessissent, sella intra currum reponebatur. Hac ratione vterque scriptor conciliari possit. Vtut sit de hoc, in curru triumphantium nullam curulem fuisse certum est, cum nullus eiusdem vsus ibidem esse potuerit.

Cum Maxentius in suo primo consulatu quadrigis elephantorum ad edendos ludos processerit, easdem ob victorias Imperatori decretas puto; præsertim cum in regio Numismate appareat Victoria coronam Principi offerens; editores enim munerum triumphalibus equorum quadrigis de more vehebantur. Fortassis etiam Tyrannus qui post fugatum ab Italia Galerium, cuncta pro arbitrio agebat, propria auctoritate elephantos currui iunxit, quo pompam splendidiorem duceret. Rem in medio relinquo. Ceterùm cum in nummo Mediceo non exprimatur PROCESSVS consularis Augustorum, consequens fit, vt eorundem tantùm victoriæ indicentur, ob quas vtrique, vel Diocletiano saltem, triumphus in quadrigis Elephantorum decretus fuerit, vt pluribus paulò inferiùs demonstrabo.

Vnum hic adijciam epigraphen regij Numismatis posse etiam sic explicari: *Felix processus consularis Augusti Nostri.* Alteram verò nummi Constantiniani: *Felix processus consularis sextus Augusti Nostri.* Vt in hoc Constantini Numismate non quidem sextus eiusdem consulatus inscribatur, sed sextus processus quum idem in consulatu sextùm ad edendos ludos exiuit. Scribit de Gordiano seniori Capitolinus cap. 3. *Quæsturam magnificentissimè gessit; ædilitatis suæ tempore XII. populo Romano munera, idest per singulos menses singula de suo exibuit.* Itaque duodecies ad edendos ludos processit. Hos tamen processus ad septem

Iusti-

Iuſtinianus reduxit. Poſterioris æui Auguſti cum conſules procederent, ſedebant in ſella hominum humeris impoſita, vt de Iuſtino II. ſcribit Corrippus lib. 4. & de Mauricio Simocatta lib. 1. cap. 12. ait: *Agebatur annus Mauricij ſecundus, cum hyeme conſul creatus, conſcenſa ſella regia, ſummoperè perſpicuus erat. Ferebant Imperatorem non equi, non muli, non elephanti, ſed quod longè pretioſius eſt, homines.* Sed de his alias.

CAPVT VI.

Pompeius Elephantos Africano triumpho primùm Romæ currui iunxit. Quadrigas Elephantorum Perſici triumphi proprias euaſiſſe Alexandri Seueri ac Gordiani exemplis oſtenditur. Capitolini textus minus rectè Scheffero correctus. Antiquariorum de quadrigis equorum in Alexandri Imp. Nummis ſententia refellitur. Hac occaſione laterculus Conſulum in faſtis deprauatus reſtituitur. Quadrigas triumphales Elephantorum in Numiſmate Mediceo Perſicas victorias Diocletiani deſignare.

ROmani aduerſus finitimos Latij ac Thuſciæ populos bello feliciter geſto, re adhuc tenui & anguſta, humiles planè triumphos agebant. Romulum pedibus omnium primum triumphaſſe, ex pedeſtribus eiuſdem ſtatuis ſpolia ferentibus, probat luculenter Plutarchus in libello de vita Romuli aduerſus Dyonyſium Halicarnaſſenſem. Dein aucta vnà cum imperio triumphi pompa, Tullius Hoſtilius, & Ancus Martius equo vecti de hoſtibus triumpharunt. Idem verò Plutarchus teſtatur Tarquinium Priſcum quadrigis equorum Romæ primitus triumphaſſe. Etenim cum bello difficili duodecim Tuſciæ gentes in poteſtatem Populi Romani redegiſſet, *inde*, inquit Florus lib. 1. cap. 5. *faſces, trabeæ, curules, annuli, phaleræ, paludamenta, prætexta; inde quod aureo curru QVATVOR EQVIS TRIVMPHATVR. Togæ picta, tunicæque palmata; omnia denique decora & inſignia, quibus imperij dignitas eminet.* Ita rudis ille populus præclara quæque cum pacis tum belli ornamenta Etruriæ accepta tulit.

Camil-

Camillus debellatis longo ac periculoso bello Veientibus, albos equos currui iunxit, & hos quidem æqua fronte locatos. Scribit de Camillo Liuius dec. 1. lib. 5. *Maximè conspectus ipse est curru equis albis iuncto vrbem inuectus, parumquè id non ciuile modo, sed humanum etiam visum, Iouis ac Solis equis æquiparatum Dictatorem in religionem etiam trahebant.* Verùm vbi Romanus Populus latè per orbem arma circumtulit, & ditissimas prouincias in Capitolij iura transcripsit, triumphorum pompa sumptuosissima euasit, & planè humanum modum prætergressa, omnem prorsus formam exuit priscæ tenuitatis. Certè vt cetera omittam, albi equi, qui olim humani triumphi pompam, quòd Numinum quadrigis deputati erant, superare visi sunt, præ assiduitate Romanis quibusdam Imperatoribus viluerunt. Hinc ab insuetis quadriugibus noua triumphis pompa quæsita. Pompeius omnium primus de Africa triumphans, quadrigis elephantorum in Capitolium venit. Plinius lib. 8. cap. 2. *Romæ*, inquit, *iuncti elephanti primùm subiere currum Pompei Magni Africano triumpho, quod prius India victa triumphante Libero Patre memoratur*. Nec vllus in religionem traxit, quadriuges Bacchi ad currum iunctos; tunc enim Romani magna Orbis parte subacta, diuisum cum Dijs imperium iactabant. Quadrigæ postea elephantorum vehendis in Circum statuis Principum consecratorum deputatæ sunt, qui honor Augusto primùm S. C. decretus fuit. Hinc Dio in Nerone apud Xiphilinum: *Et elephanti, qui trahebant currum Augusti in Circum ingressi eò vsque vbi Senatores sedent, processerant*. In Cimeliarchio Mediceo quadrigæ elephantorum in nummo primæ magnitudinis visuntur, cum inscriptione: DIVO AVGVSTO S. P. Q. R. Item Vespasiani statua in altero Numismate currui elephantorum imposita cum epigraphe DIVO AVG. VESP. Et id genus nummi passim apud antiquarios prostant. Cum Septimius Seuerus Pertinacem inter Diuos retulisset, *iussit statuam eius auream curru elephantorum in Circum vehi*. Dio apud Xiphilinum in Pertinace. Itaque quadrigæ elephantorum aureis Diuorum Principum imaginibus in Circum trahendis inseruiebant.

At sequiori ætate Imperatoribus Persico triumpho quadrigas ele-

elephantorum decerni solitas disertè testatur Capitolinus in tertio Gordiano cap. 27. *Quadrigæ*, inquit, *elephantorum Gordiano decretæ sunt, vtpotè qui Persas vicisset, vt triumpho Persico triumpharet*. Eruditissimus Schefferus libro 1. de re Vehiculari cap. 9. contendit mendum in Capitolini textum irrepsisse; *Eccur enim*, ait, *quia Persas vicit, quadriga elephantorum decerni tandem ei debuerunt? Non sunt elephanti propriè ac speciatim vsitati Persis. Itaque*, concludit, *vix credo sic Capitolinum scripsisse*. Non sum nescius Imperatores, antequam à Romanis cum Persis bella gererentur, quadrigis elephantorum in triumpho vsos, vti de Pompeio proximè ex Plinio referebam. Extat etiam nummus Traiani apud Erizzium, in quo idem in quadrigis elephantorum exprimitur, cum inscriptione; ΑΥΤ. ΤΡΑΙΑΝ. ΓΕΡ. ΔΑΚΙΚ. *Imperator Traianus Germanicus Dacicus*. Cum Parthicus non appelletur, constat nummum cusum fuisse post victum Decebalum, ac Daciam in prouinciam redactam, priusquam in Orientem contra Parthos moueret; ac proinde quadrigas Elephantorum in eiusdem Numismate signatas, non indicare Parthicam victoriam. Ceterum vt Capitolini dictum aduersus viri CL. dubitationem defendam, res mihi paulò altiùs ex Herodiano lib. 6. cap. 2. repetenda est. Macrinus vltimus Romanorum Principum cum Artabano Rege Parthorum bellum gessit, cui anno 217. post cruenta certamina finis impositus. Inde Artabano cum Artaxerse Persarum Rege infaustis auspicijs bellatum est. Etenim Artaxerses acie superior, Artabano interfecto, regnum Arsacidarum qui iam inde à Crassi cæde cum Romanis de Orientis imperio varia fortuna contenderant, Persarum ditioni adiecit. Hinc victoria tumidus, possessam Persis ante Alexandri Magni irruptionẽ, Asiam armis vindicaturus, Mesopotamiam infestis agminibus ingressus, prædas tota Syria agere, ac Romana castra fluminum ripis ad imperij limites tutandos imposita expugnare. His Romæ nunciatis Alexander Seuerus Imperator habito vbiq; militum delectu, cum ingenti exercitu Romanorum primus in Persas mouit, cum quibus varijs etiam prælijs conflixit. Postremo prælio tanta clade Persas affecit, vt fugato Artaxerse, Mesopotamiam receperit, ac cum ingenti præda in vrbem victor redierit. Alexan-

dri

dri orationem in Senatu habitam recitat Lampridius cap. 56. eiusdem initium, quòd plurimum ad rem facit, exscribam. *Persas P. C vicimus. Longa eloquentia opus non est; tantum scire debetis, quæ illorum arma fuerint, qui apparatus. Iam primùm Elephanti septingenti: ijdemq; turriti cum sagittarijs, & onere sagittarum. Ex his trecentos cepimus, ducenti interfecti iacent, decem & octo perduximus &c.* Porrò Alexandrum primum de Persis triumphum quadrigis Elephantorum egisse testatur laudatus Lampridius cap. 57. *Dimisso*, inquit, *Senatu Capitolium ascendit &c. Post hoc cum ingenti gloria, & comitante Senatu, equestri ordine, atq; omni populo, circumfusisque vndique mulieribus, & infantibus, maximè militum coniugibus, pedes palatium conscendit, quum retro currus triumphalis à quatuor elephantis traheretur.* Vt victoriæ pompa illustrior fieret, capti elephanti triumphali currui S. C. iuncti sunt. Hinc quadrigæ elephantorum Persici triumphi propriæ euasere, quòd ijsdem prior de Persis triumphus Romæ ab Alexandro peractus fuit. Gordianus anno tertio ab Alexandri Seueri obitu imperium indeptus, Attico, & Prætextato cols. secundum contra Persas bellum gessit, insignemque ab ijsdem victoriam reportauit, *effectumque est*, inquit Capitolinus cap. 27. *vt Persæ qui iam in Italia timebantur, in regnum suum pugnante Gordiano redirent, totumque Orientem Romana Respubl. detineret.* Ipse etiam elephantos plurimos cepit, ac duodecim Romam misit, quos postea Philippus ludis secularibus confecit. Delatis autem Romam Gordiani laureatis, eisque in Senatu lectis, *quadrigæ elephantorum*, inquit Capitolinus, *Gordiano decretæ sunt, vtpotè qui Persas vicisset, triumpho Persico triumpharet*, nempe alterum de Persis triumphum ageret curru elephantorum vectus, vti Alexander primùm paulo ante de ijsdem hostibus triumpharat. Cum Persæ septingentos in acie elephantos contra Romanos instruxerint, minus rectè scribit vir insignis, non fuisse id genus animalium propriè ac speciatim Persis vsitatum; nam Pyrrhus, Annibal, alijque paucos tantùm elephantes Romanis in prælijs obiecere. Profectò Parthorum robur in cataphractorum equitatu fuit; soli autem Persæ in bello aduersus Romanos magnam vi-

ctoriæ ſpem in elephantorum numero poſuere. Opponit idem Schefferus: *Nunquam triumphantibus à Senatu legimus decretum quo animalium genere uterentur in curru*. At hoc contigit; quòd quadrigis tantùm equorum triumphandi mos fuit. Elephantorum quadrigæ triumpho Perſico Alexandro Imperatori primùm S. C. decretæ ſunt; hinc eiuſdem exemplo Gordiano etiam deſtinatæ. Et quidem Balbino, & Maximo, ac Gordiano poſt occiſum Maximinum, *ſtatuas cum elephantis* S. C. decretas teſtatur Capitolinus; cum tamen in hiſtoria Romana ſtatuæ tantùm equeſtres S. C. deſtinatæ dicantur. Quare ſicuti ſtatuæ elephantorum decretæ ſunt: itidem & currus elephantorum decerni potuit.

Ceterùm quadrigas elephantorum Alexandro Perſico triumpho ductas, eiuſdem Alexandri nummi dubias facere videntur; etenim nuſquam triumphus Alexandri quadrigis elephantorum, ſed equorum tantùm in nummis exprimitur cum epigraphe in antica parte IMP. SEV. ALEXANDER AVG. & in poſtica: P. M. TR. P. VIII. COS. III. P. P. S. C. Duo id genus Numiſmata continet gaza Ser. Magni DVCIS, tria verò cimeliarchium Sereniſſimi Card. LEOPOLDI, quorum vnum eſt maioris magnitudinis, & cælaturæ pulcherrimæ. Carolus Patinus vir planè doctiſſimus, & in nummorum interpretatione ſumma cum laude verſatus, putat quadrigis equorum in laudatis Numiſmatibus deſignari triumphum Perſicum; in qua ſententia video etiam fuiſſe Erizzium, Angelonum, alioſque antiquarios. Non poſſum eruditiſſimi viri ſententiæ accedere, cum eadem Dionis teſtimonio penitus reuellatur. Alexander Tribunitiam poteſtatem à Senatu accepit anno 222. menſe Martio. Quod menſem attinet, teſtes ſunt Dio & Lampridius. Annus euidentèr probatur ex lapide antiquo, in quo Heckædecaeteridem Paſchalem S. Hippolyti Martyris inciſam legimus. Hic eidem titulus præfigitur: *Anno primo imperij Alexandri Imperatoris, facta eſt XIV. Paſcha Idibus Aprilis Sabbato*. Eſt character inſignis A. 222. Chriſtianæ Epochæ; nam eo anno Idus Aprilis incidunt in diem Sabbati, ac in XIV. Lunam Paſchalem. Conſules illius anni in fragmento conſulari apud Bucherium pag. 247. ponuntur *Anto-*

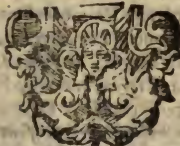
 ninus

pinus IV. & Alexander Mar. vbi significatur iisdem coss. die Martis contigisse Kalendas Ianuarias, qui est alter euidentissimus character eiusdem anni 222. Cyclo Solis VII. Lunæ XIV. lit. F. Baronius initium Alexandri ac eosdem consules posuit anno 224. Panuinus anno 223. Itaque Tribunitia potestas VIII. Alexandri inchoatur A. 229. mense Martio, quo anno ordinarij consules statuuntur Alexander Augustus III. & Dio II. Extat in Cod. Iust. Alexandri lex XI. *de pactis PP. Non. Decemb. ipso Augusto III. & Dione II. Coss.* At hoc anno Alexandrum nondum expeditionem Persicam suscepisse, sed degisse Romæ, & ad Campaniæ delicias diuertisse testatur eiusdem anni consul idemque historicus celeberrimus Dio Cassius in Alexandro, vbi cum narrasset, se à Prætorianis accusatum fuisse, at *Alexander*, inquit, *horum rationem habuit nullam, sed contra me magis honestauit, secumque vnà designauit secundum consulem.* Quod cum ægrè milites ferrent, *Iussit*, inquit, *mihi Alexander, vt alicubi extra vrbem commorarer in Italia tempore huius consulatus mei. Quod cum fecissem, Romam veni, dein profectus sum ad ipsum in Campaniam, &c.* Ibi verò asserit, Artaxersis contra Parthos victorijs ingentem Romanis terrorem incussum, nullamque contra eosdem susceptam ab Alexandro expeditionem recitat. Ex hoc tam locupleti testimonio patet Alexandrum anno Trib. Pot. VIII. Romæ, & in Campania commoratum; tantùm abest, vt eo anno in Oriente degens cum Persis pugnauerit. Quare quadrigæ equorum signatæ *Trib. Pot. VIII.* non exprimunt triumphum Persicum, sed alias Alexandri victorias, quas per legatos obtinuit. Easdem paucis perstringit Lampridius in Alexandro cap. 58. *Actæ sunt res feliciter & in Mauritania Tingitana per Furium Celsum, & in Illyrico per Varium Macrinum affinem eius, & in Armenia per Iunium Palmatum, atque ex omnibus locis ei tabellæ laureatæ sunt delatæ, quibus in Senatu, & apud populum lectis, omnibus nominibus est adornatus.* Extat rarissimus nummus Alexandri in gaza Medicea in auersa parte signatus quadrigis triumphalibus cum victoria stantem in curru Imperatorem coronante cum epigraphe: P. M. TR. P. VII. COS. II. P. P. S. C. vt planè constet eundem anno etiam 228. victoriam alicubi contra

tra hostes consecutum fuisse, vnde quadrigæ triumphales eidem S. C. decretæ sunt. Hac occasione vnus consulum laterculus à prima vsque ad octauam Trib. Pot. Alexandri corrigendus est. Etenim anno 225. Panuinus, Caluisius, Petauius, Ricciolius ceterique consules assignant *L. Turpilium Dextrum & M. Memmium Ruffum*. Verùm ex lapide apud Gruterum pag. 121. & ex altero saxo pag. 9. statuendi sunt Consules *Fuscus II. & Dexter*. Extant plura rescripta Alexandri *L. 6. de test. militis. L. 4. de impub. substit. L. 2. de liberis præt. L. 7. de fideicommissis*, signata *Fusco II. & Dextro Coss.* Fragmentum consulare apud Bucherium pag. 247. consules exhibet *Fuscum & Dextrum Sat.* Et rectè; nam A. 225. Kalendæ Ianuariæ inciderunt in diem Saturni Cyclo Solis X. Lunæ XVII. lit. B. Interim mirari liceat, cur nusquam in lapidibus, aut nummis Alexander Mauritanicus, Armeniacus, sed neque Persicus inscribatur. Sed de his hactenus.

Victi ab Alexandro Persæ, dein iterum à Gordiano profligati, octodecim annos pacem seruarunt, donec viribus reparatis, Valeriano imperante tertium Romanis bellum intulere, ac insigni victoria acceptas ab Alexandro, & Gordiano clades compensarunt, capto Imperatore, ac legionibus cæsis. At ne vniuersam Asiam sub iugum mitterent, Odenati, eiusque coniugis Zenobiæ virtus fecit. Aurelianus in bello contra Zenobiam auxiliares quidem Persarum copias in Reginæ subsidium missas, intercepit; cum Persis tamen pacem coluit, aureo etiam curru in signum amicitiæ ab illorum Rege donatus fuit, teste Vopisco in libello de vita eiusdem cap. 33. Carus quartum bellum Persicum suscepit, captisque Ctesiphonte, ac Colche nobilissimis Persarum vrbibus, dum victoriam feliciter exercens, castra in Tigridis ripa metatur, fulmine ictus occubuit. Imperator Diocletianus quintum bellum contra Persas gessit, ac recepta Syria, plurimis hostium oppidis captis, & vt ait Orator in panegyrico Constantij *Partho vltra Tigrim redacto*, Narseum Persarum regem ad petendam pacem coegit. Hinc ob Persicas victorias *quadrigæ elephantorum* eidem *decretæ sunt, vtpotè qui Persas vicisset, vt triumpho Persico triumpharet*: quemadmodum de Gordiano Capitolinus superiùs laudatus, loquebatur. Et quamuis

uis nulla veterum scriptorum monumenta appellare possimus, Mediceum Numisma horum fidem facit, in quo Diocletianus quadrigis Elephantorum triumphans exhibetur. His etiam accedit Mamertinum hæc scribere in panegyrico ad Maximianum ipsis parilibus recitato: *Hoc eodem modo rex ille Persarum, nunquam se ante dignatus hominem confiteri fratri tuo* (Diocletianum intelligit) *supplicat, totumque, si ingredi ille dignetur, regnum suum pandit, offert; interim varia miracula eximiæ pulchritudinis feras mittit, amicitiæ nomen impetrare contentus, pacem promeretur obsequio.* Cap. 10. Has autem inter feras fuisse elephantos crediderim, quòd ob vsus bellorum plurimi à Persis fiebant, quos cum Diocletianus in victoriæ signum Romam misisset, vti Alexander, ac Gordianus olim fecerant, eidem triumphus in quadrigis elephantorum S. C. decretus fuit. Num verò idem Imperator A. 302. quo de vniuersis hostibus tum à se, & à collega Maximiano, tum à Cæsaribus Constantio ac Galerio superatis triumphauit, quadrigis elephantorum vsus fuerit, in medio relinquo, neque ausim hac de re quidpiam sine teste affirmare.

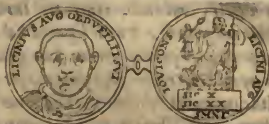
DIS-

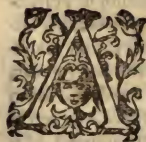

DISSERTATIO SECVNDA

DE NVMISMATE

LICINIANI LICINII AVG.

LTERVM Numiſma, item aureum, eſt Licinij Imperatoris, ſed mediocris magnitudinis, cum epigraphe ſatis obſcura: vnde variæ eiuſdem interpretationes excogitatæ, quas haud vacat in examen adducere; illis enim omiſſis, veram eiuſdem rariſſimi Nummi explicationem ſubijciam; quod priùs quàm exequar, operæ pretium duxi Liciniani tum in Europa, tum in Aſia imperij chronologiam præmittere, vt annus eiuſdem decennalium, quæ in Numiſmate inſcripta ſunt, intelligatur, ſimulquè anni tertij ibidem expreſſi, ratio conſtet, cum aliàs hæc annorum diuerſitas vix ſecum inuicem componi poſſe videatur.

C A-

CAPVT I.

Liciniani in Europa imperij chronologia ex MS. Mediceo ac Nummis statuitur. Licinium Cęsarem, & Augustum simul designatum. CHRISTINÆ Augustæ Numisma perperam Tristano explicatum.

CVm Maxentius Seuero Cæsare Maximiani patris insidijs sublato, vrbem occupasset, ac Italiæ, & Africæ inhiaret, Galerius Augustus Seueri mortem vlturus, cum validis copijs toto Illyrico ac Oriente contractis, Romam contendit. Henricus Valesius vir planè doctissimus, vetusti scriptoris excerpta quæ diu cum blattis luctata fuerant, in calce ad historiam Ammiani Marcellini publicauit, ex quibus pleraque maioribus nostris ignorata deprehedimus. Scribit Anonymus: *Dehinc Galerius cum ingentibus copijs Romam venit, minatus ciuitatis interitum, & castra Interamna ad Tiberim posuit. Tunc legatos ad vrbem misit Licinium & Probum, per conloquium petens, vt gener apud socerum, idest, Maxentius apud Galerium precibus magis quàm armis optata mercaretur.* Itaque errat Victor Schotti qui ait Licinium designatum Augustum, ad Illyrici munimentum relictum, antequàm Galerius in Italiam descenderet; Nam Licinius adhuc priuatus Galerij castra secutus, legatione apud Maxentium persunctus fuit. Hac tamen legatione despecta, Tyrannus Galerij milites ingentis donatiui spe allectos, suas in partes passim trahebat. Quare Galerius veritus ne ab vniuerso exercitu desereretur, castris incensis, ac Italia omni quacumque iter faciebat, militi in prædam concessa, in Pannoniam inglorius redijt, ac tertio Idus Nouembris, testibus Idacio ac Chronico Alexandrino, Licinium imperij consortem designauit. Erat Licinius *Dacia oriundus, notus ei antiqua consuetudine, & in bello quod aduersus Narseum gesserat, strenuis laboribus ac officijs acceptus.* Hæc Eutropius lib. 10.

Annus inaugurationis Licinij non idem ab omnibus statuitur. Baronius ad A. 307. Gothofredus in notis ad *l. 1. de infir. his*

quæ à tyrannis, Petauius in Chronico, ſcribunt Licinium anno 307. purpuram induiſſe. Valeſius in notis ad laudatum Anonymum, Idatium ſecutus, initium Liciniani imperij ſtatuit anno 308. quod tamen vltra biennium protrahunt Panuinus, Caluiſius, ac Goltzius. Imò Sigonius lib. 2. de imperio Occident. ſcribit Licinium ad imperium euectum A. 311. XI. K. Maij, nempe ipſis palilibus. Sed aliud inſuper controuerſum eſt, num Licinius prius Cæſar, dein Auguſtus deſignatus fuerit. Hoc enim pluribus contendit Triſtanus tom. 3. comment. 82. Petauius, Ricciolius, alijque paſſim, quibus tamen refragatur Scaliger in notis Euſebianis num. 2324. Extat in Bibliotheca Sereniſſimi Magni DVCIS Etruriæ antiquus Euſebij Cæſarienſis codex in pluteo LXX. in quo pag. 144. recitatur titulus edicti anno 311. ab Imperatoribus Galerio, Conſtantino, ac Licinio publicati; in editis Euſebij voluminibus Licinius omittitur, quem tamen Cl. Valeſius poſt Nicephorum lib. 7. cap. 23. ex alijs etiam MSS. ſuo tandem loco reſtituit. In titulo edicti Galerius inſcribitur *Tribunitiæ poteſtatis XX. Conſul VIII.* Conſtantinus *Tribunitiæ Poteſtatis V.* ita enim ex Nicephoro lacuna implenda eſt, poſtea in laudato codice legitur: *καὶ αὐτοκράτωρ καῖσαρ οὐαλέριος Λικίννιος εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, ἀνίκητος, σεβαστὸς, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ τέταρτον, αὐτοκράτωρ τὸ τρίτον, ὕπατος, πατὴρ πατρίδος, ἀνθύπατος. Et Imperator Cæſar Valerius Licinnius, Pius, Felix, Inuictus, Auguſtus, Pontifex Maximus, Tribunitiæ Poteſtatis IIII. Imperator III. Conſul, Pater Patriæ, Proconſul &c.* Hoc edictum emiſſum fuit paulo poſt initium anni 311. quo Maximianus Galerius in omnibus faſtis ponitur Conſul VIII. Idem verò inierat tribunitiam poteſtatem Tiberiano & Dione Coſs. A. 291. Kalend. Martij, teſte Idatio, & antiquo Panegyriſte in oratione ad Conſtantium Cæſarem. Quare Tribunitia poteſtas Galerij vicies repetita, deſinit in fine Februarij A. 311. ac proinde edictum illud, in quo eiuſdem Trib. Pot. XX. ſignatur, emiſſum fuit ante Martium, quo tempore eiuſdem conſulatus octauus cum Tribunitia poteſtate XX. rectè componitur. Ex his euidenter initium Liciniani imperij deducitur; nam cum ex faſtis Idatij, & Chronici Alexandrini eiuſdem inauguratio contigerit *Carnunto III. Idus Nouembris*, initium Tribunitiæ Poteſtatis quæ vnà

cum

cum purpura nouis Principibus id temporis deferebatur, statuendum est A. 307. vt postea anno 311. ante Martium inscribi potuerit in titulo edicti: *Tribunitiæ Potestatis IIII.* Hoc ipsum ostendit aureum Numisma Licinij quod interpretandum suscepi; nam decennalia eiusdem ineunte decimo imperij anno cum tertio anno imperij eiusdem in Asia iunguntur; anno autem 316. III. Idus Nouembris tertius Asiatici imperij annus Licinio labebatur, vt inferiùs ostendam, ac proinde initium Tribunitiæ potestatis eiusdem alligari debet anno 307. Itaque ex literarijs Principum Etruriæ Cimelijs, nempè ex Laurentiano Eusebij codice, & ex Serenissimi Cardinalis Numismate initium imperij Liciniani in Europa, historicis hucusque controuersum, suo demum tempore assignatur, nempe die 11. Nouembris A. 307.

Porrò Licinium vnà simul & Cæsarem & Augustum designatum ex Eusebio, ac nummorum inscriptionibus mihi satis apertè colligitur. Eusebius, cum lib. 8. cap. 13. Valesianæ editionis, recitasset Constantini in Britannia inaugurationem, hæc scribit: *Post hæc Licinius communi Imperatorum suffragio Imperator & Augustus declaratus est. Quod quidem Maximinus ægrè admodum tulit, qui hactenus Cæsar duntaxat ab omnibus appellabatur. Hic ergo præ ceteris tyrannico ingenio præditus, Augustus à semetipso renunciatus est.* Eusebius omni exceptione maior testis habendus est, quippe qui sub Maximini imperio vixit, cumquè Cæsareæ in Palestina de facie nouit, cuius etiam iussu ob Christianæ religionis professionem in carcerem coniectus fuit. Itaque Eusebius testatur Licinium creatum fuisse Augustum, ac statim Maximinum noui huiusce Imperatoris designatione intellecta, propria auctoritate, non expectato Galerij, aut Constantini, vel Maxentij consensu, semet Augustum dixisse. Tristanus tomo 3. comment. 82. pag. 429. ac Valesius in notis ad laudatum Eusebij testimonium, & ad c. 13. lib. 8. & ad cap. 1. lib. 9. scribunt Maximinum anno 311. defuncto Galerio auunculo, Augusti titulum primitus vsurpasse, quod & de Licinio affirmant. Ego ex nummis ab Occone laudatis, rem planè definiam, ac palam faciam, quantum præsidij ex nummorum inscriptionibus

ad

ad exactam Romanorum Principum historiam assequendam habeamus. Hi nummi Occoni viro diligentissimo laudantur: IMP. MAXIMINVS P. F. AVG. in postica parte signati: GENIVS AVGVSTI. A. *alius* B. *alius* Γ. *alius* Δ. *alius* E. *alius* ς. *omnes SIS.* In alijs eiusdem nummis legitur: IOVI CONSERVATORI: A. *alius* B. *alius* Γ. *alius* Δ. *alius* ς. *omnes SIS.* Hi nummi percussi sunt Sisciæ, qua in vrbe moneta cudebatur; vnde & in Notitia imperij nominatur *Procurator monetæ Sisciana.* At certum est apud antiquarios Græcis illis literis A. B. Γ. Δ. E. ς. sex imperij annos significari, quod longa Numismatum omnium Augustorum serie ad oculum Goltzius demonstrauit. Ex his patet Maximinum per sexennium Augusti titulo decoratum; vltima enim nota ς. sextum numerum apud Græcos designat. Cum verò exeunte anno 313. bellum ciuile inter Licinium ac Maximinum eruperit, vt cap. 2. ex ipsius Maximini edictis ostendam, consequens fit, vt Licinius in honorem Maximini Augusti circa initia anni 308. Sisciæ, quæ erat Pannoniæ vrbs, vbi apud Sirmium idem Licinius imperij sedem posuerat, Galerio Augusto apud Serdicam commorante, nummos cudendos iusserit, vt pleno ferè sexennio Maximini nummi cum Augusti titulo Sisciæ obsignati dicantur. His quæ planè euidentia sunt, stabilitis, Licinij Augusti imperium inchoatum fuit III. Idus Nouembris A. 307. cuius inaugurationis nuncio in Orientem delato, Maximinus molestè ferens nouum hominem sibi & Cæsari & nepoti à Galerio prælatum, se pariter sine collegarum consensu, propria auctoritate Augustum, inuidia stimulante, nuncupauit. Galerius quo ciuilium bellorum causam auerteret, factum probauit, quod etiam Licinius non modò ratum habuit, verùm etiam vt Maximini amicitiam demereretur, nummos eiusdem effigie cum Augusti titulo obsignatos in Pannonia, vbi imperabat, cudi iussit. Hoc ipsum fecisse Constantinum, ac Maxentium constat ex nummis Maximini Augusti imagine signatis cum epigraphe: GENIO POP. ROM. cum literis PTR. nempe *Percussa Treuiris*, vbi Constantinus domicilium habebat. In gaza Magni DVCIS extat nummus cum inscriptione: IMP. C. GAL. VAL. MAXIMINVS P. F. AVG. & in postica par-

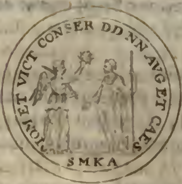
te: S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. Quo nobili titulo Maxentius Maximinum insigniuit; sed mulus mulum perfricuit. Etenim Maxentius, cum iniquo esset animo erga Constantinum, ac Licinium, *amicitiam ac fœdus cum altero Orientis tyranno fovebat*, teste Eusebio lib. 8. cap. 14. Itaque regia planè via, nemini tamen hucusque calcata (adeo homines aliàs eruditi, Numismatum luce relicta, obscuris prorsus conjecturis ducuntur) ad veram Liciniani imperij epocham perueni. Goltzius Græcos Licinij nummos profert inscriptos: AT. K. OTAΛ. ΛIKINIAN. ΛIKINIOC. CEB. L. A. postremum L. IE. *Imp. Caesar Valerius Licinianus Licinius Augustus. Anno primo*. Postremus: *Anno XV.* vt planè luceat, eundem designatum Augustum antequam Galerius A. 311. imperium cum vita relinqueret; victus est enim Licinius, ac ad priuatam vitam redactus A. 324. vti scribit Idatius, vel anno 323. vt aliàs ex Constantini rescriptis ostendam. Hinc infero Licinium simul Cæsarem, & Augustum creatum, quod præter adducta Maximini Numismata Sisciæ obsignata, inde etiam eruditè colligit Scaliger, quod nullus hucusquè ab antiquarijs nummus repertus fuit, in quo Licinius NOB. CAES. inscribatur. Non Occo, non Goltzius eiusmodi inscriptionis Numismata laudarunt, cum tamen omnes penè gazas diligentia incomparabili scrutati fuerint. Profectò in copiosissimis Serenissimorum Etturiæ Principum Cimeliarchijs nusquam Licinius senior Cæsaris titulo inscribitur; sed nec in Gaza Inclytæ Reginæ talis nummus visitur, vti mihi per literas significauit Franciscus Camelus regij Musei Præfectus ac in re antiquaria summâ cum laude versatus; quod item testatum fecit vir illustrissimus Comes Ioannes de Lazara, cuius ditissima scrinia plurima Licinij Numismata continent, omnia tamen Augusti titulo obsignata.

Extat in regijs Cimelijs CHRISTINÆ Augustæ Licinij Nummus æreus minoris magnitudinis, sed insignis ac planè rarissima inscriptione signatus, cuius hic ectypum exhibeo.

Ioan-

86

Ioannes Triſtanus antiquariorum huius ætatis facilè princeps tom. 3. comm. 82. pag. 428. eiuſdem omnino typi nummum aureum tamen producit, cuius inſcriptio in antica parte alteri Auguſtæ ſimilis legitur; in poſtica verò hanc epigraphen præfert: IOVI T. VICT. CONSER. DD. NN. AVG. ET CAES. in inferiori parte hiſce notis ſignatur: M. K. Γ. Putat Triſtanus deſignari ibidem Galerium Maximianum, quem Iouium non ſemel appellat auctor Chronici Alexandrini, itemquè Licinium Cæſarem quem contendit mortuo tantùm Galerio Auguſti titulum vſurpaſſe. Itaque hanc nummi interpetrationem concinnat: *Dominorum Noſtrorum Iouij Inuicti Auguſti*, nempè Galerij Maximiani, & Cæſaris Licinij senioris. Et in auerſa: *Ioui Tutatori, Victori, Conſeruatori Dominorum noſtrorum Auguſti, & Cæſaris.* Placuit explicatio Henrico Valeſio in eruditiſſimis notis ad cap. 9. lib. 9. Euſebij Ceſarienſis, eamquè alij haud incommodam dixerunt. Verùm Triſtanus hac in re adeo infeliciter calculos poſuit, vt totam planè illam rariſſimi Nummi interpretationem erroneam obtruſerit. Hæc diligentiùs oſtendam, non ſolùm quòd Liciniani nummi explicationem, in qua verſor, plurimùm promouent, verùm etiam quòd intelligo me id incomparabili Reginarum MAXIMÆ beneficentiæ debere. Nam cum me nuper AVGVSTA in regium literatorum Senatum extra dubiam ſuffragiorum aleam, diuali oraculo adlegerit, nec ex præſcripto Academiæ, in regio Muſarum ſacrario orationes recitare poſſim; tum quòd ab vrbe diſto; tum quòd longiùs ab erudito ac eleganti genere dicendi, quale ſacras aures decet, me remotiſſimum ſentio; cruda hæc antiquariæ artis rudimenta in deuotæ mentis, ac obſe-

quij teſtimonium offero; vereor tamen, ne regia cimelia noui inter antiquarios hominis proletaria ſtudia, ac ignobiles curas excludant.

Inprimis Triſtani interpretatio violenta apparet ex illa verborum tranſpoſitione quæ à Numiſmatum ac lapidum inſcriptionibus aliena eſt. Profectò mihi compertum eſt duos ibidem Licinios deſignari, Auguſtum Patrem, ac Cæſarem filium; nam Cæſar exhibetur adoleſcentulus, mento ne leui quidem lanugine aſperato, quod in nummo præſertim regio optimè ſeruato, ad oculum patet; ac proinde nequit eſſe Licinius ſenior; ſiquidem hic occiſus fuit A. 325. *ferè ſexagenarius*, teſte Victore Schotti; idem ab Euſebio vocatur *ſenex decrepitus* lib. 10. cap. 8. Sozomenus etiam libro 1. cap. 7. ſcribit hoc ab Apolline Licinio reſponſum datum.

Te iuuenes, grandæue pater, vexare feroces
Certum eſt: te infirmum manet ærumnoſa ſenectus.

Quare Licinius quadragenario maior in imperij ſocietatem à Galerio vocatus fuit. Errat iterum Triſtanus putans Diocletianum ac Galerium; non verò Licinium Iouios appellatos; nam laudatur à Cl. Spanhemio differt. 8. de vſu & præſt. num. pag. 747. nummus cum epigraphe: IOVIVS LICINIVS AVG. Diocletianus M. Maximianum imperij collegam deſignans, eundem in Valeriam familiam quam iactabat, aſciuit: ſe quidem Iouium, Maximianum verò Herculium appellans. Hinc cum Diocletianus Galerium, Maximianus Conſtantium filios ſibi adoptaſſent, Galerius Iouij, Conſtantius Herculei nomen ſortiti ſunt, vti lucet ex Chronico Alexandrino & antiquo Oratore, qui in panegyri recitato coram Maximiano ac Conſtantino Conſtantij Aug. F. cap. 8. ait: *Hic eſt*, nempe Maximianus, *qui nomen quod accepit à Deo principe generis ſui, dedit vobis: qui ſe progeniem eſſe Herculis non adulationibus fabuloſis, ſed æquatis virtutibus comprobauit.* Ibidem etiam ijdem dicuntur *Imperatores ſemper Herculei*. Hinc cum Galerius Maximinum ac poſtea Licinium etiam adoptaſſet, vterque Iouius dictus fuit. Hoc ſe nomine inſcribit Maximinus in edicto apud Euſebium lib. 9. cap. 9. Et item Licinius in laudatis Numiſmatibus. Porrò omnes in Valeriam Diocletiani familiam tranſiere, vt ex eorundem nummis apparet. Sca-

Scaliger putat adoptatos à Diocletiano Iouios appellatos, Valerios verò quos Maximianus in filios asciuit. Constantinus cum solus Romani imperij fastigium occupasset, Valeriæ familiæ nomine antiquato, filios Flauios nuncupauit. Errat tertiò Tristanus scribens Licinium vnà simul Cæsarem ac consulem designatum. Nam Licinius ex fastis Græcis, Cassiodori, ac Victorij Aquitani A. 311. consul ordinarius fuit, collega Maximiano VIII. cum id temporis esset Trib. Pot. IV. vt ex edicto ostendi. Hinc corrigendi sunt Panuinus, Caluisius, ac Goltzius, qui putant A. 311. Kal. Ianuarijs solum Maximianum Galerium consulem processisse, Licinium verò postrema eiusdem anni parte consulatum suffectum gessisse; in edicto enim ante Kalend. Martij A. 311. publicato Licinius disertè inscribitur *consul*, ac proinde consulatum ordinarium Kal. Ianuariis iniuit. Errat IV. addens bellum inter Licinium ac Maximinum ex recèns vsurpato à Maximino Augusti titulo deriuasse. Nam Licinius, vt ostendi, non modò eundem titulum collegæ ratum habuit, verùm etiam nummos in honorem Maximini cum *Augusti* epigraphe pleno ferè sexennio Sisciæ in Pannonia, vbi imperabat, scalpendos iussit. Errat V. dicens Licinium post Galerij obitum Augustum primitus appellatum; in titulo enim laudati edicti vnà cum Galerio inscribitur: *Imperator Cæsar Augustus*; & rursus *Imperator III.* ex quibus constat ob reportatas victorias Imperatoris nomen à victore exercitu tertiò eidem delatum. Errat VI. asserens Galerium vniuersum Illyricum Licinio regendum tradidisse. Nam Galerius Rhetiam tantùm ac vtramque Pannoniam Licinio commisit; Illyricum verò, Thraciam, ac Asiaticas prouincias citra diœcesim Orientalem sibi reseruauit. Scribit Anonymus Valesij: *Tunc Galerius Licinium Cæsarem fecit; deinde illo in Pannonia relicto, ipse Serdicam regressus, &c.* vbi etiam interijt. Denique minùs rectè interpretatur literas in inferiori parte inscriptas; M. K. Γ. *Moneta Karnutensis*, quasi nummus scalptus sit, vbi primùm Licinius purpuram à Galerio accepit. Etenim Γ. annum tertium imperij designat; qua sanè nota nequit indicari annus imperij Licinij quod tum primò auspicabatur; neque Galerij qui anno imperij XVII. Licinium in imperij societatem vocauit. Idem

Anti-

Antiquarius numeralis illius notæ explicationem omisit, quòd neutrius imperio congruere intelligebat.

Num verò idem posticæ partis inscriptionem optima fide retulerit, alij fortè in dubium vocabunt. Ipse integram eidem fidem accommodo. In nummo Augustæ legitur: *Ioui Optimo Maximo, & Victoria Conseruatoribus Dominorum Nostrorum Augusti, & Cæsaris*. Est accurata Eruditissimi Amici interpretatio. Romani Victoriam vti Deam in templis venerabantur. Cum bello secundo Punico Hiero Siciliæ rex auream Victoriæ statuam pondo CCCXX. Romanis dono misisset, testatur Liuius dec. 3. lib. 2. Senatum Regi scripsisse: *Victoriam omenque accipere, sedemque se Diuæ dare, dicare Capitolium, templum Iouis Opt. Max. in ea arce vrbis Romæ sacratam, volentem, propitiamquè, firmam ac stabilem fore Populo Romano*. In vno eodemque templo plures Victoriæ imagines adoratas ex eodem colligitur dec. 3. lib. 6. *In æde*, inquit, *Concordiæ Victoria quæ in culmine erat, fulmine icta decussaquè, ad Victorias, quæ in ante fixæ erant, hæsit atque inde procidit*. Scribit de Augusto Dio lib. 51. *Tum Curiam Iuliam in honorem patris sui factam dedicauit, in eaque imaginem Victoriæ posuit, quæ hodie quoque extat, Tarento olim Romam aduecta, & à Cæsare tum in curia posita, & spolijs Aegyptiacis decorata; ex quo Cæsar nimirum ostendebat, imperium se ex Victoria esse adeptum*. Herodianus lib. 7. ait duos Maximini milites *curiam ingressos sic vt vltra aram quoque Victoriæ penetrarent*. Hæc imago Victoriæ stetit in curia vsque ad imperium Constantij, qui cum anno 357. primùm Romam venisset, *nondum sacris initiatus mysterijs, contaminari se putauit, si aram illic videret; iussit auferri*. Hæc D. Ambrosius in epistola contra Symmachum ad Valentinianum iuniorem. Ceterùm Gentiles mortuo Constantio, eandem aram Victoriæ restituendam curarunt, quam cum Gratianus Augustus iterum amouendam iussisset; eodem occiso grauissima ob eam rem dissidia inter Symmachum Præfectum Vrbi, & S. Ambrosium emersere, vti ex vtriusque epistolis lucet. Egregiè sanctissimus Episcopus Gentilium insaniam vellicans ait: *Sic Deam esse Victoriam crediderunt, quæ vtiquè munus est, non potestas: donatur, non dominatur: legio-*

num gratia, non religionum potentia. Magna igitur Dea, quam militum multitudo sibi vendicat, vel praliorum donat euentus? Prudentius etiam poeta Christianus lib. 2. contra Symmachum ait.

Non aris, non farre mola Victoria felix
Exorata venit: labor impiger, aspera virtus,
Vis animi, excellens ardor, violentia dura,
Hanc tribuunt, durum tractandis robur in armis.
Quæ si defuerint bellantibus, aurea quamuis
Marmoreo in templo rutilas Victoria pennas
Explicet, & multis surgat formata talentis,
Non aderit, versisque offensa videbitur hastis.

At Gentiles Victoriam Numen putabant, quam etiam conseruatricem ac custodem Romani imperij arbitrabantur. Hinc Symmachus ad Valentinianum iuniorem scribebat: *Multa Victoriæ debet Æternitas vestra, & adhuc plura debebit. Auersentur hanc Potestatem, quibus nihil profuit: vos amicum triumphis patrocinium nolite deserere. Cunctis Potentia ista votiua est; nemo colendam neget, quam profitetur optandam.* Quæ Ethnici hominis dicta laudati Patres non tam confutarunt, quàm irrisere. Claudianus lib. 3. de laudibus Stilichonis canit.

Quæ verò procerum voces, quam certa fuere
Gaudia, cum totis exurgens ardua pennis,
Ipsa Duci sacras Victoria panderet ædes,
Et palma viridi gaudens, & amicta tropæis?
CVSTOS IMPERII *Virgo quæ sola mederis*
Vulneribus, nullumque doces sentire laborem.

Itaquè Gentiles vtrumque Numen, nempe Iouem ac Victoriam, Licinij Augusti, ac Licinij Cæsaris conseruatores in eodem Numismate inscripsere, quemadmodum, teste Liuio, in eodem quoque templo Romæ adorabantur.

Vtrumquè Numisma tum æreum in Cimilarchio regio, tum aureum Tristani obsignatum fuit anno 317. cum Kalendis Martij Licinius puer ab Augusto patre Cæsar designatus fuit; huius enim inaugurationem eo anno contigisse ex Idatio alijsq; antiquissimis scriptoribus cap. 4. demonstrabo. Id euincit annus tertius Licinij in Tristani Numismate Græca nota Γ. designatus. Et quidem

dem vt in sequenti capite euincam, anno 317. ad Kal. Martias numerabatur tertius annus imperij Licinij in Asia. At in nummo Augustæ annus prior nota numerali A. indicatur, scilicet Licinij iunioris qui id temporis imperium auspicabatur. Etenim in nummis non designabantur anni tantùm Augustorum, verùm etiam Cæsarum nobilissimorum. Extat nummus in gaza Medicea inscriptus: CONSTANTIVS NOB. CAES. in auersa parte legitur SIS Γ. nempe *Siscia anno tertio*. Constantius Chlorus A. 293. post Kal. Martias annum tertium imperij degebat, quo tempore Diocletiani nonus, Maximiani octauus numerabatur. Res est certissima ex nummis Maximini, Galerij, aliorumque Cæsarum apud Occonem, & Goltzium. Eos verò nummos non quidem apud Carnuntum in Pannonia, verùm apud Cyzicum in Bithynia percussos puto, atque legendum: *Signata moneta Kyzici anno primo*, & in altero: *Moneta Kyzicensis anno tertio*. Ostensum enim est nummum vtrumque cusum fuisse A. 317. id verò temporis Carnuntum non ad Licinij, sed ad Constantini imperium spectabat; & quamuis Augusti intra imperij sui fines nummos in collegarum honorem obsignabant, cum Constantinus tunc Idola palam auersaretur, vix crediderim ausos fuisse monetarios superstitiosam illam inscriptionem Ioui ac Victoriæ dicatam apud vrbem Christiani Imperatoris nummis imprimere. His adde nummos in Pannonia apud Sisciam, & Sirmium, non verò Carnunti solitos scalpi. At Cyzicum erat vrbs Bithyniæ in qua prouincia Licinius Orientalis imperij sedem posuerat. Monetariorum Ordinem apud Cyzicum ab Imperatoribus antiquitus institutum narrat Sozomenus lib. 5. cap. 14. Et *thesauri* apud Cyzicum memorantur Ammiano Marcellino lib. 26. pag. 326. edit. Valesij V. C. Numismata etiam cum epigraphe ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ passim antiquarijs laudantur.

CAPVT II.

Singularis Baronij sententia de initio Liciniani in Asia Imperij ex edictis imperatorijs, ac Numismatum inscriptionibus aduersus vulgarem opinionem demonstratur. Subscriptio legis in vtroque Codice perperam signata emendatur.

AD exactam Medicei Numismatis intelligentiam annus occupatæ à Licinio Augusto Asiæ indagandus est. Hoc enim peculiare in rarissimo nummo visitur, quod in eodem diuersi eiusdem Principis anni obsignantur; nam licèt in nummis aliorum Cæsarum anni Tribunitiæ potestatis cum annis imperij non conueniant, vnde decennalia M. Aurelij cum anno Tr. Pot. XXV. in eiusdem nummis iunguntur, quod item in alijs passim apparet, nusquam diuersi imperij anni, hoc insigni Numismate excepto, vna simul exprimuntur. Sanè litera Γ. tertium Licinij Augusti annum designat, qui cum decennalibus eiusdem nobis componendus venit.

Anno 311. ineunte Galerius Maximianus insanabili morbo correptus, etsi Christiani sanguinis pœnas tardæ Numinis vindictæ se dare sentiens, edictum superiori capite laudatum publicans, veræ religionis professionem liberam fecit. Verùm vt oraculi verbis vtar, *orabat hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus.* Quare cum toto corpore tabefactus, vltimo fato vrgeretur, Licinium Augustum totius Illyrici, quod in septemdecim prouincias diuidebatur, hæredem instituit; Asiaticam verò diœcesim, in qua Bithynia, Pontus, Galatia, aliæquè prouinciæ numerabantur, Maximino Augusto nepoti legauit. Hac imperij diuisione concordia inter vtrumque stabilita. Vtri Thracia contigerit, in obscuro latet. Quispiam Maximino potius deputarit, quòd exorto inter vtrumquè bello, Maximinus in Illyrico cum Licinij copijs conflixit; In Thracia autem prior belli turbo detonuisset, si hæc ad Licinium spectasset, neque Maximinus tantas ex Asia copias in hostili litore expoluisset, si nullum in Europa portum possedisset. Rem in medio relinquo.

quo. Galerius post edicti publicationem, teste Eusebio lib. 8. cap. 18. *continuò vita simul ac doloribus liberatus est*. Maximinus noui imperij prouincias lustraturus, in Bithyniam se contulit; & quidem anno 312. ineunte, Nicomediæ degisse patet ex actis S. Luciani Martyris, qui obijt die 7. Ianuarij, quod etiam testatur Eusebius lib. 9. cap. 6. *Sed & Lucianus*, inquit, *Antiochenæ Ecclesiæ presbyter; vir tum vitæ continentia, tum sacrarum literarum scientia conspicuus, perductus Nicomediam, in qua tunc ciuitate Maximinus morabatur, cum defensionem fidei illius quam profitebatur, coram Præside edidisset, coniectus in carcerem trucidatur*. In actis familiari Grecorum errore, pro Maximino Maximianus scribitur, sed ex Eusebio textus emendandus est; præsertim cum Galerius apud Serdicam longiori morbo conflictatus, finem viuendi fecerit. Hæc consultò adnotaui, quòd in annalibus Luciani martyrium à V. C. retrahitur ad A. 311. Maximiano Galerio Nicomediæ commorante. Interim legi possunt quæ ad hoc ipsum adducit vir eruditissimus idemquè pientissimus Bollandus in prolegomenis ad acta Luciani Martyris tom. 1. mensis Ian. D. VII. §. 1. num. 10. vbi ineluctabili argumento meam; imò veram sententiam confirmat.

Constantinus cum bellum aduersus Maxentium mente agitaret, ac probè nosset tyrannum veterano Diocletiani milite armatum, cum Licinio fœdus percussit, eumque Constantia, sorore eidem desponsata, arctiùs sibi quæsita affinitate coniunxit. Anno 312. Constantinus in Italiam descendit, ac duplici prælio apud Veronam Maxentianis superatis, victrices aquilas ad Vrbem rapuit. Victus est Maxentius ad pontem Miluium V. Kal. Nouembris, & insequenti die Constantinus victor vrbem ingressus, Italiam ac paulò post Africam occupauit. Scribit Auctor excerptorum apud Valesium, Maxentium fluuij gurgitibus absorptum; addens: *postera die corpus ipsius leuatum flumine, & caput eius incisum in vrbem perlatum est*. Nazarius verò describens ingressum Constantini in vrbem ait: *Sequebatur hunc comitatum suum tyranni ipsius teterrimum caput, &c.* Itaque rectè in Kalendario veteri apud Bucherium pag. 286. legitur: *V. Kal. Nouembris Euictio Tyranni. IV. Kal. Ingressus Diui*. Quæ de clade Maxentij, ac

ingressu Constantini planè intelligenda sunt. Bucherius de Licinio eadem perperam accepit; Licinius enim XIV. Kal. Octobris apud Chalcedonem victus, Nicomediam fugit, nec postridie dici pugnæ Constantino se dedit, cum Chalcedo distet Nicomedia M. P. LX. vt consta ex tabulis Peutingerianis, & itinerario Hierosolymitano. De anno victi Maxentij litem intendit Scaliger qui Constantini victoriam in annum 313. protrahit. Sed ex infallibili charactere refellitur. Anno 313. die secunda Octobris curante Constantino, habita est Romæ Synodus in causa Donatistarum à S. Melchiade Papa; dicitur verò ille consessus coactus *Constantino ter & Licinio ter Coss. VI. Nonas Octobris feria sexta* apud Optatum Mileuitanum lib. 1. con Parmenianum. Est annus 313. quo dies secunda Octobris incidit in feriam sextam Cyclo Solis XIV. Lunæ X. lit. D. Itaquè anno superiori Roma victo Maxentio, in Constantini potestatem venerat.

Constantinus tertium vix mensem Romæ moratus, vrbanis rebus compositis, Mediolanum profectus, Constantiæ nuptias cum Licinio illuc accito, splendissima pompa celebrauit. Cum de imperio restituendo in commune consulerent, id è re publica visum est, vt persecutio aduersus Christianos toto Orbe Romano inhiberetur, data interim cuique libera religionis pro arbitrio colendæ facultate. Itaque celebre edictum promulgarunt, quo Christiani cultus obseruantia permittebatur. Extat edicti formula apud Eusebium lib. 10. cap. 5. Hanc legem mense Martio emissam fuisse patet ex *L. 1. de bonis vacant.* quæ dicitur à Constantino *data Mediolani IV. Idus Martias Constantino III. & Licinio III. Coss.* A. 313. Quare id temporis duo Imperatores Mediolani morabantur. Scribit Anonymus: *Nuptijs celebratis Gallias repetit Constantinus, Licinio ad Illyricum reuerso.* Author est Eusebius vtrumquè Augustum edictum pro Christianis ad Maximinum transmisisse, vt illud toto etiam Oriente ab eodem publicaretur; *partæ*, inquit, *de tyranno victoriæ nuntium, ipsamque adeo legem ad Maximinum, qui in Orientis partibus etiam tum imperabat, seque ipsis amicum simulabat, transmisere.* Ex his patet errare Petauium, aliosque existimantes Maximinum anno 312. victum à Licinio, diem obijsse. Verùm communis se-

rè sententia est eundem anno 313. post ingentem cladem à Licinio acceptam, acerbissimis cruciatibus consumptum, apud Tarsum infamem animam exhalasse. Ita scribunt Sigonius lib. 3. de imp. Occid. Valesius in notis ad cap. 10. lib. 9. Panuinus lib. 2. fast. ad A. V. 1066. Goltzius, Caluisius, & ceteri passim Chronologi, quibus addendus est Gothofredus in comment. ad *L.2. de censu Cod. Theod.* Ceterùm Cardinalis Baronius victoriam Licinij, ac Maximini mortem in annum 314. refert, quam doctissimi Scriptoris sententiam verissimam puto.

Cum Constantinus ac Licinius legem pro Christianis mense Martio ad Maximinum transmiserint; certum est eundem id temporis vtrique amicum fuisse, quod disertè laudatus Eusebius testatur; aliàs Licinius relictis nuptiarum solemnijs, bellum contra eundèm adornasset, nec tam procul ab hostili solo in Italiam se contulisset. Ex his corrigendus est Gothofredus, qui putat ante Iunium contigisse mortem Maximini, ac vniuersum Orientem in Licinij potestatem venisse. Video virum insignem id probare ex lege secunda *de Censu*, cui titulus præfigitur: *Idem AA. ad Eusebium V. P. Præsidem Lyciæ, & Pamfiliæ*; & dicitur *data Kal. Iun. Constantino A. III. & Licinio III. Coss.* A. 313. Cum verò duo illi Augusti fuerint Constantinus & Licinius, & Lycia ac Pamfilia anno demum 324. Constantini imperio accesserit, vni Licinio laudatum rescriptum attribuendum est, ac ex consequenti ante Iunium mortuo Maximino, idem in Asia imperabit. Hæc Gothofredus. Verùm errorem irrepsisse in subscriptionem, patet ex literis ab vtroque Augusto ad Maximinum datis. Quare legendum est: *Constantino IV. & Licinio IV. Coss.* nempè A. 315. vti euidenter ostendam ex edictis Maximini anno 313. & 314. publicatis: In Cod. Iust. *L. vn. de capitatione* eadem lex grauiori errore vni Constantino attribuitur, cum id temporis Asia ad Licinium spectaret. Ibidem verò hæc leguntur: *Sicut etiam sub Domino & Parente nostrò Diocletiano seniore Augusto &c.* quibus patet Diocletianum adhuc fuisse superstitem; alias Diuus nuncuparetur, cum Licinius eundem inter Diuos retulerit, vt ex nummo Goltzij atq; Eutropio lib. 10. colligitur.

Maximinus, vbi transmissam ab Imperatoribus pro Christianis

legem

legem accepit, indignari, fremere, ac atrocia quæquè mente agitare; verùm *metu eorum qui iusserant*, inquit Eusebius lib. 9. cap. 9. *hanc primùm pro Christianis epistolam veluti suopte motu & ex propria auctoritate conscriptam ad Presidas imperij sui, necessitate adactus direxit*. In titulo epistolæ legitur: IOVIVS MAXIMINVS *Augustus Sabino*. Ibi paulo post initium hæc ait: *Cum anno præterito Nicomediam feliciter essem ingressus &c.* Erat autem Nicomediæ ineunte anno 312. vbi Lucianum Martyrem neci tradidit ex Eusebio, cuius verba superiùs recitaui. Epistolæ summarium his verbis continetur: *Si quis sua sponte Deorum cultum suscipiendum agnouerit, hunc ambabus vlnis amplecti oportet. Quod si qui religioni suæ inhærere maluerint, arbitrio ac potestati suæ sunt permittendi*. Hæc ille. Interea arroganti tumore elatus, cœpit collegas Augustos contemnere, tanquam qui post ipsum ad imperium euecti fuerant. Hinc in titulis edictorum, in quibus omnium Augustorum nomina de more inscribebantur, primum sibi locum vindicabat; eademq; mentis vesania agitatus, bellum rupto fœdere, Licinio intulit, ac cum innumerabili armatorum multitudine in Illyricum irrupit. Licinius collectis vndiquè copijs, contra hostem processit, quem inito certamine, in fugam compulit, captis castris, ac vniuerso Maximini exercitu, qui cladi superfuerat, abiectis armis in victoris potestatem veniente. Maximinus vix è manibus hostium elapsus, celeri fuga in Asiam sese recipiens, Tharsum petijt, vt nouis copijs coactis pugnam repeteret. Tunc institutæ contra innoxios Christianæ legis professores persecutionis pœnitere, Deorum Sacerdotes trucidare, ac Christianorum Deum licèt serò metuere. Audiatur Eusebius: *Post hæc*, inquit, *cum Christianorum Deo gloriam laudemq; tribuisset, & absolutissimam atque vberrimam legem pro eorumdem Christianorum libertate tulisset, mox grauissima ægritudine correptus, nulla ipsi dilatione concessa, extremum diem clausit*. Lib. 9. cap. 10.

Hæc contigisse anno 314. ineunte vere probatur ex edicto quod morti proximus Tyrannus publicauit, in quo hæc ait: *Superiore anno datis ad singulos prouinciarum Præsides literis statuimus, vt si quis adhærere huic sectæ, & religionis illius obser-*

obseruatiam sequi vellet, ei liceret absque vllo impedimento in proposito suo permanere. At legem *ad Præsides imperij sui* direxit post edictum anno 313. mense Martio ab Imperatoribus Constantino, & Licinio ad se transmissum: quam quidem legem cum testetur SVPERIORE ANNO datam, euidenter deducitur hanc alteram legem emissam anno 314. Profectò non video quomodo hæc à quopiam in dubium vocari possint, cum ipsa Tyranni edicta tam clarè & apertè loquantur. Doctissimus Valesius in notis ad cap. 10. lib. 9. scribit in hoc edicto appellari à Maximino epistolam datam ad Sabinum Præfectum Prætorio anno 312. quam Eusebius retulit cap. 9. Miror virum diligentissimum in tanta luce cespitasse. Eusebius in capite nono testatur Maximinum dedisse ad Sabinum epistolam pro Christianis, postquã accepit edictum quod pro ijsdem Christianis Constantinus ac Licinius publicauerant; illud autem anno 313. emissum, post debellatum anno superiori 312. exeunte Octobri Maxentium, constat eodem edicto apud Eusebium lib. 10. cap. 5. in quo hæc leguntur: *Cum nos Constantinus ac Licinius Augusti, felicibus auspicijs Mediolanum venissemus, &c.* Fuisse vero Constantinum Mediolani IV. Idus Martij se ac Licinio III. Coss. A. 313. ex *L. 1. de bonis vacantibus* ostensum est. Et quidem Sabinus per triennium fuisse Præfectum Prætorio in Oriente ex Maximini literis ad eundem datis colligitur. Cum anno 311. ante Martium Galerius edictum pro Christianis emisisset, Maximinus *nuda voce*, inquit Eusebius lib. 9. cap. 1. Sabino iniunxit, vt per literas prouinciarum Rectoribus significaret, Imperatores persecutionem aduersus Christianos inhibere. *At ne sex quidem integris mensibus* ostensam, potius quàm datam pacem seruauit; Nam eodem anno plures Martyres in Phœnicia, Aegypto, ac Bithynia occidit, quorum præcipuos nominat Eusebius cap. 6. Petrus Patriarcha Alexandrinus passus est teste Eusebio lib. 7. in fine *anno nono persecutionis* Diocletiani VII. Kal. Decembris ex excerptis Chronologicis à Scaligero editis; annus autem nonus persecutionis fuit 311. Lucianus passus est anno ineunte 312. die 7. Ianuarij; quo tempore iussu Maximini Christiani ex vrbibus pulsi sunt. Tyranni literas recitat Eusebius lib. 9. cap. 7. Eadem

verò

verò persecutione anno 312. durante, pestis, bellum, ac fames subiectas Maximino prouincias innumeris cladibus deuastarunt, quas susius cap. 8. recitat earundem oculatus testis. Ex his paret anno tandem 313. Maximinum datis ad Sabinum literis decennali persecutioni finem imposuisse, quas sane literas cum in edicto abs se instante morte publicato, testetur SVPERIORE ANNO DATAS, euidentissimè lucet Tyrannum anno 314. imperium cum vita amisisse. Hoc ipsum demonstrant nummi iussu Licinij in honorem Maximini apud Sisciam percussi, in quibus cum sextus Maximini Augusti annus signetur, & post initia anni 308. primùm scalpti fuerint, vti capite superiori euicimus, anno 313. sexto Maximini Augusti percussi sunt, quo exeunte bellico apparatui rupto fœdere, idem incubuit, ac vere appetente cum Licinio conflixit. Idem duo insignia Numismata in hac Dissertatione explicata demonstrant. Etenim anno 316. III. Idus Nouembris ineunte anno decimo Licinij, postquàm anno 307. purpuram apud Carnuntum induerat, tertius eiusdem in Asia imperij annus labebatur; & rursus anno 317. circa Kal. Martij nondum idem tertius annus exierat, cum in nummo Tristani percusso in designatione Licinij Cæsaris, quæ contigit A. 317. Kal. Martij annus, pariter Licinij tertius obsignetur, ex quibus deducitur Licinium post Kalendas Martij A. 314. mortuo Maximino, imperium in Asia inchoasse. Extat apud Gualterium in antiquis inscriptionibus Sicilię insigne hoc elogium.

RESTITVTORI. LIBER
TATIS. AC FVNDATORI.
PVBLICAE. SECVRITATIS.
D. VAL. LICINIANO. LICINIO
PIO. FELICI. INVICTO. AVG.
DOMITIVS. LATRONIANVS.
V. C. CORR. P. S. DEVOTVS.
N. M. QVE. EIVS.

Domi-

Domitium Latronianum anno 314. fuiſſe Correctorem prouinciæ Siciliæ colligitur ex epiſtola Conſtantini ad Chreſtum Syracuſanum apud Euſebium lib. 10. *Quoniam igitur*, inquit, *plurimos ex diuerſis ac propè infinitis locis Epiſcopos in vrbem Arelatenſem intra Calendas Auguſti iuſſimus conuenire: tibi quoque ſcribendum eſſe cenſuimus, vt accepto publico vehiculo à viro clariſſimo Latroniano Correctore Siciliæ &c. intra eundem diem ad prædictum locum occurras.* Synodus autem Arelate ſis habita eſt Voluſiano & Anniano Coſſ. A. 314. Itaque hoc ipſo anno ob debellatum Maximinum qui bello ciuili conflato, publicam Romani imperij ſecuritatem turbauerat, laudata inſcriptio Licinio victori dicata fuit. Author eſt Euſebius eundem Licinium Antiochium profectum, Maximini miniſtros præſtigiarum, ac multorum criminum reos, tormentis priùs excruciatos, neci tradidiſſe. Poſtea *Adiuncti ſunt*, inquit, *his omnibus etiam Maximini liberi, quos ille iam imperij conſortes, & titulorum atque imaginum participes fecerat.* Horum Cæſarum nomina ignorantur, cum nuſquam vel apud hiſtoricos, vel in nummis appareant. Ita ab anno 314. anni imperij Licinij in Aſia numerari cœpti ſunt.

His tamen obſtare videtur Idatius, qui anno 314. VIII. Idus Octobris recitat prælium inter Conſtantinum & Licinium apud Cibalim in Pannonia, quod vix contingere potuit, ſi Licinius per æſtatem Antiochiæ degiſſet, quod Euſebius teſtatur. Video Petauium in annum 315. Licinij cum Conſtantino bellum protrahere. At Gothofredus ex legibus à Coſtantino anno 315. datis Teſſalonica, Sirmio, ac Naiſſo, quæ Macedoniæ, Pannoniæ, ac Daciæ vrbes ſunt, euidenter probat ante Octobrem illius anni Illyricum in poteſtatem Conſtantini veniſſe, ac proinde bellum geſtum fuiſſe A. 314. quo VIII. Idus Octobris victo apud Cibalim, ac poſtea in Mardienſibus campis Licinio, Conſtantinus ſeptemdecim Illyrici prouincias cum Rhætia, ac Pannonia imperio ſuo adiecit, Aſia & Orientali diœceſi vnà cum Thracia, Mœſia minori, ac Scythia in Europa Licinio permiſſis. Rem fuſiùs diſcutiam libro primo hiſtoriæ Donatiſtarum. Interim certum eſt ante æſtatem A. 314. nulla inter Conſtantinum ac Licinium diſſidia exorta fuiſſe; etenim Conſtantinus VII. Kalend.

Apri-

Aprilis Volusiano & Anniano Coss. A. 314. Treuiris morabatur, vt patet ex *L. 20. de administrat. tutorum Cod. Iust.* Ibidem Lex. 8. *de Iudicijs* data ijsdem Coss. Idibus Maij titulum præfert: *Impp. Constantinus, & Licinius Augusti.* Quare id temporis pax inter vtrumque seruabatur; aliàs Constantinus publicum hostem neutiquam in legis eiusdem inscriptione secum iunxisset. Præterea in actis purgationis Cæciliani coram Aeliano Proconsule Africæ habitis Volusiano & Anniano Coss. legitur: *Apud Maximos Imperatores causa agenda erit*; & inferiùs: *Constantinus Maximus semper Augustus & Licinius Cæsar, ita pietatem Christianis exhibere conantur, &c.* Neque hic cum Constantino eiusdem hostis Licinius nominatus fuisset in iudicio habito in Africa, quæ ad Constantinum pertinebat. Huius causæ cognitionem ex actis proconsularibus D. Augustinus testatur habitam fuisse XV. Kal. Martias in fine lib. ad Donatistas post collationem.

CAPVT III.

Decennalia Constantini ac Licinij eodem anno acta. Fasti Panuini à Scaligeri censura vindicati. Vota quindecennalia ex nummis illustrata. Vicennalia bis solita nuncupari. Constantinus anno imperij decimo euoluto, Licinius inchoato decennalia dederunt. Vota decennalia soluta, & vicennalia nuncupata in hoc Licinij Numismate primùm obsignata. Nummus Theodosij iunioris perperam V. C. expositus. Bullingerus erroris notatur.

ANnus agebatur reparatæ salutis CCCXVI. Sabino & Rufino Coss. quo Licinius Augustus decennalia festa peregit. Hæc quidem nullis scriptoribus, aut antiquarijs memorantur; nam licèt in nummis Occonis ac diligentissimi Patini legantur inscriptiones DN. LICINI AVGVSTI VOT. XX. incertum est, num ibidem designentur vota nuncupata anno decimo, vel potius quintodecimo imperij eiusdem; simili enim charactere vtraque vota id temporis in nummis exprimebantur, vt postea osten-

 dam.

dam. Itaque vno hoc Sereniſſimi Cardinalis noſtri Numiſmate vota decennalia Licinij ſoluta, & vicennalia nuncupata exponuntur, & quod nummo pretium quàm maximum auget, annus eorundem decennalium numerali illa Græcorum nota Γ. indicatur, & inſuper annus Liciniani imperij decimus non quidem exactus, ſed inchoatus exprimitur, quod nuſquam in nummis ſequiori Auguſtorum ætate obſignatis apparet, poſtquam anni Tribuniciæ poteſtatis à Claudij II. principatu in nummis omiſſi ſunt. Conſtantinus exacto decimo imperij anno decennalia in Occidente ſplendiſſima pompa celebrauit A. 316. VIII. Kalend. Auguſti die natali imperij. Licinius eiuſdem non tam in imperio collega, quàm æmulus, tertio poſtea menſe III. Idus Nouembris die itidem natali imperij, eiuſquè anno decimo ineunte, decennalia in Oriente dedit, ne Orientales prouinciæ, quę ipſi parebant, ſpectaculorum pompam Occidenti inuiderent. Hæc quòd alijs ſcriptoribus partim negantur, partim ignorantur, paucis exponam.

Extat etiamnum Romæ propè amphitheatrum inſignis arcus, ipſis Conſtantini decennalibus erectus cum hoc elogio.

IMP. CAES. FL. CONSTANTINO. MAXIMO.
P. F. AVGVSTO. S. P. Q. R.
QVOD. INSTINCTV. DIVINITATIS. MENTIS.
MAGNITVDINE. CVM. EXERCITV. SVO.
TAM. DE. TYRANNO. QVAM. DE. OMNI. EIVS.
FACTIONE. VNO. TEMPORE. IVSTIS.
REMPVBLICAM. VLTVS. EST. ARMIS.
ARCVM. TRIVMPHALEM. INSIGNEM. DICAVIT.

VOTIS. X. { *Sub ſacrificijs* } SIC. X.
VOTIS. XX. { *inſculptis* } SIC. XX.

Baro-

Baronius in annalibus Ecclesiasticis A. 315, scribit eo anno quo Constantinus decimum imperij auspicabatur, decennalia festa celebrasse, cuius sententiam subscribunt Tristanus tom. 3. pag. 584. in notis ad nummum Constantini iunioris, Caluisius in Chronico, alijque. Panuinus lib. 2. tabularum consularium Sabino & Rufino Coss. A. 316. ait: *Imperatoris Cæsaris Constantini Augusti decennalia acta, & vota suscepta vicennalia*. Scaliger lib. 5. de emend. temp. pag. 476. cum initia imperij Constantini statuerit A. 307. D. 18. Septembris, vicennalia protrahit ad annum 327. & ex consequenti decennalia putauit acta A. 317. vbi pro summa sua auctoritate censuram subijcit: *Hactenus in his omnibus peccatum est à fastorum & chronologiarum conditoribus quamuis summæ erditionis & magni in literis nominis*. Panuini nostri calculos accuratissimè ductos ex insigni nummo Cl. Patini ostendam, ac vniuersam hanc controuersiam penitus tollam, vt planè sperem fore vt nullus deinceps annum decennalium Constantini in dubium vocet. Igitur doctissimus idemq; amicissimus Carolus Patinus pag. 467. Numisma profert inscriptum CRISPVS N. C. COS. II. cum epigraphe in postica parte: BEATA TRANQVILLITAS, & in basi, seu ara VOTIS XX. Hoc Numisma scalptum est anno 321. quo Crispus, & Constantinus FF. Cæsares consulatum secundum gessere. Scribit Scaliger Constantiniani imperij fastos esse corruptos. At hæc excusationis loco obtrudit, quo chymericam illam chronologiam annorum Imperatoris Constantini vni sibi somniatam defendat.

Certum est Synodum Romanam a Melchiade celebratam fuisse die 2. Octobris anno 313. quod ex charactere feriæ euidenter euincitur. Porrò D. Augustinus à Synodi eiusdem die vsque *ad III. Nonas Maias Crispo & Constantino iterum consulibus* in libro ad Donatistas post collationem cap. 33. numerat annos septem, ac menses exactos sex. Itaque duo illi Cæsares iterum consules processere A. 321. Duo alia collegia consulum ibidem S. Doctor recitat cum supputatione annorum ac mensium, vbi cum fastis Panuini qui tamen locum illum S. Patris ignorauit, planè concordat; & quidem viuente Augustino fasti consulares in archiuis publicis exacti, & incorrupti seruabantur. Prætereа

in antiquo fragmento consulari edito à Bucherio pag. 250. scribitur : *Crispo II. & Constantino II. Sol.* Quo vltimo verbo designatur ijsdem consulibus Kalendas Ianuarias incidisse in diem *Solis*, seu vt Christiani loquimur, diem Dominicum. Est infallibilis character anni eiusdem 321. cuius prima dies fuit Dominica Cyclo Solis XXII. Lunæ XVIII. lit. A. Volo hic Constantiniani imperij fastos stabilire ex insigni inscriptione, quæ eiusdem ferè exempli in duplici lapide Parmæ, ac Patauij legitur. Exhibet eandem Gruterus pag. 159.

D. N. IMP. CAES.
CONSTANTINO. P. F.
VICTORI. AVG. PONT.
MAXIMO. TRIBVN.
POTESTAT. XXIII. IMP.
XXII. COS. VII. P. P.
PRO. COS. &c.

In fastis Panuini A. V. Capitolino 1081. ponuntur Coss. Constantinus Aug. VIII. & Constantinus Cæs. IV. Æræ vulgaris 329. Itaque ante octauum consulatum Constantinus Augustus inierat annum Tribunitiæ potestatis, seu imperij XXIII. At si imperium capessiuit, vti Scaliger contendit, anno 307. Tribunitia eiusdem potestas XXIII. inchoatur anno 329. ac proinde coincidit cum consulatu octauo eiusdem. Quare cum in laudata inscriptione dicatur Trib. Pot. XXIII. Coss. VII. in annum 306. eiusdem initia retrahenda sunt. Ex quibus patet non solùm fastos consulares optimè digestos fuisse, verùm etiam ineptè prorsus Constantini decennalia anno 317. & vicennalia A. 327. ab eodem Scaligero alligari, qui tamen vibrante supercilio, vt ait poeta, clamabat *in omnibus peccatum esse à fastorum conditoribus*. Ceteri verò laterculi consulum imperij Constantiniani ex eiusdem legum subscriptionibus nullo labore apud Gothofredum initio tom. 1. Cod. Theod. leguntur.

Quod

Quòd autem eadem decennalia minus rectè statuantur ad A. 315. ex laudato Crispi Numismate manifestè demonstratur. Etenim certum est non designari ibidem vicennalia Crispi; nam anno 321. quo cos. II. processit, annum quintum imperij auspicabatur, vt ex Idatio, & Nazario postea ostendam; designatus enim fuit Cæsar Kal. Martij A. 317. Idem verò Crispus A. 324. gessit tertium consulatum collega Constantino fratre item cos. III. Quare cum vicēnalia in nummo iungantur cum altero Crispi consulatu, citra dubium Constantini patris vicēnalia ibidem exprimuntur, quæ solutis votis quindecennalibus anno 321. die 25. Iulij Crispo II. Cos. nuncupauit. Nazarius in insigni panegyrico, quem in quinquennalibus Crispi ac Constantini iunioris recitauit, hæc ait: *Quintumdecimum annum maximus Princeps salutaris imperij degit, sed auguramur iam vicennalia, & venturi fidem superiorum felicitate sentimus. Quinquennalia beatissimorum Cæsarum occupatos in gaudijs habent, sed in destinatis decennijs iam vota properantia & spes volucres constiterunt.* Hanc orationem habuit Kal. Martij A. 321. die natali Cæsarum, quo tempore Constantinus *quintumdecimum imperij annum degebat*; siquidem A. 306. die 25. Iulij illud inierat; illis verò verbis: *iam auguramur vicennalia*, designat post quatuor statim menses vicennalia Constantini Augusti, solutis quindecennalibus, suscipienda esse. Hoc idem patet ex panegyri Porphyrij Optatiani eodem anno 321. acrostico carmine exarato, in quo rubris characteribus scribitur: AVG. XX. CAESS. X. ille enim tum Augusti patris vicennalia, tum filiorum Cæsarum decennalia, quòd eodem anno concurrebant, eodem carmine celebrauit. Hinc disertè canit:

Sancte Pater, Rector superum VICENIA læta
AVGVSTO, & DECIES crescant solemnia NATIS.

Hæc vota quæ anno imperij decimoquinto soluebantur, dicebantur quindecennalia, quæ licèt nullis ferè scriptoribus hoc nomine memorentur, in nummis tamen Augustorum indicantur. Extat apud Occonem Numisma inscriptum: FL. IVL. CONSTANTIVS P. F. AVG. & in postica parte: FELICITAS ROMANORVM; & in medio laureæ: VOT. XV. MVLT. XX.

Item

Item in Gratiani nummo: VOT. XV. MVLT. XX. Hæc quindecennalia Gratiani laudat Symmachus lib. 10. epist. 26. ad Valentinianum iuniorem, cuius verba cap. 4. recitabo. Extat etiam paruus Theodosij iunioris nummus apud eximium virum Apollonium Bassetum signatus: VOT. XV. MVLT. XX. Augusti anno imperij decimo nuncupabant vota vicennalia; exacto verò quinquennio vota pro dimidia parte secundi decennij feliciter peracti soluebant, & iterum vicennalia repetebant. Imò obseruo ex rarissimo nummo apud Occonem solutis votis decennalibus susceptа vota quindecennalia, ac vicennalia. Est Numisma Fl. Constantis Constantini Aug. F. inscriptum: VOT. X. MVLT. XV. XX. *Vota decennalia multis quindecennalibus, vicennalibus.* Legitur in nummis Constantij: VOT.XX. MVLT. XXX. & rursus. VOT. XXV. MVLT. XXX. & VOT. XXX. MVLT. XXXX. & pariter VOT. XXXV. MVLT. XXXX. Illa vota dicebantur tertia, quinta, septima quinquennalia, & Marcellinus in Chronico laudat *octaua*, & *nona quinquennalia* Theodosij iunioris. Cum Augustus exacto primo imperij decennio, rursus in quinquennium Romanæ rei administrationem suscepisset, Agrippa altero statim anno teste Dione lib. 54. *ludos quinquennales propter eiusdem principatum dedit*. Posteriores Augusti quindecennalia vocarunt, quòd exacto tertio quinquennio imperij edebantur. Hæc adnotata volui, quòd eorum cognitio planè necessaria est ad intelligenda vota vicennalia Constantini anno 316. suscepta, vt ex arcu Romano patet, & iterum anno 321. nuncupata, vti ex nummo Crispi, nec non Nazarij, & Porphyrij panegyricis indicaui; præsertim cum vicennalium iteratio tum historicos tum antiquarios plures latuerit; siquidem cum legebant VOTA XX. decimo tantùm imperij anno eadem ab Augustis nuncupata arbitrabantur, cum anno quoque quintodecimo concepta fuerint, & ijsdem omnino characteribus in nummis obsignata. Hæc suboluit Tristanus tom. 3. pag. 568.

Ex his euidenter demonstratur annus decennalium Constantini; nam cum iterum vota vicennalia susceperit A. 321. Crispo II. Cos. quindecennalia egit anno imperij quintodecimo exacto, nempe tertio augustæ dominationis quinquennio euoluto; ac pro-

proinde decennalia soluit anno 316. cum exacto primo alterius decennij quinquennio, A. 321. vicennalia conceperit: quæ sanè sexto secundi quinquennij anno nuncupasset, si anno 315. decennalia celebrasset, quemadmodum Baronius alijque contendunt. Hanc decennalium Constantini chronologiam eruditissimi Patini nummo acceperam sero, cuius beneficio annus decennalium maximi Principum celeberrimis scriptoribus controuersus, extra dubium ponitur A. V. C. 1069. Christianæ epochæ 316. VIII. Kal. Augusti. In fastis Idatianis: *Constantino VII. & Constantino Cæs. Coss. Edidit vicennalia Constantinus Romæ*. Est annus 326. In calce etiam Chronici Eusebiani legimus: *Vicennalia Constantini Nicomediæ acta, & sequenti anno Romæ edita*. Anno 325. ineunte vicesimo imperij, Constantinus, cum in exitu esset Synodus Nicæna, vicenalia peregit ex Sozomeno lib. 1. cap. 24. anno verò 326. Romæ more veteri, nempe exacto altero decennio imperij, celebrata fuerunt; ac proindè anno 316. Romæ decennalia eiusdem acta sunt; alias si in annum 315. retrahantur, vndecimo anno euoluto, decennalia secunda præter morem Romani soluissent.

Hæc decennalia Constantini A. 316. in Romano Orbe ingenti populorum lætitia peracta, in inuidia, ac planè odiosa Licinio fuere quem iamdiu liuor erga collegam Augustum vrebat. Hinc ne vnus Constantinus inter celeberrimam decennalium pompam in ore Romanæ gentis versaretur, decreuit decennalia anticipare; quare anno statim decimo imperij ineunte, nempe ex statuta cap. 1. chronologia III. Idus Nouembris eodem anno 316. vertente, vota decennalia soluit, ac vicennalia suscepit, quæ in Mediceo Numismate ita obsignata sunt: SIC X. SIC XX. Et quidem Licinium anno decimo ineunte, non autem exacto decennalia dedisse ex eiusdem insignis Numismatis inscriptionibus constat; Etenim ibidem visitur Γ. qua numerali Græcorum nota tertium imperij annum designari ex innumeris Numismatibus antiquarijs omnibus compertum est. Cum verò constet non exprimi ibidem annum tertium imperij, ex quo A. 307. purpuram à Galerio accepit (neque enim anno tertio decennalia egisset) colligitur designari ibidem annum tertium Liciniani imperij in Asia;

quod

quod cum initium habuerit A. 314. vt cap. 2. ex Maximini edictis ostendi, anno 316. III. Idus Nouembris die Natali Licinij, tertius eiusdem in Asia Augusti annus labebatur, qua die ineunte imperij decimo decennalia vota soluit, ac vicennalia nuncupauit; quæ solemnia si decimo imperij anno euoluto celebrasset, nũmus Δ. obsignatus appareret, cum A. 317. quartus ab Asia occupata eiusdem imperij annus fuisset. Hoc idem ex altera eiusdem Numismatis inscriptione lucet: OB. DV. FILII SVI. Etenim anno 317. Kal. Martij, vt ex Idatio, ac Chronico Alexandrino constat, Licinius Licinij Augusti filius, designatus fuit Cæsar; cuius sanè dignitas inscripta legeretur, nempe: OB DV CAES. NOB. vel CAES. F. quod cuique vel leuiter in re antiquaria versato compertum est, si die 11. Nouembris A. 317. decimo imperij confecto, decennalia celebrasset. Quare cum sine Cæsaris titulo Licinij Augusti filius in nummo inscribatur, decennalia eiusdem acta sunt A. 316. filio nondum in imperij consortium vocato. Hæc Licinij decennalia anno decimo imperij ineunte, non verò exacto peracta, sine exemplo fuere; etenim ab omnibus retrò Augustis semper decimo anno euoluto celebrata fuerant, quod ex nummis peculiari dissertatione ostendam. Vnus Postumus qui in Gallijs imperante Gallieno, purpuram vsurpauit, ineunte decimo anno tyrannidis, decennalia vota soluit, vt patet ex eiusdem nummo apud Tristanum. Ex quibus elicitur Licinium inuidia stimulante, statum decennalium tempus anticipasse. Fateor Diocletianum & Maximianum, & fortè Antoninum Seueri Aug. F. vicennalia vicesimo imperij anno inchoato peregisse; quamuis exemplo Licinij posteriori æuo Augusti decennalia prima, de his enim loquor, inito statim decimo regni anno soluerunt. De Theodosio iuniore testatur Marcellinus Comes in Chronico ad consulatum Honorij X. & Theodosij IV.

Illud autem peculiare habet hoc Licinij Numisma, quòd in ipso primùm decennalium solutio, & vicennalium susceptio diuersa planè inscriptione, quàm antiquitus fieri consueuit, exprimantur. Etenim priori æuo neutiquam in eisdem nummis votorum solutio, & nuncupatio obsignabatur. Extant Antonini Pij, & M. Aurelij Numismata inscripta: VOTA SOL. DECENN.

& rur-

& rursus alia cum epigraphe VOTA SVSCEP. DECENN. II. Præterea in aliorum Principū nummis legimus VOT. X. & VOT. XX. Nullus hucusq; ab antiquarijs nummus exhibitus fuit, in quo Imperatorum qui ante Licinium Romanum Orbem rexere, vota decennalia soluta, ac vicennalia concepta vnà simul exprimantur. Possit fortassis quandoque talis inscriptio ante Licinium reperiri: hoc tantùm assero, hactenus inuentam non esse. Hoc anno 316. eadem primùm apparuit Romæ in arcu triumphali Constantino dicato, in quo legimus VOTIS X. VOTIS XX. & rursus: SIC. X. SIC. XX, cuius inscriptionis æmulatione eodem anno decennalia Licinij in nummo inscripta sunt SIC. X. SIC. XX. nempe *sicut decennalia sic vicennalia*. Et quidem hic designari vota tum soluta illis notis SIC. X. tum nucupata SIC. XX. patet ex Constantis nummo apud Tristanum tom. 3. pag. 607. ita inscripto: FL. IVL. CONSTANS PIVS FELIX AVG. & in altera parte in laurea: SIC. V. SIC. X. Constans ex fastis Idatij designatus fuit Cæsar Dalmatio & Xenophilo Coss. A. 333. VIII. Kal. Ianuarias; idem ab ante diem XI. Kal. Iunias A. 337. mortuo Constantino Magno patre, ex Cæsare euasit Augustus; quare cum in nummo inscribatur *Augustus*, designantur ibidem vota quinquennalia, quæ initio delatæ purpuræ susceperat, post quinquennium soluta, & vota in decennium nuncupata; ac proinde legendum est in Liciniano Numismate: SICVT X. *feliciter* acta sunt, SIC. XX. æquè *feliciter* peragantur. Extat antiqui lapidis inscriptio pag. 116. CAESARVM DECENNALIA FELICITER.

Obseruo aliam insuper inscriptionem Constantino ac Licinio imperantibus inuentam, qua in eodem Numismate priorum votorum solutio, & nouorum nuncupatio exprimebatur, quæ postea alijs antiquatis, ferè sola in vsu fuit. Extat apud CL. Patinum Licinij Cæsaris nummus cum epigraphe VOT. X....... XX. & Constantini obsignatus VOTIS V. MVLTIS. X. nempe iterandis, seu augendis, vel vt Nazarius ait, extendendis. Inscripta id genus Numismata argentea Constantij, Iuliani, Iouiani, Valentiniani, & Valentis visuntur in Cimeliarchio Serenissimi Cardinalis LEOPOLDI. Porrò hic designari vota quinquennalia,

nalia, vel decennalia soluta, & decennalia, vel vicennalia suscepta, patet ex nummo Occonis ita signato: FL. IVL. CONSTANTIVS P.F. AVG. & in laurea: VOT. XV. MVLT. XX. Constantius renunciatus fuit Cæsar A. 324. VI. Idus Nouembris ex Idatio ac veteri Kalendario apud Bucherium. Anno 334. vota soluit decennalia ac XV. nuncupauit. Anno 337. mortuo Constantino patre ex Cæsare Augustus dictus fuit, qui titulus cum in laudato eiusdem Numismate legatur, A. 339. vota quindecennalia soluit, & vicennalia nuncupauit. Hæc magnum Baronium fugere; siquidem A. 394. nummi ectypum exhibet cum epigraphe: D. N. THEODOSIVS P. F. AVG. vbi in postica duæ figuræ sedentes capite radiato conspiciuntur, addita inscriptione: VOT. XXX. MVLT. XXXX. *Vides*, inquit, *Theodosij senioris veram certamq; vultus effigiem*; addit in altera parte *Sacerdotali decoros habitu geminos illos quos in visu vidit Apostolos, Ioannem, & Philippum expressos reddi*. Ex ignorato tricennalium in nummis obsignatorum charactere, in alienam prorsus interpretationem descendit. Designantur ibidem Theodosij iunioris tricennalia vota soluta, & nuncupata simul quadragennalia. Scribit Marcellinus in Chronico: *Theodosio XIII. & Valentiniano III. Coss.* A. 430. *Theodosius Imperator tricennalia gessit*. Profectò Theodosius senior cum diem obierit anno imperij decimo sexto, non potuit vota XXX. soluere, imò ne quidem suscipere. Hunc sanè eundem lapidem offendit Occo in nummis Theodosij senioris, quos profert inscriptos VOT. XXX. & TR. P. XXXII. COS. XVII. &c. cum Theodosium iuniorem ijdem exprimant; senior enim decessit TR. P. XVI. COS. III. Bullingerus etiam initio lib. 1. de imper. Rom. reprehendit Marcellinum, quòd dixit, Theodosium celebrasse octaua, & nona quinquennalia; *Non satis video*, inquit, *qui Theodosius maior octaua & nona quinquennalia celebrarit, cum vix 30. annos ad imperij gubernacula sederit*. Palam hallucinatur; etenim Marcellinus laudat octaua, & nona quinquennalia Theodosij iunioris, qui imperauit annos XLVIII. M. VI. D. XIX. ex quo IV. Idus Ianuarias A. 402. adhuc in fascijs mense ætatis nono Cęsar designatus fuerat. Idem verò Bullingerus quatuordecim annos im-

perij

perij seniori Theodosio supra sedecim, quos idem in imperio vixit, quòd nihil de suo largiebatur, liberali stylo donauit. Cetcrùm in nummo ab eruditissimo scriptore prolato, non designari geminos Apostolos habitu sacerdotali exornatos, sed Imperatores Theodosium ac Valentinianum certum est; præsertim cum Valentinianus minor consobrino appareat, quippe qui anno 430. quando illud Numisma scalptum fuit, annum agebat ætatis decimum. Imperatores verò radiato capite, quemadmodum nostra ætate Diuorum imagines, in nummis passim exprimi solitos, docent eorundem Numismata apud Alamanum in notis ad arcanam historiam Procopij, & Patinum pag. 497. Tristanus eruditè notat in nummis in quibus vota soluta & suscepta medijs illis notis MVLT. designantur, quandoque exprimi vtraque vota nuncupata. Et quidem in gaza Medicea extat Numisma inscriptum D. N. MAGNENTIVS P. F. AVG: & in postica parte: VICT. DD. NN. AVG. ET CAES. VOT. V. MVLT. X. Cum Magnentius à Constantio victus, manus sibi intulerit anno tertio ac mense septimo imperij, vota quinquennalia non soluit, ac proinde vtraque vota nuncupata in laudato nummo signata sunt. Idem constat in nummo argenteo Iouiani apud Ser. Card. LEOPOLDVM cum epigraphe VOT. V. MVLT. X. Iouianus enim mense imperij octauo improuisa morte decessit.

CAPVT IV.

In Mediceo Numismate illis notis OB DV. non designari data quinquennalia Licinij iunioris, sed oblationem deuotam eiusdem decennalibus Augusti Patris exhibitam. Imperatorum largitiones tempore decennalium deuotis prouincialium oblationibus resarcitæ. Licinium iuniorem decennalibus Patris nondum Cæsarem fuisse ex eodem Nummo demonstratur.

INitio quidem, vt ingenuè fatear, arbitrabar illis notis OB DV FILII SVI designari Licinij iunioris quinquennalia, easque

ita interpretabar: OB DATA QVINQVENNALIA *Filij sui.* Etenim ea phrasi quinquennalium celebratio passim expressa habetur apud Marcellinum in Chronico, qui subinde ait: *quinquennalia dedit, decennalia dedit*; quam loquendi formulam fuisse etiam Græcis familiarem eruditè notat Scaliger lib. 5. de emend. temp. pag. 470. Huic tamen explicationi duo obstare vidi. Primum quòd Marcellinus ea phrasi apertè designat quinquennalium solutionem, non verò nuncupationem; etenim Theodosio XVII. & Festo Coss. A. 439. ait: *Teodosius Imperator octaua quinquennalia edidit*. Post quinquennium A. 444. *Nona quinquennnalia dedit*. At idem scriptor Arcadio VI. & Probo Coss. A. 406. ait: *Theodosius iunior quinquennalia dedit*, quæ, vt calculos ducenti patet, prima Marcellino statuuntur, ex quo Theodosius A. 402. renunciatus fuerat Cæsar. Itaque idem est dare quinquennalia, ac soluere, non verò eadem suscipere, aut nuncupare. Rursus inscriptio basis legenda foret: *Sic decennalia, sic vicennalia* feliciter dentur; qua ratione vnà simul facta fuisset quinquennalium, decennalium, ac vicennalium nucupatio, quæ sanè tot votorum anticipata susceptio sine exemplo, ac præter illorum solemnium institutum pro arbitrio fingeretur. His denique accedit Licinium iuniorem dubio procul inscribendum fuisse Cæsarem, si eiusdem quinquennalibus idem nummus obsignatus fuisset, quemadmodum constat ex omnibus nummis, in quibus eiusdem, & aliorum Cæsarum vota V. exprimuntur. Hoc ipsum vetat, ne quinquennalium Licinij iunioris solutio intelligi possit; quæ cum data fuerint A. 321. nummus obsignatus fuisset nota numerali Z. qua septimus Liciniani in Asia imperij annus indicaretur. Itaque pro comperto habeo non significari Licinij Cæsaris quinquennalia, sed Licinij Augusti vota decennalia soluta, & vicennalia nuncupata.

Hinc vnam & alteram illarum notarum OB DV interpretationem subijcio. Prima est: OB DICATA VOTA FILII SVI. Etenim cum inter decennalium solemnia non modò Imperatores pro sua, & Romani imperij incolumitate, verùm etiam Vrbes, magistratus, ac singuli quique pro salute Principis vota nuncuparent, Licinij pueri Nobilissimi vota decennalibus Licinij Au-

gusti

gusti patris ab eodem suscepta, in insigni Numismate explicantur, ac *dicata vota* nuncupantur; qua planè phrasi vtitur Silius Italicus lib. 7.

Iunoni pallam conceptaque VOTA DICABANT.

Illis autem literis D. & V. *dicatum* ac *votum* significari colligitur ex innumeris lapidum inscriptionibus Dijs dicatis initio thesauri Gruteriani.

Altera interpretatio est: OBLATIO DEVOTA *filij sui*. Extat in lib. 7. Cod. Theod. insignis titulus de *Oblatione votorum*, vbi hoc Arcadij & Honorij rescriptum laudatur: *Quando* VOTIS *communibus felix annus aperitur, in vna libra auri solidi septuaginta duo obryziaci Principibus* OFFERENDI DEVOTIONEM *animo libenti suscipimus*. Ita inter *votorum* solemnia *oblatio deuota* laudatur. Hæc votorum nuncupatio pro incolumitate Imperatorum fiebat III. Non. Ianuarias, quæ dies in Kalendario veteri inscribitur *nuncupatio votorum*; quod etiam patet ex nobili inscriptione apud Gruterum pag. 118. Hanc votorum susceptionem præcedebat oblatio deuota strenarum, quæ Imperatoribus in signum obsequij Kalend. Ianuarijs dabantur, de quibus eruditè Gothofredus in commentario ad eandem legem, & Bullingerus lib. 2. de Imp. Rom. cap. 27. De eisdem antiquus Poeta canit apud eundem Bullingerum.

Strena præterea nitent
Plures aureola munere regio
Iani principijs auspicio data,
Fausto temporis omine,
Vt ferret ducibus strenua strenuis,
Annus gesta recentior.
Illas nobilitas Cæsaribus pijs,
Rex dignis procerum dabat.

Solebant Augusti inter decennalium solemnia nummos in populum spargere, ac militem ingenti donatiuo ditare. Seuerus suis decennalibus *bis millies sestertium* impendit, teste Dione in excerptis Xyphilini. Ea pecuniæ summa quinque milliones scutatorum Romanæ monetæ conficit. Constantinus Augustus suis vicennalibus *vniuersis populis*, vt ait Eusebius lib. 3. de vita eiusdem

dem cap. 22. *tam ijs qui per agros, quàm qui in vrbibus habitabant, magnam pecuniæ vim distribui iussit.* Profusam tam prodiga manu pecuniam nullus ad calculos reuocauit. Profectò ob eximias hasce largitiones Constantinum vulgò ignominiæ causa *Tracalam* appellatum, testatur Victor in epitome, cuius scommatis originem plerique frustra diuinare conati sunt; vnus tandem rem nobis explicuit Illustrissimus Suaresius, lucem præferente MS. Sexti Rufi ex bibliotheca copiosissima ac planè regia Eminentissimi Francisci Barberini sacri Senatus Principis ac de Republica literaria vltra inuidiam & omne præconium benemeriti. Ceterùm Imperatores opima congiaria ac profusa donatiua quibus plebis acclamationes ac militum obsequia sibi mercabantur, ex prouincialium tributis & frequentibus indictionibus conflabant; nihil sanè largituri, si nihil à subditis abstulissent, vel certè accepissent. Vnus Traianus Augustorum optimus, Plinio celebratur in panegyri, quòd congiarium daret de suo, alimenta de suo, *quodquè*, inquit, *gratissimum est accipientibus, sciunt dari sibi quod nemini est ereptum, locupletatisque tam multis, pauperiorem esse factum Principem tantùm.* Sed ne Traiano quidem in paternis agris apud Italicam aurea illa messis succreuit. Donauit spolia Germanica, Dacorum manubias, subditorum tributa. Hinc factum est, vt dispendia largitionum quas suis decennalibus maximas Augusti faciebant, ex deuota oblatione subditorum supplerentur. Extat insigne testimonium Symmachi lib. 10. epist. 26. ad Valentinianum Imperatorem: *Senatus*, inquit, *salutare tuum Numen precatur, vt in hac* OBLATIONE *quæ nonnihil superioribus addidit, intelligas hoc esse curatum, ne sub te minus posse videamur. Nam Diuis Parentibus tuis ob* DECENNIVM *singulis minor summa decreta est. Etiam Diuus frater Mansuetudinis vestræ cum* TERTIVM LVSTRVM *æui imperialis exigeret parciore munificentia honoratus asseritur: Nunc in amorem tuum studia nostra creuerunt: Nam mille sexcentas auri libras* DECENNALIBVS *Imperij fastis* DEVOTVS *Ordo promisit &c.* In his habemus *oblationem deuoti* Senatus in festis decennalibus, ac quindecennalibus Imperatorum. Vna vrbs decennalibus Valentiniani iunioris mille ac sexcentas libras

auri

auri eidem dono dedit, hoc est Romanos scutatos 288000. etenim ex *lege* 13. *de susceptoribus* emissa à Valentiniano seniore A. 367. ac laudato superiùs rescripto Honorij dato A. 395. septuaginta duo solidi libram auri conficiebant; solidus verò valebat Romanæ monetæ denarios, seu vt vocant, iulios vigintiquinque, vt eruditè tradit doctissimus I. Fredericus Gronouius lib. 4. de pecunia veteri cap. 25. & alibi passim ex Dione lib. 55.

Cum Licinij Augusti decennalia peragerentur, Præfecti prouinciarum, magistratus vrbium, ac Corpora artificum deuotam oblationem pecuniarum Licinio de more faciebant; qua in re ne Licinius Licinij Augusti filius ab alijs superari videretur, donum deuotus obtulit, nempe ingentem vim aureorum, eiusque oblationis memoriam in nummis obsignatam posteritati commendauit. Quare vbi in Symmacho legimus *oblationem deuoti Ordinis*, decennalibus Valentiniani: ita decennalibus Licinij Imperatoris inscripta est in nummo *oblatio deuota filij sui*. Et quidem literas OB. apud veteres significasse *oblatum*, seu *oblationem*, testatur Manutius. Alteras verò notas DV. *deuotum* exprimere docent Paulus Diaconus de notis literarum, & Magno de notis iuris, vbi legit DB. siquidem prisca ætate promiscuè *deuotus* ac *debotus* dicebatur. Hæc ipsa tradit ex laudatis scriptoribus Eques Sertorius Orsatus generis claritate ac eruditionis fama illustrissimus in præclaro opere de notis Romanorum.

Ex eadem inscriptione intelligitur annus quo Licinius iunior designatus fuit Cæsar. Panuinus lib. 2. fastorum Crispi, Licinij, ac Constantini Cæsarum inaugurationem statuit anno 314. Baronius, Tristanus, & Caluisius in annum 315. eandem referunt. Prosper in Chronico à doctissimo Labbeo publicato, illam collocat ad annum 316. Reformator chronologiæ scribit Crispum & Constantinum iuniorem creatos Cæsares anno 315. Licinium verò renunciatum A. 317. Hæc tamen postrema opinio aduersatur antiquis omnibus scriptoribus Zosimo, Victori Schotti, Anonymo in excerptis apud Valesium, Idatio, Prospero, Auctori Chronici Alexandrini, Eusebio in Chronico ex interpretatione Hieronymi, qui vno consensu tradunt vna simul designatos fuisse Cæsares, Crispum, Licinium, ac Constantinum. Verùm ex

fastis

faſtis Idatianis ac Chronico Alexandrino hoc noſtro ſeculo in lucem editis, res tandem innotuit. Scribit Idatius: *Gallicano & Baſſo* A. 317. *His Coſs. leuati tres Cæſares, Criſpus, Licinius, & Conſtantinus die Kal. Martij*. Nazarius initio panegyrici ait: *Quintumdecimum annum maximus Princeps Conſtantinus ſalutaris imperij degit, ſed auguramur iam vicennalia, & venturi fidem ſuperiorum felicitate ſentimus. Quinquennalia beatiſſimorum Cæſarum occupatos in gaudijs habent &c.* Habita eſt hæc oratio Kalendis Martij die natali Cæſarum Criſpi ac Conſtantini, cum ineunte anno quinto vota quinquennalia ſoluerent, ac decennalia ſuſciperent. At anno 321. Kal. Martij Conſtantinus agebat annum XV. imperij, & ex conſequenti ea die feſta quinquennalia Cæſarum acta ſunt, quod etiam ex Porphyrio patet qui eodem anno ait ſuſcepta vota X. Cæſarum, ac XX. Conſtantini. Verba eiuſdem laudaui cap. 3. vbi ex Patini nummo vicennalia Conſtantini nuncupata probaui A. 321. Itaque nec cum Panuino A. 314. nec cum alijs A. 315. Licinij & aliorum Cæſarum inauguratio ſtatuenda eſt, ne quinquennalia dicātur ſoluta anno ſeptimo, vel ſexto euoluto, ex quo Cæſaris dignitatem acceperant: Ex Mediceo Numiſmate, atq; altero Triſtani cap. 1. explicato, Idatij ſententia demonſtratur. Licinius iunior in nummo decennalibus Auguſti Patris nempe III. Idus Nouembris A. 316. non inſcribitur Cæſar; neque enim legimus OB. DV. CAES. F. SVI. ſed præcisè: OB DV FILII SVI; ex quibus rectè ſuperiùs inferebam, Licinium nobiliſſimum puerum nondum id temporis fuiſſe Cæſarem. At in Triſtani nummo legitur DD. NN. IOVII LICINII INVICT. AVG. ET CAES. Quare cum percuſſus fuit nummus, Licinius iunior Cæſaris appellationem acceperat. Vtrumque Numiſma obſignatur numerali nota Γ. qua tertium Liciniani in Aſia imperij annum indicari cap. 2. monſtraui, & iterum cap. 6. oſtendam; tertius autem eiuſdem Licinij annus exit circa Maium A. 317. ex ibidem ſtabilitis. Hinc Licinij Cæſaris deſignatio intra III. Idus Nouembris A. 316. & Maium anni inſequentis claudenda eſt; ac proinde rectè ſtatuitur in faſtis Idatianis, & Chronico Alexandrino Kalendis Martij A. 317. Gallicano & Baſſo conſulibus. Ita antiquiſſimi faſti cum Mediceo Nummo concordant;

dant ; imò eisdem ex tam insigni Numismate integra fides asseritur.

His vt ingenuè fatear, videtur obstare antiqui lapidis inscriptio quam recitant Panuinus A. V. C. 1067. & Gruterus pag. 284. 7.

FLAVIO. VALERIO. CRISPO.
NOBILISSIMO. CAES. FILIO.
CONSTANTINI. MAXIMI.
ADQVE. INVICTI. SEMPER. AVG.
ET. NEPOTI. DIVI. CONSTANTI.
OVINIVS. GALLICANVS. V. C.
PRAEF. VRB. ET IVDEX. SACRARVM.
COGNITIONVM. DEVOTVS.
N. M. Q. EIVS.

Ouinius Gallicanus ac Bassus fuere consules ordinarij A. 317. quare cum in posito epigrammate non inscribatur CONSVL, sed tantùm *Præfectus Vrbi*, videtur colligi eandem inscriptionem dicatam fuisse A. 316. quo Gallicanus, vt patet ex indice Præfectorum Vrbi, eundem magistratum gessit. Antequàm in rarissimum Serenissimi Principis nummum inciderem, arbitrabar Idatij fastos ex laudata inscriptione emendandos; neque enim legebam Gallicanum consulem, sed Præfectum V. cum tamen consulatus in virorum illustrium qui eundem gesserunt, inscriptionibus semper appareat, erat enim dignitas infra imperatoriam omnium maxima. Verùm ex libello de Præfectis V. Cuspiniano primùm inuento, res tota aperitur. Ouinius Gallicanus, vt ibidem patet, designatus fuit Præfectus V. A. 316. Coss. *Sabino*, *& Rufino*, *pridie Nonas Augusti*; anno verò 317. successorem accepit *Idibus Maij Septimium Bassum*. Quare A. 417. Kalend. Martij die Natali Cæsarum erat præfectus V. quemadmodum in vetusto illo lapide inscribitur. Nec tamen *consul* pariter nomina-

M

minatur, quia priori partē illius anni nondum ab Augustis Constantino & Licinio ordinarij consules designati fuerant. Hæc in libello de præfectis leguntur: *Consules quos iusserint DD. NN. Augusti. Ex die XIII. Kal. Martij Gallicano & Basso.* Gallicanus priusquàm delati magistratus nuncium acciperet, inscriptionem illam in lapide sculpendam curauerat, vt eadem Kalendis Martij die natali Cæsarum, in honorem Crispi publico loco dicaretur. Degebat id temporis Imperator procul ab Vrbe in Dacia apud Serdicam, vbi die 16. Aprilis signauit *L. 6. ad l. Iul. de vi publica Cod. Iust.* quæ prima est sub eodem titulo in Cod. Theodosiano. Quare cum die XIII. Kal. Martias Gallicanum consulem designauerit, ac publicauerit, is post dicatum Crispo epigramma, sui consulatus nuncium accepit.

Auctor est Aurelius Victor in epitome Licinium iuniorem *mensium ferè viginti* Cæsarem creatum. In Zosimi lib. 2. viginti annorum perperam scribitur, cum anno 313. Constantia Licinij Cæsaris mater, Licinio Augusto iuncta fuerit; anni pro mensibus siue Zosimi, siue amanuensium errore positi sunt. Cum Licinius creatus fuerit Cæsar Kalendis Martij A. 317. decennalibus Augusti patris sedecim mensium puerulus erat, natus anno 315. mense Iulio. Ex his deducitur oblationem deuotam decennalibus Licinij Augusti neutiquam exhibitam fuisse à puerulo Cæsare Licinio, sed nomine eiusdem à Senatu Nicomediensi, vt tam munifica adulatione Imperatoris gratiam captaret.

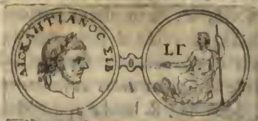
CA-

CAPVT V.

Domitianus IOVI CONSERVATORI Romæ sacellum dicat, ac eodem titulo nummos primùm inscribit. Eadem inscriptio in Licinij Numismatibus frequentissima. Licinius Augustus nunquam Christianam religionem professus. Acta S. Basilei Amaseni à V. C. censura vindicantur. Philostorgius mendacij conuincitur. Collectores Synodi Nicænæ prouincias in subscriptionibus confundunt. Amasia Helenoponti metropolis. Nulla huius nominis vrbs in Armenia secunda. Martinianus Augustus Iouis conseruatoris titulo omnium postremus Nummos cudit.

INscriptio quæ in postica parte Medicei Numismatis visitur, facilis est, ac passim in alijs Imperatorum, præsertim verò Iouiorum, nummis occurrit, nempe: IOVI CONSERVATORI. Exprimitur ibidem Iuppiter sedens, manu dextra victoriolam tenens, sinistra longius sceptrum strigit, cum aquila dextrorsum ad pedes, in cuius rostro sertum apparet.

Tres id genus Licinianos nummos æreos cum ijsdem figuris atque inscriptione Antiochiæ & Nicomediæ obsignatos, mihi ostendit Apollonius Bassetus Canonicus Laurentianæ Basilicæ idemque Serenissimo Magno Duci COSMO III. à secretis; in his autem Iuppiter non quidem sedens, sed stans conspicitur. In cimeliarchio Serenissimi LEOPOLDI extat nummus Diocletiani in Græca vrbe percussus, huic Liciniano ferè similis, cuius ectypum exhibeo.

Victoriola quam porrecta manu Iuppiter in Licinij nummo profert, indicat Licinium tum partas victorias Ioui acceptas ferre, tum noua ex hostibus trophæa ab eodem sperare. Sceptrum oblongum Numinis eiusdem potestatem Ethnicis somniatam exprimit; illum enim cœlum terrasque pro arbitrio, & vt ait Cicero lib. 2. de nat. Deor. *omnia nutu regentem* finxere. Hinc Venus apud poetam eundem alloquutura ait Aeneid. X. 18.

O pater, ò hominum, diuumque æterna potestas.

Iouem verò cum aquila ad pedes passim adoratum, oculatus testis Lactantius tradit lib. 1. de falsa relig. cap. 11. *Nam quod aliud*, inquit, *argumentum habet imago Catamiti, & effigies aquilæ, cum ante pedes Iouis ponuntur in templis, & cum ipso pariter adorantur?* Cum Iuppiter contra Titanos moueret, ac sacrificium in litore faceret, scribit ex Anacreonte Cæsar in Arato apud eundem Lactantium, *aquilam ei in auspicium aduolasse, quam victor bono omine acceptam, tutelæ suæ subiugarit.* Hinc aquila Iouis ales, ac ministra apud poetas passim decantata.

Plurimis sanè epithetis Iuppiter apud Gentiles honorabatur, quæ in priori parte operis Gruteriani leguntur; hinc acutè dixit Minutius Felix in Octauio; *tot sunt Iouis monstra, quot nomina.* Cum Licinius per adoptionem Galerij in familiam Diocletiani transisset, Iouij cognomen per summam ambitionem assumpsit, vt superiùs ostendi. Hinc eiusdem nummi Iouis effigie passim obsignati cum epigraphe IOVI CONSERVATORI. Domitianus incenso à Vitellianis Capitolio, clam elapsus, apud æditum sese occuluit, postea, inquit Tacitus lib. 3. hist. *potiente rerum patre, disiecto æditui contubernio, modicum sacellum IOVI CONSERVATORI, aramque posuit, casusque suos in marmore expressit.* Extat nummus mediocris magnitudinis in gaza Serenissimi Magni DVCIS inscriptus: IMP. CAES. DOMITIAN. AVG. GERM. COS. X. & in altera parte: IOVI CONSERVAT. S. C. In antiqua Vrbis descriptione in Regione XI. ponitur *sacellum Iouis Conseruatoris.* Pausanias lib. 3. scribit propè Epidaurum fuisse templum *Iouis cognomento Seruatoris*: Διὸς ἐπίκλησιν σωτῆρος. Idem lib. 8. laudat apud Megalopolim *templum Iouis cognomento Seruatoris.* At Iuppiter non hominum tantùm,

verùm etiam & priuatarum possessionum conseruator habebatur, sub hoc ipso titulo publicis inscriptionibus eidem dicatis. Pag. 18. antiq. inscript. legimus: IOVI O. M. CONSERVATORI POSSESSIONVM ROSCIORVM &c.

Licinius vnà cum Constantino A. 313. publico edicto Christiani cultus exercendi facultatem fecerat, non quòd sanctissimæ religionis mysteria probaret, sed vt Constantino collegæ Augusto, Christianis sacris addicto, rem gratam faceret, ac prouincialium beneuolentiam sibi conciliaret, dum superstitiosos Gentilium ritus obseruans, Christianis verò liberam proprij cultus potestatem faciens, vtrosque ex æquo in officio, & obsequio futuros sperabat. Ex illo tamen edicto quod toto Romano Orbe Christianis fauorabile publicatum fuerat, non modò Constantinus, verùm etiam Licinius hostis Idolorum nostris hominibus creditus fuit. Auxit fidem quòd Licinius, cum profligato Maximino infensissimo Christiani nominis hoste, Antiochiam venisset, in Iouis Philij Sacerdotes seuerè animaduertit, ac omnes, *qui aduersus religionem nostram*, inquit Eusebius lib. 9. cap. 11. *insolenter debacchati fuerant, capite damnauit*. Hinc Paulinus Antistes Tyri in dedicatione templi A. 314. pro concione tum Constantinum tum Licinium concelebrans dixit: *adeo vt, quod nunquam antea contigerat, summi Imperatores honoris illius quem Dei beneficio acceperunt, sibi conscij, iam in mortuorum simulacrorum faciem conspuant, & profanos Dæmonum ritus conculcent, ac vetustum errorem à maioribus traditum irrideant, vnum verò Deum cum erga omnes tum in se ipsos maximè beneficum agnoscant &c. Christum Dei filium vniuersorum regem esse profiteantur*. Apud Eusebium lib. 10. cap. 4. à quo lib. 9. cap. 9. vocatur Licinius θεόφιλος *Dei amantissimus*. Imò in actis S. Basilei Martyris Episcopi Amaseni in Ponto hæc scribuntur: *Licinius igitur omnipotente D. N. Iesu Christi manu adiutus, quippe qui Christi fidem sincero animo tunc obseruabat, victoriam de Maximino reportauit*. Postea eiusdem apostasia describitur: *Solius & veri Dei, omniumque creatoris confessionem reprobauit, idque post iusiurandum illud quod Dei amantissimo Imperatori Constantino sæpius exposuit, nullo vnquam tempore se à Christiano-*

rum fide defecturum, sed illius se fore propugnatorem. Hæc scribit de Licinio Ioannes Nicomediensis qui eidem Imperatori conuixit, & in fine actorum *per Deum* lectorem *obtestatus* ait: *vt nihil subtrahas, neque quicquam illi addas.* Ex his Licinius quandoquè Christianæ religionis professor describitur.

Ego tamen arbitror nunquam Licinium Christianæ religioni nomen dedisse, sed Ethnicorum erroribus & quidem semper adhæsisse. Id nummi eiusdem testantur; etenim ab anno 314. quo Asiam obtinuit, hac inscriptione obsignantur: IOVI CONSERVATORI. Ita legitur in nummo laudati Basseti cum notis in inferiori parte: S. M. N. B. nempè: *signata moneta Nicomediæ anno secundo* eiusdem imperij in Asia, hoc est, æræ nostræ vulgaris 315. Anno pariter 316. & 317. idem titulus visitur in nummis fusiùs mihi explicatis. Alterum Basseti Numisma cum eadem inscriptione exhibet in medio notam E. cum literis in posteriora parte: S. M. ANT. nempè *anno quinto* imperij *signata moneta Antiochia*: Anno Christianæ epoche 318. At certum est Licinium anno 319. persecutionem contra Christianos instituisse; siquidem illius iussu Theodorus Dux insignis, quòd Dijs sacra facere noluit, *ense fuit consummatus Februarij mensis die septimo Sabbato hora tertia*; in actis apud Surium die 7. Februarij. Est character anni 319. Cyclo Solis XX. Lunæ XVI. lit. D. Baronius ex deprauata subscriptione legis primæ de Veteranis Cod. Theod. Licinio sex imperij annos aufert, eumq; anno 318. ad priuatam vitam redigit. Hanc tamen opinionem eruditè refellit Petauius in paralip. de doctr. temp. pag. 861. eam certè prochronismi conuincit character feriæ, qua Theodorus asseritur sub Licinio passus, cuius obitus in annalibus A. 316. recitatur; cum tamen eo anno dies septima Februarij inciderit in feriam tertiam Cyclo Solis XVII. Lunæ XIII. lit. AG. Video hæc ipsa Bollando viro diligentissimo obseruata tom. 2. Men. Febr. ad acta S. Teodori. Eusebius lib. 2. de vita Constantini cap. 69. cum narrasset Galerium ac Maximinum insanabili morbo correptos, Christianorum persecutionem inhibuisse, addit: *Hæc cum Licinius non aliorum sermone didicisset, sed factis ipsis percepisset, tamen velut densa quadam caligine animo eius offusa,*

eadem

eadem quæ illi agere instituit. Idem Eusebius cap. 5. recitat orationem quam Licinius ad milites habuit priusquam aciem contra Constantinum instrueret. *Viri*, inquit, *amici*, *& commilitones*; *si quidem quos colimus*, *& quos ab vltimis vsq; maioribus colendos accepimus*, *Dij sunt patrij*. *Iste verò qui aduersarum nobis partium copias ducit*, *moribus institutisque maiorum violatis*, *ad impiam nullos credentium Deos opinionem desciuit*. *peregrinum quendam nescio vnde quæsitum temerè amplectens Deum*, *&c.* Quæ quidem testatur Eusebius se accepisse ab ijs *qui orationi eius interfuerant*. Hinc patet eundem Deorum cultui à maioribus accepto, semper adhæsisse. Quid verò reponemus Ioanni Nicomediensi qui in actis memoratis S. Basilei Amaseni Episcopi, & martyris disertè affirmat Licinium quandoque Christianam fidem professum fuisse? Doctissimus Valesius in notis ad cap. 1. lib. 2. de vita Constantini non dubitat hanc censuram ferre: *Acta Basilei quæ apud Metaphrastam extant*, *inepta mihi videntur & fabulosa*. Etenim ibidem recitatur passio Basilei Amaseni Episcopi iussu Licinij interfecti, cum tamen Philostorgius lib. 1. historiæ Ecclesiasticæ cap. 8. testetur adfuisse in Nicæna Synodo *ex Ponto Basileum Amasea*, quod etiam apparet in fragmento Philostorgiano, quod adducit Niceta lib. 5. Thes. Orthod. fidei cap. 7. quod idem tradit Nicephorus lib. 8. cap. 4. Sanctus Athanasius oratione priori contra Arrianos scribit *ex Ponto magnum Basilium* Nicæam ad Synodum venisse. Quid? Eusebius qui ceteros insigniores Episcopos à Licinio trucidatos laudat, nusquam Basilei Martyris meminit.

Fateor quædam in actis Basilei Amasiæ Episcopi parum veritati congruere; certè quæ de relegato in Gallias Licinio traduntur, omnium scriptorum testimonijs falsitatis conuincuntur; constat enim eundem tyrannum Thessalonicam relegatum fuisse. Quare hic idem Auctor potuit errare in ijs quæ de religione Christiana Licinij in literas misit: fortassis tamen excusandus, quòd ex celebri edicto pro Christianis publicato antequam Asiam occuparet, sanctissimæ religionis professor palam ab absentibus creditus fuit. Nunquam tamen ausim omnem actis laudatis fidem abrogare, cum in martyrologijs Græcorum pari et

ac Latinorum, itemque Chronico Eusebiano asseratur Basileus Amasiæ Episcopus sub Licinio Imperatore ob Christiani cultus professionem occisus. Eusebius in lib. 10. hist. Eccles. cap. 8. fusiùs crudelia Licinij in Episcopos gesta describens: *Modus porrò*, inquit, *cædis quo illos sustulit, nouus planè nec ante vnquam auditus. Sed quæ apud Amasiam & reliquas Ponti vrbes perpetrauit, omnem crudelitatis modum transcendunt*. Eadem repetit lib. 2. de vita Constantini cap. 1. vbi quamuis neminem Præsulum tyranni iussu extinctorum nominatim laudet, Basileum tamen in illorum numero fuisse suadet instituta apud Amasiam contra Christianos persecutio. Hæc leui brachio attingo; nam spero fore vt actis Basilei Amaseni integram fidem adstruant viri doctissimi Henschenius & Papebrochius in perennibus & nullo vnquam æuo interituris commentarijs de gestis Sanctorum; siquidem testantur se in actis Sanctorum mensis Aprilis martyrium Basilei Amaseni cum Græcè, tum Latinè exaratum, ac de more, hoc est, eruditissimis notis illustratum, ijsdem quos laudant, fauentibus Superis, impressisse. Hæc ex indiculo Sanctorum Aprilis à P. Papebrochio sibi transmisso significauit Antonius Magliabecus Musarum Aeditimus, idemque omnium librorum helluo, ac literatorum toto Orbe scribentium diligentissimus & officiosissimus nomenclator, fautor, adiutor.

Interim Philostorgius mendacij conuincitur qui Basileum Athanasio ob Orthodoxi dogmatis professionem commendatum, decimo octauo loco inter Arianos apud Nicæam numerauit. At illum non fuisse insignem illum Amasiæ Episcopum ex subscriptionibus Nicænæ Synodi euincitur; ibi enim legitur *Eutychius Amaseæ* Basilei Martyris successor. Video tamen hic erratum esse à Collectoribus Conciliorum; nam Eutychius Amaleæ ab ijsdem ponitur inter Episcopos Armeniæ maioris. Hinc Carolus à S. Paulo, & Labbeus cum Cossartio duas Amasias ponunt: vnam Metropolim Helenoponti, aliam in Armenia secunda intra diœcesim Primatis Melitenensis. Sed nusquam hæc Amasia in Armenia legitur; nam prouincia Armeniæ secundæ antiquitus *ex sex omnino constans vrbibus* dicitur a Iustiniano in Nouella 31. vbi quatuor Armenias distinguit, earumq; cum veteres tum no-

uas vrbes recenſens, nuſquam Amaſiæ meminit. Idem patet in notitia Epiſcoporum Leonis Imperatoris ad Andronicum filium, vbi ſex tantùm Armeniæ ſecundæ ciuitates recenſet, quas inter nulla Amaſia recitatur. Collectores Conciliorum cum legerent nomina Epiſcoporum qui Nicænam Synodum celebrarunt, continuata ſerie ducta, eadem ſub prouinciarum titulis ſeorſim poſuere. Hinc cum Eutychius Amaſiæ Epiſcopus medius eſſet tum inter Eulogium Sebaſtenum metropolitam Armeniæ primæ, & Euethium Satalenſem, tum Heraclium Zelonenſem, ac Elpidium Comanum, quos omnes norant in vtraque Armenia Epiſcopos fuiſſe, Eutychium Amaſenum Armeniæ pariter Epiſcopis adnumerarunt. Verùm ex ignorantia Eccleſiaſticarum diœceſeon error deriuauit; nam inter Epiſcopos vtriuſque Armeniæ medio loco ſedebat Metropolita Amaſenus. Patet ex tabulis Leonis Sapientis, vbi poſt Epiſcopos Armeniæ primæ, ponitur Metropolita Amaſiæ cum cæteris Epiſcopis Helenoponti, poſt quos nominatur Primas Melitenenſis cum ſuffraganeis Armeniæ ſecundæ. In Synodo Chalcedonenſi ſexcentorum ac triginta Patrum eodem prorſus loco ſedebat Primas Amaſenus; ita enim ibidem legimus.

Ioannes Sebaſtiæ metropolis primæ Armeniæ.

Seleucus Amaſiæ ciuitatis metropolitanæ Helenoponti.

Conſtantinus Melitenæ ciuitatis metropolis Armeniæ ſecundæ.

In Synodo S. Flauiani recitata act. 1. Concilij Chalcedonenſis dicitur *Seleucus Dei gratia Epiſcopus Amaſiæ Helleſponti*, & in Synodo Epheſina *Palladius Amaſiæ Helleſponti*. Legendum eſt *Helenoponti*; ſiquidem Præſul Cyzicenus erat metropolita Helleſponti. Pontus verò in duas prouincias diuidebatur, nempe in Helenopontum ob Helenæ matris honorem iuſſu Conſtantini ſic appellatum, & Polemoniacum ab antiquo rege Polemone; huius metropolis erat Neocæſarea, illius verò Amaſia Strabonis Geographi patria, cuius ſitum idem lib. 12. diligentiſſimè deſcribit. In antiquis nummis Amaſia inſcribitur ΜΗΤ. ΠΡ. ΠΟΝ nempe: *Metropolis prima Ponti*, quòd Neocæſarea ſecunda erat eiuſdem regionis metropolis. Quidam putant aliam eiuſdem tractus metropolim ſignari in nummis inſcriptis ΤΟΜΕΩϹ ΜΗΤΡΟ.

ΠΟΝΤΟΥ. *Tomos metropolis Ponti*. Tomi fuit vrbs metropolis Ponti in Scythia. Scribit Ammianus lib. 27. *Scythia in qua celebriora sunt alÿs oppida Dionysiopolis, & Tomi, & Calatis*. Tomi in Europa vrbs Ouidij exilio nobilitata; Amasia verò in Asia longo terrarum, ac æquoris spatio Tomis dissita, neutiquam eiusdem tractus oppida dici possunt; quare respectu vnius Neocæsareæ Amasia prima metropolis in nummis inscripta fuit. Extat etiam Numisma apud ornatissimum virum Patinum in Traiano cum epigraphe: *Nicomedia metropolis prima Ponti & Bithynia*. At non vacat hic antiquæ Ponti descriptionem inserere: cum plus iusto fortè digressus videar, vt acta Basilei Martyris, eiusdemque Catholici Antistitis fidem aduersus Philostorgium defenderem. Hæc sibi valdè probari affirmauit Carolus Datus, cuius nobilissimi viri cum familiaritate vtor, tum eruditione sæpè proficio.

Licinius qui per sexennium, priusquam Illyricum amitteret, nummos tum sua tum Maximini imagine obsignatos, cum inscriptione *Ioui conseruatori* Sisciæ cudendos, dein primo etiam Asiatici imperij quadriennio, eadem inscriptione signandos iusserat, huic tandem suo Ioui conseruatori maledixit. Author est Eusebius Licinium, antequam contra Constantinum aciem instrueret, hæc pro concione ad milites dixisse: *Si Dÿs nostris qui quàmplurimi sunt, & multitudine nunc vtique antecellunt, vnus ille nescio vnde profectus Constantini Deus superior extiterit, nemo posthac in dubium reuocet quisnam colendus sit Deus: sed ad potiorem accedat, eiquè victoria præmium deferat*. Sperabat autem se Deos *verè Seruatores atque auxiliatores* habiturum. Lib. 2. de vita Constantini cap. 5. Victus apud Hadrianopolim A. 324. die 3. Iulij, serò licèt intellexit, se inani voto *Ioui Conseruatori* fidisse, eoquè titulo in nummis frustra eundem coluisse. Itaque Iouem non conseruatorem, sed desertorem, imò inane numen appellans, *nouos*, inquit ibidem Eusebius cap. 15. *inuestigabat Deos, vtpote à prioribus in fraudem inductus. Ne memoria repetebat qua paulò ante de Dÿs in concione dixisset. Nec Deum qui pro Constantino pugnasset, agnoscere volebat, sed multo plures & nouitios Deos non sine risu ac ludibrio cœpit inquirere*.

Verùm

Verùm cum nulli Deorum plenè fideret, ac plus præsidij à probata fortissimi ducis virtute se habiturum speraret, Martinianum officiorum magistrum, in ruinæ potius quam imperij societatem asciuit. Extat in Bibliotheca Serenissimi COSMI III insigne volumen MS. Anonymi Antiquarij Panuini amicissimi, in quo huius nummi ectypus exhibetur: D. N. M. MARTINIANVS P. F. AVG. & in postica parte: IOVI CONSERVATORI. Huius Numismatis iconem profert Tristanus tom. 3. pag. 474. cum notis S. M. N. A. sc. *Signata Moneta Nicomediæ Anno primo*. Verùm Licinius altero prælio apud Chalcedonem die 18. Septembris victus, vnà cum Martiniano nouo Augusto Nicomediam sese recepit, ibiquè à victore exercitu obsessus, facta deditione, in castra Constantini venit, ac vita Constantiæ vxoris precibus impetrata, priuatum hominem apud Thessalonicam degere iussus fuit, Martiniano statim occiso, vti Zosimus scribit, vel vt alij referunt, in Cappadociam relegato. Illud obseruo, laudatum Martiniani nummum omnium postremum IOVIS CONSERVATORIS inscriptione obsignatum fuisse, cum illa ante annos 240. in Domitiani Cos. X. Numismate primùm apparuerit, & in successorum Principum ac Iouiorum præcipuè nummis passim legatur. Etenim Constantinus Iouis conseruatoris inscriptione inhibita, aliorumq; Deorum nominibus ac titulis vetatis, victricis Crucis trophæum, ac Christi Seruatoris nomen in nummis obsignanda iussit, quæ quidem in labaro, galeis Imperatorum, ac militaribus signis scalpta visuntur.

CAPVT VI.

Annos imperij Augustorum in nummis passim scalptos. Scaligeri censura confutatur ac Neruæ nummus explicatur. In Numismatibus Viminacij num annona, vel anni designentur. Vetus inscriptio perperam Tristano intellecta. De Frumentarijs Legionum. Annos Cæsarum in nummis latinis numeralibus Græcorum notis expressos. Nomina vrbium in ijsdem notata. Licinij Nummus Nicomediæ anno tertio eiusdem in Asia imperij obsignatus.

IN nummis annos imperij Augustorum passim obsignatos videmus. Initio quidem scalpebantur anni Tribunitiæ potestatis, a quibus anni imperij deducebantur. Horum author venit Dio lib. 53. *Gerere quidem*, inquit, *tribunatum plebis nefas ducunt Imperatores, quum ipsi vtique patricij sint: omnem veró Tribunitiam potestatem quantum vnquam maxima fuit, accipiunt: & quia quotannis eam cum Tribunis plebis renouant, annorum imperij ipsorum hinc summa colligitur.* Eadem veró die qua annos imperij, annos quoque Tribunitiæ potestatis iterasse ex nummis & lapidum elogijs constat, idque à Panuino satis abundè demonstratum est. Anni Tribunitiæ potestatis vsque ad Claudij II. imperium in nummis procusi sunt; deinde ijsdem omissis, notæ numerales Græcorum in vsum venere. Græciæ vrbes initio annos Tribunitiæ potestatis in nummis obsignabant illis notis ΔH. EΞ. nempe Δημαρχικῆς Ἐξουσίας *Tribunitiæ potestatis*, vel post literas Λ. vel L. numerum annorum imperij exprimebant. Hoc vltimum adeo confidenter Scaliger inficiatur, vt opinionem *iocularem* irrisionis causa nuncupauerit in notis Eusebianis num. 2194. *alias*, inquit, *M. Antoninum necesse fuerit hoc pacto imperasse XXXIIII. annos cum* L. ΛΔ. *in eius nummis legamus. Item in nummis T. Vespesiani L. IA. qui biennium imperauit: in nummis Neruæ* Λ.Γ. *qui vix inchoauit annum secundum imperij.* Verùn palam Scaliger hallucinatur, ignorans in laudatis nummis exprimi annos Tribunitiæ potestatis M. Antonini, ac Titi, qui toti-

totidem in nummis & antiquis ſaxis leguntur. Vterque Tribunitiam poteſtatem accepit, antequam ſoli imperium capaſſerent, Titus enim cum Veſpaſiano patre, & M. Aurelius cum Antonino Pio plures Tribunitiæ poteſtatis annos numerarunt. In nummo Neruæ annus tertius deſignatur: qui quidem tertius imperij annus attribuitur Neruæ in nummis etiam latinis apud Occonem & Goltzium, & in antiquo lapide Gruteriani theſauri pag. 185. cum tamen certum ſit Neruam A. *96.* epochæ vulgaris die 18. Septembris poſt occiſum Domitianum, ad imperium euectum, & decimo ſeptimo poſtea menſe imperandi & viuendi finem feciſſe, ex Dionis excerptis, Clemente Alexandrino lib. 1. Stromat. & Theophilo Antiocheno lib. 3. ad Autolicum. Quare obijt Nerua menſe VII. Trib. Pot. II. Itaque vel vbique erratum eſt in aſſignando eidem anno tertio; vel fortè idem Kalendis Ianuarijs præter morem cum tribunis plebis Tribunitiam poteſtatem bis iterauit. In nummo Græco Neruæ apud Goltzium legitur diſertè ΕΤΟΥϹ ΤΡΙΤΟΥ. *Anno tertio*. Ex alijs tamen nummis error planè corrigendus eſt. Etenim tum apud Occonem, tum apud Goltzium extant nummi eiuſdem inſcripti TR. P. II. COS. IIII. IMP. II. Geſſit autem conſulatum IV. A. *98.* quo ineunte, nempe die 27. Ianuarij, diem obijt.

In nummis Græcis quandoque annus imperij Cæſarum diſertè & ſine notis deſignatur. Extat nummus in cimeliarchio Sereniſſimi Cardinalis cum epigraphe: Α. ΚΑΙ. ΤΑΚΙΤΟϹ ϹΕΒ. ΕΤΟΥϹ. Α. *Imperator Cæſar Tacitus Anno primo*; & in gaza Magni DVCIS viſuntur duo Numiſmata Diocletiani cum inſcriptione ΕΤΟΥϹ Β. ΕΤΟΥϹ Γ. nempe in vno: *anno ſecundo*; in altero *anno tertio*. Nuſquam *anni* ſcalpti leguntur in nummis latinis, præterquam in ijs qui Viminacij in Myſia ſuperiori cuſi ſunt; ſed vt ingenuè fatear, nullus hucuſque illarum notarum veram interpretationem inuenit. Extat nummus Philippi Imperatoris apud Triſtanum tom. 2. pag. 557. cum epigraphe P. M. S. COL. VIM. & in inferiori parte ANN. VII. hoc eſt, inquit Triſtanus, *Prouinciæ Myſiæ ſuperioris colonia Viminacium. Annona ſeptima*. Etenim ait Legionem VI. Victricem cognomento *Frumentariam* in Myſia ſtatiua habuiſſe, ac annonæ in horrea deuc-

deuehendæ ſecuritati præfuiſſe; ſiquidem in veteri ſaxo in quo colonia Viminacium legitur, laudatur *P. Antonius Victor* MIL. LEG. VI. VICTRICIS. FRVM. ſcilicet, *Frumentaria* cui interpretationi eruditus amicus noſter fidem accomodauit. Verùm nemo non videt grauem iniuriam Legioni VI. irrogari, quæ ob fortiter in prælijs geſta *Victricis* titulum honoris cauſa decorata, ad plauſtra & angarias poſtea deprimitur, tanquam deuehendæ annonæ præſidio vnicè deſtinata. Sed planè legendum eſt *P. Antonio Victori militi Legionis* VI. FRVMENTARIO. Hoc conſtat ex altero ſaxo apud Gruterum pag. 530. & Baronium A. 261.

T. AVRELIO. PIO.

MIL. LEG. VI. VICTR.

FRVMENTARIO. &c.

Baronius eruditè hoſce milites Legionum Frumentarios ex antiquis ſcriptoribus probat ad annum 261. Græci etiam hunc militem φρουμεντάριον appellabant, vt patet ex epiſtolis Dionyſij Alexandrini apud Euſebium lib. 6. cap. 40. Vnum hic addam quod in Baronij annalibus deſideratur, Diocletianum Frumentariorum ordinem extinxiſſe, quòd teſte Victore Schotti *cum ad explorandum annunciandumque, qui fortè in prouincijs motus exſiſterent, inſtituti viderentur, compoſitis nefariè criminationibus, iniecto paſſim metu, precipuèque remotiſſimo cuiquè, cuncta fœdè diripiebant*. Certè Hadrianum *per frumentarios occulta omnia exploraſſe* teſtatur Spartianus cap. 11. Sed nec interpretatio de annonarum illatarum numero ſubſiſtit; ſiquidem in nummis Philippi legimus PROVINCIA DACIA AN. II. Eſt hoc Numiſma in ſcrinijs Sereniſſimi LEOPOLDI. Rurſus in nummo Aemiliani apud Patinum viſitur PROVINCIA DACIA AN. VII. In nummis verò Viminacij Decio imperante in gaza Magni DVCIS extat inſcriptio AN. XI. quis autem putet ab vna vrbe, quàm ab vniuerſa prouincia, pluries annonam in horrea publica deportatam? Hinc alij arbitrantur in laudatis nummis deſignari annos deductæ ſub Gordiano coloniæ; nam extat nummus Gordiani

inſcri-

inſcriptus COL. VIM. AN. I. dein plures recta annorum ſerie ſub eiuſdem ſucceſſoribus numerantur vſque ad Decium, quo imperante nummi Viminacij ſignantur: AN. XI. & XII. Hæc tamen explicatio falſitatis apertæ conuincitur. Etenim laudantur à Goltzio nummi Alexandri & Iuliæ Mæſæ cum epigraphe COL. VIM. AN. I. & AN. II. ex quibus patet Viminacium iure coloniæ exornatum, antequam Gordianus ad Romanæ rei faſtigium eueheretur. Præterea in ſcrinijs Numiſmatum Sereniſs. Cardinalis ab Etruria in eadem tabella viſitur nummus Gordiani cum epigraphe: COL. VIM. AN. V. & duo Philippi, quorum vnus inſcribitur: COL. VIM. AN. III. alter verò AN. IV. Itaque non exprimuntur anni à deducta colonia, cum ijdem nequaquam recta ſerie deducantur, ſed iterum ſub Gordiano, & poſtea imperante Philippo, inchoati appareant. Certè in nummis Daciæ non exprimuntur anni coloniæ deductæ. Quare res mihi in obſcuro latet; video enim facilius eſſe aliorum interpretationes confutare, quàm quicpiam certi ſtatuere.

In nummis poſt Gallienum à Latinis percuſſis, anni imperij Principum numeralibus Græcorum notis indicari cœpti ſunt. Sanè in Maximini, & Licinij nummis Siſciæ percuſſis, id ad oculum patet; in ijs enim viſuntur A. B. Γ. Δ. E. ς. quibus notis ſex anni eorundem Cæſarum deſignantur, nec vllus antiquariæ rei peritus id hucuſque in dubium reuocauit. Quinque Licinij Numiſmata cum epigraphe: IOVI CONSERVATORI Siſciæ cuſa laudat Occo; illorum poſtremum E. obſignatur, quo quintus eiuſdem in Illyrico imperantis annus exprimitur. Cum verò idem Auguſtus debellato Maximino, Aſiam in ſuam poteſtatem redegiſſet, anni imperij Aſiatici eiuſdem numerari cœpti ſunt. Extat apud eundem diligentiſſimum antiquarium nummus Licinij in inferiori parte poſtica obſignatus: S. M. N. A. Alter viſitur Licinij nummus apud laudatum Canonicum Baſſetum cum notis S. M. N. B. Tertius eſt inſignis Sereniſſimi Cardinalis obſignatus: S. M. N. Γ. in quibus tres Liciniani in Aſia, vbi nummos illos cuſos oſtendam, imperij anni indicantur. Has ergo Græcas literas annos imperij explicare certum eſt, neque maiorem ad rem manifeſtam illuſtrandam operam ponam.

Illis

Illis prioribus literis S. M. N. vrbs in qua cusa est pecunia designatur, nempe *Signata moneta*, vel *Sacra moneta Nicomedia*. Video etiam monetam quandoque dictam diualem. Nummus Theodosij apud Occonem in auersa parte epigraphen præfert VICTORIA AVGGG. & inferius M. D. CON. OB. scilicet *Moneta Diualis Constantinopoli obsignata*. Ita & literæ Augustorum passim *diuales* nuncupatæ, sicut pleraque alia quæ ad Imperatores spectabant, vt eruditis compertum est. Nummus Licinij apud Dn. Bassetum extat cum inscriptione: IOVI. CONSERVATORI AVGG. in inferiori parte: S. M. ANT. & in medio E. hoc est: *signata moneta Antiochiæ anno quinto*. Nempe anno 318. quo circa Maium annus quintus imperij Licinij in Asia inchoabatur. Ex quibus lucet minus rectè in annalibus bellum postremum Licinij cum Constantino, eiusque ad priuatam sortem deiectionem ad illum annum referri, neq; enim in nummis Constantinus hostis nominatus fuisset ab Antiochenis qui Licinio parebant.

Nicomedia ab imperio Diocletiani erat regium domicilium Augustorum in Asia commorantium; vbi plura eiusdem Principis rescripta signata leguntur in Cod. Iustinianeo. Anno 303. ferale illud contra Christianos edictum Nicomediæ primùm propositum fuisse testatur Eusebius lib. 8. cap. 5. præsente ibidem Imperatore, cuius *conclaue & palatium* vltore Numine, id temporis fulmine depastum, suismet oculis vidisse affirmat Constantinus Augustus in cap. 25. orationis Sanctorum cœtui inscriptæ, Maximinum in eadem vrbe degisse patet ex eiusdem edicto cap. 2. recitato. Licinius victo Maximino, Orientalis imperij sedem apud Nicomediam fixit. Hæc scribit Ioannes Nicomediensis in actis S. Basilei Amaseni: *Licinius cum totum Orientem sub se haberet, magno cum apparatu ad nostra regionis vrbem Nicomediam venit vnà cum coniuge sua, vt in regia domo habitaret, & Orientis imperium teneret*. Hinc Marcellinus lib. 22. vocat Nicomediam *vrbem inclytam, ita magnis retro Principum amplificatam impensis, vt ædium multitudine priuatarum & publicarum, rectè noscentibus regio quædam Vrbis æstimaretur æterna*. Diocletianus, teste Victore Schotti, eandem splendidissimis ædificijs exornauerat.

uerat. Anno 324. Licinius Nicomediæ à Constantino obsessus, se vrbemque victori dedit, anno imperij sibi à Galerio delati XVIII. Asiatici verò XI. Constantinus Nicomediam ingressus, ibidem celeberrimam epistolam *ad Sanctorum cœtum* inscriptam vulgauit, in qua Idolatrici cultus vanitatem euellit, ac Christianæ religionis sanctitatem laudat, ac communit. In cap. 25. legitur: *Testatur hæc vrbs Nicomedia, &c.* vt plane non absq; diuinæ prouidentiæ consilio factum putem, vt ex eadem vrbe, vbi sæuissimum contra Christianos edictum ante unum supra viginti annos conditum fuerat, leges postea pro euertendis Idolis, ac Christiano culto seruando, pientissimus ac religiosissimus Imperator emitteret. Nicomediæ moneta cudebatur, & adhuc plurima ibidem obsignata antiquitus Numismata in cimeliarchijs visuntur. Est insignis Nummus in Gaza Medicea cum epigraphe: AT. KAICAP. ANTΩNINOC. NIKOMHΔEIA C MHT. KAI. ΠPOT. *Imperator Cæsar Antoninus. Nicomedia Metropolis, & prima.* Extat elegans Dionis Chrysostomi oratio ad Nicomedienses, dum de primatu cum Nicæensibus contenderent, quorum hæc verba vellicat: *Pro primis partibus litigamus.* Frequentia sanè fuere inter vtramque Vrbem de primatu Bithyniæ litigia. Legantur literæ Valentiniani, & Valentis ad Nicomedienses & Nicæenses datæ, quæ recitantur act. 13. Synodi Chalcedonensis, vbi Imperator decernit Nicæam esse *secundo loco* Bithyniæ metropolim, laudans *priscam consuetudinem*. Et quidem postquam Nicomediæ imperij sedes posita fuit, non tantùm Bithyniæ, sed totius Orientalis imperij vrbs princeps euaserat.

Itaque cùm Licinius Augustus apud Nicomediam regium domicilium statuisset, decennalia imperij ibidem celebrauit. Quare Nicomedienses, vt inter splendidissimam decennalium pompam egregio facto Augusti gratiam sibi quam maximè conciliarent, nummos procudere, in quibus Licinij vota decennalia soluta, simulque vicennalia nuncupata obsignarunt, eosque specioso titulo OBLATIONIS DEVOTÆ Licinij pueri Licinij Aug. F. inscripserunt. Horum vnus est aureum Serenissimi nostri CARDINALIS Numisma, cuius interpretationem rudi ac debili eruditione tentabam.

O PA-

PARERGON CHRONOLOGICVM

DE VOTIS DECENNALIBVS.

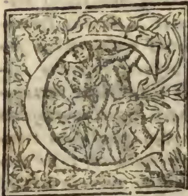
Ad Illustrissimum & Amplissimum Senatorem

FERRANTEM CAPPONIVM

SERENISSIMI MAGNI DVCIS ETRVRIÆ

Vigilantissimum ac Solertissimum Auditorem, &c.

PRAEFATIO

VM nuper, Illustrissime & Amplissime Senator, *meorum studiorum calculum exigeres, ac tibi significassem me in explicandis Decennalibus Licinij Augusti stylum exercere, difficilem mihi quæstionem intulisti, num hæc veterum Principum solemnia anno imperij decimo ineunte, vel potius euoluto peragerentur; cui quidem difficultati cum actutum soluendæ non essem, rem me in examen vocaturum promisi. Itaque veterum Auctorum voluminibus, atque antiquorum lapidum ac Numismatum inscriptionibus summa diligentia ac pertinaci studio perlustratis, Decennalia Imperatorum suo quæque tempore acta, literis mandaui. Verùm cum intelligerem, hæc nimiam fortè curiositatem redolere, nec scribentis laborem pari Lectorum vtilitate pensari, id consilij cepi, vt hac occasione consulares tabulas sequiore Augustorum ætate digestas, ac temporum iniuria fœdatas, pristino nitori restituerem. Hic leuia ac planè inglorius labor quibusdam censebitur; pauci enim sunt, qui in illas se annorum tricas excutiendas committere audeant, sed insignium scriptorum vestigia, longo licèt interuallo sectantes, non modò omnem inquirendi veri molestiam effugiunt, verùm etiam illos qui eam in rem diligentiorem curam intendunt, quasi veterum contemptores accusant, ingenia non secus ac vina, vetustate commendantes.*

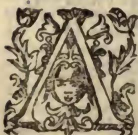
tes. Sed horum me nasi neutiquam morari potuerunt, quominus proposito abs te quæsito responsurus, Romanorum Principum chronologiam ac veteres fastos, si non ad incudem, ad limam saltem reuocarem. Quòd si meis hisce nugis, quas esse aliquid putare soles, albos calculos adieceris, magno iudice à morosorum, ne quid durius dicam, censuris absoluar. Etenim nemo non intelligit, quantum tuo iudicio deferendum sit, qui ex Astreæ solio vice sacra iudicans, iura Etruscis gentibus reddis; ex Themidis cortina sententias, imò oracula promens, longioribus litigijs supremam diem imponis: splendida Equestris S. Stephani militiæ, ac Pisani pariter Athenæi arbitria facis, vt ingens armatorum Equitum globus, ac frequentissimus sacris Musarum operantium chorus tuo tribunali sistatur. Ita illi formidatos barbaris enses: hi verò celebratos editis voluminibus stylos, tuo pari clementia ac seueritate fulguranti supercilio submittunt; & dum vterque nobilissimus Ordo vitæ suæ ac fortunarum causas rerum DOMINO per te aperiendas expectat, eiusdem potentissimi, & qui proprius illius titulus est, sapientissimi Principis gratiam, te conciliatore, sibi feliciter ominatur, Et quidem, vt de me loquar, cum Serenissimi Magni Etruriæ DVCIS lateri adhærens, Pisis versarere, quoties ex altiori tribunalium solio ad humilia adolescentium subsellia descendens, Ecclesiasticæ Historiæ scholam, lectiones, quas è cathedra dictabam, auditurus intrabas, quantum augusta illa Sapientiæ delubra tuæ præsentiæ radijs illustrabas, tantùm ijsdem Professoris oculos mentemque hebetabas, vt secus ac de Memnonis statua prodidere, elinguis penè ac mutus euaderem. Verùm quòd frequentiùs ad me audiendum accedebas, sumpto animo, securiori voce sacra illa loquebar. Hinc crescente audacia, chronologicam dissertationem, siue argumentum, siue stylum spectes, vel ipsa pumice aridiorem, tuarum gratiarum flosculis ornandam exhibeo, vt eadem comitate qua loquenti aures, scribenti oculos etiam commodes. Itaque hæc tibi Romanorum Principum Decennalia nuncupo; alij tua quoque probati Etruriæ Dominis ministerij DECENNIA, hoc est, aureum Astreæ seculum à Ferrante restitutum, grandiori stylo seris posteris commendabunt.

 112

DISSERTATIO CHRONOLOGICA
DE VOTIS DECENNALIBVS.

CAPVT I.

Decennalium Votorum origo, Sacrificia, Ludi, Largitiones Principum, Vrbium oblationes, Panegyrici.

NTequam decennalium Augustorum chronologiam aggrediar, operæ pretium duxi nonnulla veluti proœmij loco præmittere, quæ eadem festa plurimum, vt ego quidem arbitror, illustrabunt. Vota pro Reipublicæ incolumitate tum in quinquennium, tum in decennium Romanis antiquitus nucupata, Latinæ Historiæ conditor Liuius passim tradit. Flaminio cum legionibus ad Thrasimenum ab Annibale cæso, vota quinquennalia suscepta sunt: *Si res Populi Romani ac Quiritium ad quinquennium proximum salua seruata erit:* Hæc laudatus scriptor lib. 2. dec. 3. Idem lib. 1. dec. 3. scribit: *Caius Attilius Seranus Prætor vota suscipere iussus, si in decem annos R. P. eodem stetißet statu.* At ciuilibus odijs euersa Republica, ac Romani Orbis imperio ad Augustum ac successores Principes deuoluto, vota quinquennalia ac decennalia pro Imperatorum incolumitate concipi cœpere. Etenim Augustus veritus, ne Populus plurium seculorum libertati assuetus, vnius imperium excuteret, in decennium, dein in quinquennium, denique in plura rursus decennsa Romani imperij regimine assumpto, inuidiam æquè ac periculum se declinaturum putauit. Itaque teste Dione lib. 53. septimum consulatum gerens A. V. C. 727. à parilibus ineunte, Romani Orbis imperium in decennium capessiuit. Scribit Censorinus cap. 21. de die Natali, id contigisse *ex ante diem decimum sextum Kal. Februarij.* At Ouidius lib. 1. fastorum Idibus Ianuarijs id actum dicit.

Idibus in magni castus Iouis æde Sacerdos
Semimaris flammis viscera libat ouis.
Redditaque est omnis populo prouincia nostro,
Et tuus Augusti nomine dictus auus.

Peta-

Petauius lib. 10. de doctr. temp. cap. 70. Censorino consentit. Panuinus lib. 2. fastorum V. C. 727. rem in medio relinquit. Scaliger lib. 5. de emendat. temp. pag. 427. indignatus antiquos secum inuicem discrepare ait: *Quis igitur finis contradicendi futurus, si de re tam insigni ne inter veteres quidem constat?* Profectò memoranda videtur dies quæ Romanæ monarchiæ initium dedit; hactenus enim Augustus quæsitam armis dominationem, armis itidem sibi seruarat, ac vi occupatum imperium septemdecim annos tenebat, quod cum seriò, an per simulationem deponere vellet, effecit vt illud sibi vltrò à S. P. Q. R. deferretur, quod memorato Vrbis anno 727. in decennium admisit. Insignem diem vetusta inscriptio Narbonensis Augusto dicata designat apud Gruterum pag. 229. cuius fragmentum, quòd rem nostram attinet, subijcio.

VII. QVOQVE. IDVS. IANVAR. QVA. DIE. PRIMVM.
IMPERIVM. ORBIS. TERRARVM. AVSPICATVS.
EST. THVRE. VINO. SVPPLICENT. ET.
HOSTIAS. SINGVLAS. IMMOLENT.

Ex hoc tam luculento testimonio patet Augustum non die 17. Ianuarij, vti scripsit Censorinus, neque 13. vt voluit Ouidius, sed planè septima imperium in decennium suscepisse, à qua die celebris annorum Augustorum Epocha Censorino laudata, exordium duxit. Dicata est insignis illa inscriptio A. V. 764. nam ibidem Augustus dicitur TRIB. POTEST. XXXIIII. & in titulo legitur: *T. Statilio Tauro L. Cassio Longino Cos. X. Kal. Octobr.* Ex quibus mirari liceat Panuini ingenium, qui ex lapidis fragmento quod pag. 295. operis Gruteriani exhibetur, scripsit Cassium Longinum à Kal. Iulij in locum Aemilij Lepidi consulis ordinarij A. V. 764. suffectum fuisse.

Cum A. V. 736. ad parilia VII. idus Ianuarias decimus confirmati imperij annus Augusto exiret, in proximum quinquennium, ac dein alterum, regimen rursus accepit, teste Dione lib. 54. quo elapso iterum in decennium rem Romanam moderandam suscepit, quod & quintùm denique iterauit. Porrò ineunte singulo quoque decennio vota pro eiusdem incolumitate nuncupabantur, & decennio euoluto soluebantur; atque hinc decennalia Imperatorum deriuasse tradit Dio lib. 53. *Quam ob causam*, inquit, *posteriores quoque Imperatores, etsi non ad certum tempus, sed per omne vitæ spatium ijs imperium deferatur, tamen singulis decennijs festum pro eius renouatione agunt, quod hodie etiam fit.* Itaque vota decennalia exeunte anno decimo augustæ dominationis, soluebantur, & in proximum decennium iterabantur.

Cum

Cum idem Augustus exacto priori decennio in quinquennium rursus imperium regendum suscepisset, altero eiusdem quinquennij anno, ex Dione lib. 54. *L. Domitio & P. Scipione Cofs.* V. C. 738. *Agrippa ludos quinquennales propter eiusdem principatum dedit.* Hinc Cæsarum quinquennalia exordium sumpsere: Nero euoluto primo imperij quinquennio, ac altero inchoato, ludos quinquennales celebrauit. Scribit Tacitus lib. 14. Ann. *Nerone IV. Cornelio Cosso Cofs. Quinquennale ludicrum Romæ institutum est ad morem Græci certaminis:* Idem verò lib. 16. Silio Nerua, & Attico Vestino Cofs. ait: *Ac fortè quinquennale ludicrum secundo lustro celebrabatur.* Hi tamen ludi quinquennales perpetui à Nerone conditi sunt, vnde & eosdem exhibuisse Gordianum testatur Victor Schotti: *Eoque*, inquiens, *anno lustri certamine quod Nero Romam invexerat, aucto firmatoque, in Persas profectus est.* Ludi verò quinquennales iuxta initi imperij diem, quinquennio exacto, Imperatoribus edebantur. Scaliger Neronis quinquennales singulo quoque quinquennio ineunte datos scribit lib. 5. de emend. temp. pag. 440. hinc de agone Neroniano à Gordiano exhibito ait: *Is fuit agon quadragesimus sextus.* Ibidem etiam Tacitum reprehendit, quòd ludos quinquennales sexto anno iterum à Nerone peractos scribit. At Scaligerum turpiter hallucinatum Lipsius in notis ad Tacitum, alijque eruditi obseruarunt. Nero instituit ludos quinquennales A. V. C. 813. Christianæ Epochæ 60. Cyclo Solis XIII. Lunæ IV. Nerone IV. & Cosso Cofs. Eosdem iterum dedit A. V. 818. Æræ Christianæ 65. Cyclo Solis XVIII. Lunæ IX. Silio Nerua, & Vestino Cofs. Itaque euoluto statim quinquennio exhibiti sunt; neque enim vti Olympici ludi ineunte quinto, sed in fine quinti anni edebantur, vnde rectè Neronianum agona *lustri certamen* Victori appellatum; lustrum enim ex annis quinque solidis constatur. Ex his patet Gordianum dedisse agona Neronianum XXXVII. V. C. 993. Christi 240. Vettio Sabino, & Venusto Cofs. Quinquennales Neronis in eiusdem nummis signantur apud Occonem: NERO CAESAR AVG. & in postica: CERTA. QVINQ. ROM. & pag. 116. antiquarum inscriptionum legitur: NERONIS QVINQVENNALIB. Scribit Suetonius in Nerone cap. 21. *Cum magni æstimaret cantare, etiam Romæ Neroneum agona ante præstitutum diem reuocauit.* Quibus verbis non quidem annum sed anni tempus illum anteuertisse significat; cum anno quinto idem ludicrum repetitum Tacitus dicat. De his hactenus. Ceterùm quinquennia imperij, de quibus sermonem institui, memorantur apud Ian pridium in Diadumeno cap. 2. Spanhemius dissert. 7. de vsu & præst. Numis. pag. 646. nummum Postumi exhibet cum epigraphe: QVINQVENNALES POSTVM AVG. Postumus anno Augustæo 290. imperium in Gallijs per tyrannidem exercebat. Nulla Imperatorum

Numiſmata ante hoc Poſtumianum, quinquennalia imperij exhibent, quæ tamen à Conſtantini imperio in nummis Cæſarum frequentiſſimè occurrunt.

Feſta decennalium ſplendidiſſima pompa agebantur. Et primò quidem ſacrificijs ac votis ad aras Diuum. Laudatur in antiquis inſcriptionibus pag. 116. vetuſtus lapis in Romano foro ſub arcu Septimij effoſſus, in cuius priori latere legitur: CAESARVM DECENNALIA FELICITER. In altero latere pergunt ad ſacrificium, primò Sacerdos veſtitu Gabino ſuper humerum cinctus; deinde maſtatores duo cum ſuis malleolis, quodam caniſtrum cum fructibus deferente. Sequuntur veruex, & aries coronatus, ac taurus cinctus ſtolatuſque. Dicebantur id genus ſacrificia *Suouetaurilia*, de quibus agit Gutherius lib. 4. de vet. iure Pont. cap. 18. & SVOVETAVRILIA MAIORA leguntur in veteri ſaxo pag. 121. operis Gruteriani. In tertio latere viſitur Sacerdos, cui Victoria veſtem imponit, idemque pateram vini in ignem, qui in tripode eſt, infundit. Adſtat etiam puer duabus fiſtulis vnà in os inſertis canens, qui itidem viſitur in inſigni Numiſmate Mediceo, in quo ſacrificium ludis ſecularibus Domitiani factum exhibetur. Deniquè in quarto latere nouem Sacerdotes ordine procedunt, quos inter duo cohortium ſigna cernuntur. Hæc fuere decennalia Conſtantij ſenioris ac Maximiani Galerij, vel Seueri & Maximini, aut filiorum Conſtantini, & Licinij iunioris; nam illi tantùm vnà ſimul Cæſares fuere. Vota decennalia in hæc ferè verba ad aram Iouis Capitolini concipiebantur. *Preces poſco Iupiter, vti ſies volens propitius in decennium N. Auguſto; quod ſi fac*is: tunc tibi votum boue aurato vouemus eſſe futurum. Ludis Circenſibus vouemus eſſe futurum. Ludis gladiatorijs vouemus eſſe futurum, &c.* Similem ferè formulam eorundem votorum concinnat Panuinus lib. 2. faſt. V. C. 727. Tertullianus in libro de corona militis cap. 12. deſcribens vota, non quidem decennalia, ſed quæ quotannis III. Non. Ianuarias pro incolumitate Imperatorum nuncupabantur, ait: *Ecce annua votorum nuncupatio, quid videtur? prima in principijs, ſecunda in Capitolijs. Accipe poſt loca, & verba: Hunc tibi Iupiter bouem cornibus auro decoratis vouemus eſſe futurum.* Viri eruditi minùs rectè hunc Septimij textum intellexerunt. Baronius ad A. 315. initio ait: *Principia appellat domum Principis*; at Pamelius in notis interpretatur, *in principijs imperij*. Falſa vtraque interpretatio. Principia erant loca caſtrorum, vbi milites legionarij, principes nuncupati, degebant. Erant autem principes in vnaquaque legione mille ac ducenti ex Polybio lib. 6. quo loci ait in legione milites ita à Tribunis diſtribui ſolitos: *natu minimos & pauperrimos in velites; proximos his in haſtatos; ætatem florentiſſimam in principes; maximos natu in Triarios*. Hinc miles apud Teren-

rentium in Eunucho IV. 7. *Tu hosce instrue ; hic ego ero post principia*. Pollio in Regelliano ait: *Cum alia die mane processisset, à principijs Imperator est salutatus*. Res ex Varrone, Liuio, Floro, Vegetio, alijsque patet, & pag. 347. antiqua inscriptio legitur dicata militi PRINCIPI ET PRIMIPILO LEG. VII. Itaque à militibus in castris vota primùm pro Imperatore suscipiebantur; postea à ciuibus in capitolio. Gruterus ait legendum *capitolio*, non *capitolijs*, ac mendum ex voce *principijs* irrepsisse. Sed non video cur eo scrupulo tangamur; nam & Virgilius *capitolia* sæpius dixit. Bullingerus lib. 1. de Imp. Rom. cap. 35. textum Tertulliani ita legit: *Hunc tibi Iupiter bouem cornibus auro decoratis vouemus esse facturum, idest, esse facturos*. Miror virum doctum in fragmentis inscriptionum, quas ibidem laudat, non adnotasse passim legi: VOVIMVS ESSE FVTVRVM. Ceterùm perperam scribitur: *Hunc tibi Iupiter bouem, &c.* quasi bos altero anno mactandus, votorum nuncupationi præsens adstiterit; est enim legendum *Nunc*, vt votum præsens exprimat; vel certè cum nostro Moreau in notis ad illa verba, *Tunc*, vt hostiam stato tempore mactandam indicet; nam est vetus inscriptio pag. 119.

Quod si FACXIS. TVNC. TIBI. IN EADEM. VERBA *bouem fronte* AVRATA. VOVIMVS. ESSE FVTVRVM.

Gallienus, teste Vopisco cap. 7. *decennia celebrauit nouo genere ludorum noua specie pomparum, exquisito genere voluptatum*. Primum verò eiusdem processum describens cap. 8. *Omnes viæ*, inquit, *ludis, strepituque, & plausibus personabant; ipse medius cum picta toga & tunica palmata inter patres (vt diximus) omnibus Sacerdotibus prætextatis Capitolium petijt*. Hostiarum pompam præmiserat. Etenim processerunt *etiam altrinsecus centeni albi boues, cornibus auro iugatis, & dorsualibus sericis discoloribus præfulgentes. Agnæ candentes ab vtraquè parte ducentæ præcesserunt*. Et cap. 9. *Sic confecto itinere, celebratisque hecatombis, ad domum regiam redijt*. Cum centum hostiæ ad aram mactabantur, id sacrificij hecatombe dicebatur; qua de re legendus est Capitolinus in Maximo & Balbino cap. 11. Ceterùm superstitioso Idolorum cultu antiquato, Constantinus, alijquè Christiani Augusti ad aram Dei Opt. Max. pro decennijs, ac vicennijs vota peragebant. Eusebius in oratione quam tricennalibus Constantini recitauit, pia Principis Orthodoxi vota, facta cum impuris Ethnicorum Cæsarum festis comparatione, describens ait: *Solus ex omnibus qui Romano imperio vnquam præfuerunt, tertio iam decennalium circuitu à summo omnium Imperatore Deo honoratus hanc festiuitatem non terrenis quibusdam spiritibus, vt veteres illi; nec spectris Dæmonum imperitam multitudinem seducentium; nec fraudibus aut com-*

mentis hominum impiorum celebrat. Sed ipsi à quo honoratus est Deo; gratias persoluit: conscius scilicet bonorum quæ ab eo accepit. Non veterum ritu palatium cruore ac tabo inquinans; nec fumo & igne, & holocaustis terrenos dæmones placans: verùm summo omnium regi gratam & acceptam victimam, suum videlicet regium animum, ac mentem Deo dignissimam consecrans &c. Hanc igitur maximam hostiam ante omnes ritè immolat Imperator. Immolat verò vtpotè bonus pastor, non

Agnorum cædens primogenitorum hecatombas:

Sed rationalis gregis qui ab ipso pascitur, animos ad cognitionem Dei cultumque perducens. Hæc ille.

Inter votorum ac sacrificiorum solemnia primus decennalium dies exibat, reliqui Circensibus ac theatralibus ludis deputabuntur. Valesius in notis ad orationem Eusebij de laudibus Constantini ait: *Durabat hæc festiuitas vno aut altero die, quo Circenses ac Theatrales ludi edebantur.* Longiùs eadem solemnia extendit Ricciolius in Chronologia, vti iactat, Reformata; etenim in magno Chronico ad A. 320. ait: *Romæ quinquennalia Cæsarum celebrata anno 15. Constantini hoc anno à die 25. Septembris* (voluit dicere Iulij) *inito; ideoque ad annum quoquè sequentem pertinentia.* Cum hic scriptor illorum Cęsarum inaugurationem statuat cum Baronio ad A. 315. & anno quinto euoluto, nempè 320. quinquennalia festa recitet, nescio cur sexto quoque anno elapso eadem solemnia peracta affirmet. Profectò hæc Reformata chronologia quinquennalium reformanda est. Sed nec Valesii numerus constat; siquidem Seuerus integram hebdomadem decennalibus ludis impendit. Hæc scribit Dio apud Xiphilinum: *Tum edita sunt varia spectacula propter reditum Seueri, & decennium principatus eius.* Postea: *Septingentæ feræ, mansuetæque bestiæ simul concurrere, & postea confodi visæ sunt. Occisis enim singulis diebus centum pro numero dierum festorum, qui septem fuerunt, septingentæ sunt occisæ.* Trebellius Pollio cum cap. 9. dixisset Gallienum priori die decennalium festorum hecatombem celebrasse, ait: *Ad domum regiam redijt: conuiuijsquè & epulis depulsis, alios dies voluptatibus publicis deputabat.* Et quidem pluries ipsum ad edendos ludos processisse, ex ijs quæ recitat cap. 8. intelligitur *Præcesserunt*, inquit, *& decem elephanti, qui tunc erant Romæ, mille ducenti gladiatores pompaliter ornati, cum auratis vestibus matronarum; mansuetæ feræ diuersi generis ducentæ ornatu quàm maximo affectæ. Carpenta cum mimis & omni genere histrionum, pugiles flaculis non veritate pugnantes. Cyclopea etiam luserunt omnes apenarij, ita vt miranda quædam & stupenda monstrarent.* Itaquè diuersis ille diebus dedit ludos gladiatorios, amphitheatrales, scenicos, & thymeliacos, &c. At Christiani Imperatores gladiatorum ludis omissis, Circenses ac Theatrales tantùm exhibebant. Scribit Marcellinus lib. 14. *Arelate agens Constantius, post theatrales ludos*

dos atque Circenses ambitioso editos apparatu die VI. Idus Octobris qui imperij eius annum tricesimum terminabat, &c. Verùm errauit Marcellinus Octobrem pro Nouembri scribens; nam in veteri Kalendario apud Bucherium pag. 287. VI. Id. Nouembris legitur: *Natalis Neruæ, & Constanti cm. XLVIII.* quod item tradit Idatius in fastis. Bucherius illis notis CM. quæ toties in eodem Kalendario leguntur, suspicatus est significari *congiarium*; sed certum est designari *Circenses missus*; ibidem enim sæpius scribitur cm. XXIIII. Circenses missus à Caligulæ principatu quoties edebantur, fuere viginti quatuor, vti ex Dione ac Cassiodoro eruditissimus meus Panuinus ostendit lib. 1. de ludis Circen. cap. 14. quamuis etiam *quadraginta missus cucurrisse* anno Vrbis millesimo, testetur Cassiodorus in Chronico. Hinc cum in diem VI. Iduum Nouembris duorum Imperatorum natalis incideret, Circenses missus duplicabantur. Et quidem Circenses ludi integram penè diem plerumque occupabant. Scribit Socrates lib. 4. cap. vlt. de seniori Theodosio: *Atque ante prandium ita morbo releuatus fuit, vt equorum certamina spectare posset; post prandium derepentè cœpit adeo grauiter ægrotare, vt ad spectacula procedere nequiret. Filio igitur mandatum dedit, vti certamina illa perficienda curaret*: In lib. 8. Confess. D. Aug. cap. 6. *Cum Imperator* Treuiris *pomeridiano Circensium spectaculo teneretur, &c.* quasi manè illud fuerit inchoatum. Quare Constantius non vna eademque die tricennalia festa egit; præsertim cum præter diuersa ludorum genera, etiam panegyres coram frequentissimos Auditores recitarentur, quibus non eadem quæ spectaculis, dies destinabatur; aliàs Oratores sibi ac Musis verba fecissent, ceteris rotundo agmine in Circum, ac Theatrum confluentibus. Ex his constat decennalium solemnijs faciundis vix alteram diem sufficisse; nec tamen ausim dies ludorum certo quodam calculo digerere, qui pro Principum vel magistratuum munificentia aut parsimonia augebantur, vel minuebantur. Idatius in fastis Valentiniano III. & Eutropio Coss. *His Conss. Quinquennalia Arcadius Augustus propria cum Theodosio Augusto patre suo editionibus ludisque celebrauit XVII. Kal. Februarias.* Quòd nempe ea dies esset natalitia imperij Arcadij, qua festa illa inchoabantur, ac sequentibus postea diebus absoluebantur.

Augustos suis decennalibus donatiuum militibus ac populo dedisse ex Dione atque Eusebio dissert. 2. ostendi, quo loci etiam de oblationibus, quas vrbes ac prouinciæ ijsdem solemnijs faciebant, abundè dixi, vt Liciniani Numismatis epigraphen explicarem, quæ haud vacat repetere, ne per eandem lineam serram frustra reciprocem. Constantinus magnus primis decennalibus, datis ad Vectium Rufinum Præfectum Vrbi literis Populum Romanum regia liberalitate sibi deuinxit. Extat eiusdem rescriptum *L. 1. de longi temporis præ-*

script.

script. in hæc verba conceptum : *Ex donatione Principum , aut quocunquè modo, rem ad fiscum pertinentem , vsque ad nostra Decennalia sine aliqua interpellatione possidentes (secundùm ius enim hęc intelligitur esse possessio) securi possideant. PP. X. Id. Ian. Romæ Sabino, & Rufino Coss.* Hoc edicto superiorum principum erga P. R. beneficia ac liberalitates ratas habuit , secus ac olim Galba Augustorum auarissimus fecerat , de quo hæc Tacitus lib. 1. Hist. *Bis & vicies mille sestertium donationibus Nero effuderat. Appellari singulos iussit, decuma parte liberalitatis apud quemque relicta .* Galuanus in tt. de vsufructu dissert. 11. cum in laudato rescripto Constantini legeret Decennalia numero plurali elata, eandem legem de viginti annorum , hoc est, duorum decennalium præscriptione perperam intellexit ; cum Sabinus & Rufinus gesserint consulatum A. 316. quo in ante diem VIII. Kal. Augusti decimus imperij annus Constantino exiuit. Hinc S. P. Q. R. in grati animi obsequium eodem anno insignem arcum triumphalem munificentissimo Imperatori erexit , in quo eiusdem decennalia inscripsit, vti dissert. 2. fusiùs ostendi.

Præterea ijsdem decennalium solemnijs rei è carceribus dimittebantur , teste Eusebio Cæsariensi , cuius verba laudaui dissert. 1. cap. 1. Rursus à præclarissimis Oratoribus panegyrici de Imperatorum laudibus recitabantur . Extant adhuc orationes Nazarij celeberrimi Rhetoris de quinquennalibus Crispi ac Constantini iunioris , itemque carmen Porphyrij Optatiani de ijsdem Cæsaribus ; vtrobiquè autem tum Orator tum Poeta Constantini Augusti laudes exequitur. Item superest Panegyris Eusebij Cæsariensis tricennalibus eiusdem Magni Principis recitata. Inter orationes Themistij XIV. editionis Petauij *quinquennalis* inscribitur ; & primo Maximiani Herculei quinquennio euoluto, panegyrim abs se scriptam testatur Mamertinus in oratione eidem Augusto die Natali dicta : *Nequè enim,* inquit in prooemio , *orationis eius quam composueram , faciam iacturam , sed eam reseruo, vt quinquennio rursus exacto, decennalibus tuis dicam : quoniam quidem lustris omnibus prædicandis communis oratio est.*

Imperatores inter eadem festa splendidissimis & omni regio apparatu instructissimis epulis nobiliores quosque excipiebant . Scribit Eusebius lib. 8. cap. 13. de Impp. Diocletiano ac Maximiano : *Quo quidem tempore ij qui summum Imperij administrabant , decennalibus ac vicennalibus expletis , in festiuitatibus , spectaculis , epulis , omnique hilaritatis genere pacatè, & tranquillè degebant .* Idem Gallienum suis decennalibus fecisse testatur Trebellius Pollio cap. 9. *Conuiuijsquè & epulis depulsis, alias dies voluptatibus publicis deputabat.* Vbi tempore eorundem solemnium ineptissimum illum Principem hæc subinde dixisse affirmat : *Et quid habemus in prandio ? & quæ voluptates paratæ sunt ? & qualis cras erit scena ? quales Circenses ?* Cum ineunte

vice-

vicesimo anno imperij Constantinus vicennalia celebraret, ac id temporis Nicænæ Synodo adesset, Patres ad regium conuiuium vocauit. Sozomenus in fine lib. 2. *Erat*, inquit, *Romanis in more positum, vt decimo quoque anno imperij cuiusque Imperatoris diem festum celeberrimo hominum conuentu agitarent. Quapropter Imperator opportunum sibi tempus ad id quod instituerat, oblatum arbitratus, totum Concilium ad epulum inuitauit: omnesque donis, prout cuiusque dignitas poscebat, honorificè remuneratus est*. Hæc de festis decennalibus leui brachio attigisse sufficiat, antequam ad id quod præcipuè intendo, gradum facerem.

CAPVT II.

Augustus ac Tiberius decimo imperij anno euoluto Decennalia celebrarunt. Heruuartus biennium Tiberio auferens refutatur. Scaligeri opinio de annis Imp. Domitiani corrigitur. Ptolomæi à Romanis fastis dissidum. Petauij ea de re sententia reijcitur.

LIcinium Augustum anno imperij decimo ineunte decennalia egisse in superiori dissertatione nobis probatum est; modò ostendam eadem solemnia præter morem anticipata fuisse, cum ab Augusto & successoribus decennalia, decimo anno euoluto, peracta fuerint; qua occasione pleraque etiam Imperatorum Numismata explicabo. Et quidem Augustum singulis quibusq; decennijs vota soluisse, & noua iterasse ex Dione colligitur, cuius verba capite superiori laudaui. Idem lib. 56. ait: *L. Munatio C. Silio Coss. Augustus quintum in decennium gubernationem Reip. inuitus accepit: Tiberio Tribunitiam potestatem prorogauit*. Hæc postrema vota decennalia suscepit A. V. 766. vsque ad Parilia, Christianæ Epochæ 14. VII. Idus Ianuarij. Nam vti anno Vrbis 736. exeunte, quod disertè Dio testatur, cum primum decennium imperij exiret, in quinquennium rursus Reip. administrationem suscepit; ita exeunte anno 766. imperium in quintum decennium capessiuit, & decennalia IIII. vtrisq; Sextis Coss. die septima Ianuarij soluit, ac decennalia quinta nucupauit. Verùm Augusto eodem anno mortem oppetente, ea vota irrita cecidere.

Tiberium eadem festa decennalia imperij celebrasse, quamuis Tacitus subticeat, Dio prodit lib. 57. vbi ait: *ludos decennales factos, decem annis imperij eius transactis*. Itaque edita sunt decennalia A. V. 777. XIV. Kal. Sptembris die natali Tiberij. Idem lib. 58. scribit: *Vicesimo anno imperii quum* Tiberius, *frequens in Albano & Tusculi esset, in vrbem non venit, sed Consules L. Vitellius & Fabius Persicus decennium nuncupauere, quasi ei, vt Augusto vsitatum, tunc imperium*

pro-

prorogarent. Verum hi ludos decennales simul celebrarunt, & pœnas dederunt. Itaque Tiberius decennalia secunda soluit anno imperij vicesimo absoluto; nam L. Vitellius, ac Fabius Persicus gessere consulatum A. V. 787.

Heruuartus qui *se nouæ ac veræ chronologiæ* auctorem publicauit, contendit cap. 248. Consulares fastos, quod Tiberij imperium attinet, esse corruptos, ac duo paria consulum irrepsisse; vnde & anni imperij eiusdem tres supra viginti post obitum Augusti vulgò crediti, cum biennio minus solus rei Romanæ præfuerit; nam duobus ferè annis, viuente Augusto, imperauit; nempe lata per Consules lege, *vt*, teste Suetonio cap. 21. *prouincias cum Augusto communiter administraret.* Hæc ille excogitauit, vt initium Christi nascentis, eiusque obitum noua quadam supputatione stabiliret. Sed prodigio propius est Plinium ac Tacitum, qui eodem sæculo exeunte vixere, in deprauatos fastos incidisse, cum hi in tabulis Capitolinis, in archiuis Vrbium, ac certi finis nomine tis integri seruarentur. Scribit Plinius lib. 33. cap. 2. *Tiberii demum principatus anno nono in vnitatem venit Equester Ordo: annulorumque auctoritati forma constituta est C. Asinio, C. Antistio Coss. anno Vrbis conditæ DCCLXXV.* nempe vsque ad parilia. Tacitus initio lib. 4. Ann. ait: *C. Asinio C. Antistio Coss. nonus Tiberio annus erat.* Itaque anni imperij Tiberij incipiunt à consulatu vtriusque Sexti V. C. 767. Velleius qui id temporis scripsit, lib.2. Tiberij gesta ab obitu Augusti laudans ait: *Horum sedecim annorum opera quis, cum inserta sint oculis, animisque omnium, in partibus eloquatur?* Testatur autem se ea literis mandare M. Vinicio consule, cui & opus illud nuncupauit. Gessit Vinicius consulatum iuxta fastos vulgares A. V. 783. Æræ Dionysianæ 30. Inde vero per annos XVI. retrocedentes erimus ad A. V. 767. Dionysianum vero XIV. quo obitus Augusti, & initium Tiberij in fastis statuitur; ac proinde optimè illi digesti sunt. Rursus a Vinicij consulatu ad L. Vitellium & Fabium Persicum quadriennium excurrit; hi enim ponuntur consules A. V. 787. Dionysiano 34. quo labente die 19. Augusti Tiberius vicesimum imperij annum compleuit; quare & decennales ludos iterum ijsdem Consulibus solutos testatur Dio.

Hoc ipsum ex annis Tribunitiæ potestatis tum Augusti tum Tiberij euidenter ostenditur. Augustus teste Dione lib. 54. in suo consulatu vndecimo A. V. 731. Tribunitiam potestatem perpetuam à P. R. accepit, quam eidem *continuatam per septem & triginta annos* asserit Tacitus lib. 1. Annal. Extant nummi Augusti apud Goltzium & Occonem inscripti in postica parte: PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XXXVII. Itaque inchoauerat septimam ac tricesimam Tribunitiam potestatem A. V. 767. Christianæ Epochæ 14. Scribit de Augusto Dio lib. 55. *Antistio Vetere, & Lelio Balbo Coss.*

Tibe-

Tiberio Tribunitiam poteſtatem in quinquennium conceſſit. Nempe A. V. 748. Anno vero 753. apud Rhodum degenti Tiberio, exijt poſtremus annus Tribunitiæ poteſtatis. Auguſtus poſtea Caio ac Lucio Nepotibus acerbo fato ſublatis, *Tiberium adoptauit ac Tribunitia poteſtate ad annos decem data, in Germaniam ablegauit*. Hæc Dio lib. 55. Suetonius in Tiberio cap. 15. idem tradit, niſi quod rurſus in quinquennium Tribunitiæ poteſtatis collegam Auguſto factum dicit. Diē adoptionis deſignat Velleius lib. 2. *Aelio Cato Sentio Coſ. V. Kal. Iul. poſt V. C. annis DCCLVII. abhinc annis XXVII.* Itaq; rectè vulgares faſti diſpoſiti ſunt; ſiquidem à Sentij conſulatu ad Vinicium conſulem 27. paria conſulum numerantur. Vir maximus & planè incomparabilis Panuinus obſeruauit Tiberium V. C. anno 757. V. Kal. Iulias iniſſe Tribunitiam poteſtatem VI. cum Auguſtus eſſet Trib. Pot. XXVII. Hoc euidenter patet ex Tabulis Capitolinis apud Gruterum pag. 295. vbi Poteſtas Trib. Auguſti XXX. coniungitur cum IX. Tiberij, & tres inſuper annos Tribunitiæ poteſtatis vtriuſq; ibidem eodem numero auctos videmus, quorum poſtremus ita exprimitur.

IMP. CAES. DIVI. F. AVG. PONT. MAX. TR. POT. XXXV.

TI. CAESAR. AVGVSTI. F. DIVI. N. TR. POT. XIIII.

C. SILIVS. P. F. P. N. L. MVNATIVS. L. F. L. N. PLANCVS.

Ex qua inſcriptione apertè faſti ſtabiliuntur, in quibus A. V. 766. C. Silius Nepos, & L. Munatius Plancus Coſſ. ponuntur, quo anno Auguſtus Trib. Pot. XXXV. Tiberius verò XIIII. geſſit vſque ad V. Kal. Iulias, qua die XV. auſpicabatur. Extant etiam nummi Tiberij inſcripti: TI. CAESAR. AVGVSTI. F. TRIB. POT. XVI. Item. TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVG. IMP. VII. TR. P. XVI. ex quibus patet Tiberium A. V. 767. die 27. Iunij iniſſe Trib. poteſtatem XVI. adhuc Auguſto ſuperſtite, quo XIV. kal. Septembris diem defuncto, ac inter ſuperos relato, Tiberius DIVI filius, atque Auguſtus in nummis inſcriptus eſt; nam licèt Auguſti nomen non vſurparet, vt ait Suetonius capite 26. *audiens tamen, aut legens ferebat*, ex Dione lib. 57. Tiberium anno Trib. Pot. XXXVIII. deceſſiſſe ex nummis intelligitur. Seruatur in cimelijs Sereniſſimi Cardinalis LEOPOLD Numiſma maioris magnitudinis inſcriptum: TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. P. XXXIIX. Item in Tiberij epitaphio apud Panuinum lib. 2. faſt. ad A. V. 790. & Gruterum pag. 236.

OSSA

TI. CAESARIS. DIVI. AVG. F.

AVG. PONT. MAX.

TR. POT. XXXIIX.

IMP. VII. COS. V.

Hinc cosut tur Heruuartus biennium imperio Tiberij auferens; nam cum Tiberius obierit XVII. Kal. Aprilis anno Trib. Pot. octauo supra trigesimum, contigit eiusdem mors A. V. C. 790. Acerronio & Pontio Coss. vti tradunt Tacitus ac Dio, cum imperasset post excessum Augusti A. 22. M. 6. D. 28. Quare rectè Dio scribit decennalia secunda Tiberij peracta L. Vitellio ac Fabio Persico Coss. anno imperij eiusdem vicesimo exacto, cum idem esset Tribunitiæ potestatis XXXVI. Nec proconsulare imperium Tiberio ab Augusto delatum nouos chronologiæ calculos iuuat. Etenim, vt optimè notat Petauius lib. 11. de doctr. temp. cap. 7. Germanicus teste Tacito lib. 1. Ann. proconsulare imperium obtinuit, qui tamen nusquam inter Imperatores numeratur. Imò in nummis inscribitur: GERMANICVS CAESAR TI. AVG. F. DIVI AVG. N. COS. II. Gessit autem alterum consulatum anno æræ vulgaris 18. cum ante quadriennium proconsulari imperio à Tiberio ornatus fuerit, quo honore tantùm abest, vt ad imperij fastigium euectus fuerit, quin potius nullam illius ratio in titulis eiusdem habebatur, quod itidem in dicatis eidem inscriptionibus lapidum patet apud Gruterum pag. 236.

Post Tiberium Claudius, Nero, Domitianus, ac Traianus vltra decennium imperarunt, quos decennalia festa de more celebrasse certum est, quamuis nulla eorundem mentio apud historicos reperiatur. Scio Panuinum ad A. V. 804. dicere: *Quo anno, vt scribit Dio, festa decennalia Claudij Imp. celebrata sunt.* Idem tradit de Nerone, ac Domitiano, Dionem vtrobiquè appellans, quod etiam facit Caluisius. Verùm nusquam illorum Principum decennalia laudato scriptori memorantur; neque in nummis inscripta apparent. Idem ad A. V. 860. Traiani decennalia ex eodem Dione recitat; quare ne insignem historicum imposturæ reum traducamus, ideo Dionem eidem citatum puto, quòd ille testatus fuit omnes Imperatores, Augusti exemplum secutos, singulis imperij decennijs exactis, decennalia vota soluisse. De Traiani die natali imperij, eiusq. principatus annis numerandis plura scribit Reformator Chronologiæ tom. 1. lib. 4. cap. 8. n. 13. Et quidem gloriatur se post Panuinum tandem nactum verum initium imperij Traiani, *videlicet annum Epochæ Christi* 97

sti 97. diemq; 18. *Septembris*. Eâ etenim die, quæ natalis erat Neruæ, Traianus ab eodem in consortium imperij vocatus fuit. Sed dies 18. Septembris non erat dies natalis imperij, sed vitæ Traiani. Scribit Plinius in panegyri versus finem: *Nam quòd eum potissimum mensem attribuisti, quem tuus natalis exornat, quàm pulchrum nobis, quibus edicto, quibus spectaculo celebrare continget diem illum triplici gaudio lætum, qui principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit?* Itaquè die 18. Septembris occisus est Domitianus, electus Nerua, ac Traianus in lucem editus. Hinc in catalogo veteri apud Bucherium pag. 276. in quo ortus Principum & quidem meliorum describuntur, legimus: *Diui Traiani XIV. Kal. Octobris*. Quæ verò dies natalis imperij eiusdem fuerit, ignoratur. Certum tamen est ante exitum anni Christi 97. Traiani inaugurationem contigisse; *Nam*, inquit Plinius in panegyrico ad eundem. *secundum consulatum Imperator quidem, sub Imperatore tamen inisti*, Anno 98. ambo Imperatores Nerua IV. Traianus II. consules Kal. Ianuarijs processere. Addit Reformator: *Videtur procul dubio Traianum Romam accitum, & per aliquot tempus Neruæ in imperio regendo satisfecisse*. At Plinius in panegyri ait: *Gessisti alterum consulatum, scio: illum exercitibus, illum prouincijs, illum etiam ceteris gentibus poteris imputare non nobis. Audiuimus quidem te omne munus consulis obijsse, sed audiuimus &c.* Ergo Traianus anno 98. Roma absens, consulatum secundum gessit, nec morienti Neruæ adfuit. Imò cum ineunte anno etiam 99. difficili bello occuparetur, Roma aberat, vnde delatum consulatum tertium recusauit. Audiatur Plinius: *Atque ego video proximo anno consulatus recusandi hanc precipuam fuisse rationem; quod eum absens gerere non poteras*. Hæc quidem certissima sunt. Idem Plinius lib. 10. epist. 28. scribit ad Traianum, se XV. Kalendas Octobris Bithyniam intrasse, additque: *Non possum de mora queri, cum mihi contigerit, quod erat auspicatissimum, natalem tuum in prouincia celebrare*. Nempe die insequenti. De die verò natali imperij scribit epist. 60. sed quinam is fuerit, non exponit.

Hadrianus decennalia ac vicennalia celebrauit, quorum diem disertè prodit Spartianus cap. 4. *Quinto*, inquit, *Iduum Augusti die, legatus Syriæ literas adoptionis accepit: quando & natalem adoptionis celebrari iussit. Tertio Iduum earundem quando & natalem imperij instituit celebrandū, excessus ei Traiani nuntiatus est*. Inijt imperium Hadrianus A. V. 870. Æræ Dionysianæ 117. Itaque decennalia egit A. V. 880. Vicennalia A. 890. die vndecima Augusti. Ptolomæus in Almagesto plures obseruationes cœlestes describens, easq; annis Nabonassari atque Imperatoris Hadriani assignans, vno anno initia imperij Hadriani, eiusq; successoris Antonini anteuertit. Scaliger lib. 5. de emend. temp. pag. 456. annum imperij Domitiano aufert, scribens eundem ineunte anno

XV. imperij occisum fuisse, nempè A. æræ vulgaris 95. die 18. Septembris; qua ratione initia Traiani, Hadriani, atq; Antonini vno anno citiùs, quàm in fastis, collocat. Verùm ex Numismatum inscriptionibus eiusdem prochronismus refellitur; siquidem Domitianus in numinis dicitur TR. P. XVI. quare attigit annum XVI. augustæ dominationis. Tacitus qui ludis secularibus Domitiani inter XV. viros præfuit, in procemio ad vitam Agricolæ ait: *Quid si per quindecim annos, grande mortalis æui spatium, multi fortuitis casibus, promptissimus quisque sæuitia Principis interciderunt.* Cruentum Domitiani imperium ibidem describit. Præterea Suetonius cap. 16. testatur Domitianum pridie quàm periret affirmasse, fore *vt sequenti die Luna se in Aquario cruentaret*. At anno Christi 96. die 18. Septembris, qua occisus est Domitianus, Luna fuit in 23. gradu minut. 10. Aquarij, vti Caluisius eruditè obseruauit.

Petauius lib. 11. de doctr. temp. cap. 22. scribit se perdiu miratum fuisse Ptolomæi à Romanis fastis dissidium; denique putat Ptolomæum quendam canonem adhibuisse, in quo Romanorum Principum initia à Caio Caligula vno anno anteuertuntur; inde vnius anni labes eidem contracta. Sed Petauij opinio refellitur ex lib. 7. Almagesti cap. 3. vbi Ptolomæus recenset obseruationem cœlestem anno duodecimo Domitiani, Nabonassari verò 840. die 2. Tybi mensis, cum Luna operijt vltimam pleiadis meridianam. Fuit dies 29. Nouembris A. 92. Epochæ vulgaris, quo tempore à die 13. Septembris duodecimus Domitiani añus labebatur Nabonassari 840. Igitur Ptolomæus in annis Romanorum Principum ab imperio Caij numerandis, non deficit, cum à Caij obitu anno quinquagesimo primo eosdem rectè digesserit. Cum Traianus in imperij societatem à Nerua vocatus fuerit, anno autem insequenti Nerua diem obierit, suspicor Ptolomæum annum primum Traiani illum putasse, quo Imperator à Nerua dictus fuit, ac eiusdem initia retraxisse ad IV. Kal. Februarias A. 97. vnius anni prochronismo. Etenim lib. 7. cap. 3. refert anno primo Traiani Nabonassari 845. die 16. Mechir ineunte, spicam Virginis Luna coopertam fuisse, hora quinta post mediam noctem, & post horam iterum Spicam apparuisse. Contigit hæc obseruatio die 11. Ianuarij A. 98. quo tempore adhuc superstes erat Nerua Imperator, à cuius tantum obitu anni imperij Traiani Dioni, Eutropio, Chrysceroti, ac ceteris scriptoribus numerari cœpti sunt. Sed his adhuc obstat, Ptolomæum imperante Antonino scripsisse, & tamen annos imperij eiusdem vno semper anno anteuertere. Fateor me huic nodo soluendo non esse; fastos tamen Panuini exactiùs digestos ex dicendis constabit, vbi iterum de Ptolomæi ab ijsdem dimidio sermo redibit.

CA-

CAPVT III.

Decennalia Antonini Pij primùm in Nummis ſcalpta viſuntur. Panuini opinio de anno eorundem expenditur. Ptolomæi prochroniſmus ex antiqua inſcriptione ac Nummis demonſtratur. Vulgaris opinio de annis imperij Hadriani reijcitur. Marci Aurelij initia ac Decennalia exponuntur. Baronij ſententia de anno delatæ Commodo Tribunitiæ poteſtatis, ex Nummis Mediceis emendata. Plura Numiſmata Commodi illuſtrantur.

CÆſarum Decennalia in nummis Antonini Pij primùm ſcalpta viſuntur; num in deceſſorum Principum Numiſmatibus eadem vota ſignata fuerint, in incerto latet; ſanè nullum id genus nummum hucuſquè Antiquarij prodiderunt. Antoninus Pius A. V. 890. vſque ad Parilia, Epochæ Chriſtianæ 138. ab Hadriano, teſte Capitolino cap. 4. *adoptatus eſt V. Calend. Martias die, factuſque eſt patri & in imperio proconſulari & in tribunitia poteſtate collega.* Vota decennalia ſoluit exacto decennio A. V. 900. die 25. Februarij. Extat in gaza Medicea mediocris idemque vulgaris nummus cum epigraphe: ANTONINVS AVG. PIVS. P. P. TR. P. XI. & in auerſa PRIMI DECENNALES COS. IIII. Rurſus anno viceſimo euoluto Vota decennalia ſecunda ſoluit, & in tertium decennium nuncupauit. Laudatur à Panuino lib. 2. faſt. & ab Occone nummus inſcriptus: ANTONINVS AVG. PIVS P. P. TR. P. XXI. & in poſtica: VOTA SOL. DEC. II. COS. IIII. Ea ſolemnia quæ ſequiori ætate vicennalia dicta ſunt, id temporis decennalia ſecunda nuncupabantur. Panuinus lib. 2. com. in faſtos A. V. 901. ait: *Hoc anno more veteri, Pij decennalia acta, & anno ſequenti vota decennalia II. ſuſcepta;* Etenim laudat nummum ſignatum: ANTONINVS AVG. PIVS P. P. TR. P. XXII. & in auerſa parte: VOTA SVSCEPTA DEC. III. Huius inſcriptionis Numiſmata viſuntur in Gaza Sereniſſimi Cardinalis LEOPOLDI, & in celebri Cimeliarchio Ioannis de Lazara Comitis Patauini, & laudantur Occoni, alijſque Antiquarijs. Antoninus anno A. V. 900. V. Kal. Martij iniens Tribunitiam Pot. XXI. vota decennalia ſecunda ſoluit, & Anno inſequenti eadem die inchoata Tribunitia Pot. XXII. vota decennalia tertia ſuſcepit. Hęc doctiſſimo viro ſententia ſtetit, quam tamen prorſus falſam exiſtimo. Cur enim Antoninus votis decennalibus II. ſolutis, in alterum annum decennalia tertia nuncupanda diſtuliſſet? Profectò eadem die, exacto imperij decennio, vota ſoluebantur, & noua in alterum decennium concipiebantur. Liuius lib. 7. dec. 3. ſcribit: *Tunc Di-*

 ctator

ctator & ludos fecit, & in sequens quinquennium vouit. M. Antoninus, vt proximè ostendam, cum esset Trib. Pot. XXV. exacto imperij decennio, vota decennalia egit, simulque vicennalia nuncupauit. Plinius lib. 10. epist. 44. scribit Traiano: *Solemnia vota pro incolumitate tua, qua publica salus continetur, & suscipimus, Domine, pariter & soluimus;* & rescribit Traianus libenter se intelligere eundem cum prouincialibus *& soluisse vota & nuncupasse.* Imò extat nummus Antonini cum epigraphe apud Occonem: ANTONINVS AVG. PIVS P. P. TR. P. XXII. & in postica parte: VOTA SOL. DECEN. II. COS. IV. vt planè pareat, eodem anno Trib. Pot. XXII. & soluisse vota decennalia II. & decennalia III. suscepisse.

Cum Cęsares in spem imperij ab Augustis euecti, Tribunitia potestate ornarentur, ac ijsdem Imperatoribus defunctis rei Romanæ fastigium occuparent, bis decennalia festa celebrabant; nempè elapso decennio ab accepta Tribunitia potestate, itemque euoluto decennio ab obitu Imperatorum, quibus in imperio successerant. Constat id ex nummis Antonini Philosophi, Commodi, & Caracallæ, quos suo inferiùs loco producam. Itaquè Antoninus Pius A. V. 910. vsque ad parilia Christianæ Epochæ 158. V. Kal. Martij vota decennalia secunda soluit, exacto vicesimo anno Tribunitiæ potestatis, vt patet ex nummo, in quo cum TR. P. XXI. eorundem votorum solutio obsignatur. At anno Vrbis 911. Æræ Christi 159. die VI. Idus Iulij, qua mortuo Hadriano, solus imperiū capessiuit, vota iterum decennalia secunda soluit, & tertia suscepit, vt constat ex laudatis nummis, in quibus inscribitur TR. P. XXII. illam enim inierat eodem anno V. Kal Martij. Ex his nummorum inscriptionibus omnium penè scriptorum, præsertim recentiorum, chronologia refutatur; siquidem putant eodem anno 138. vulgaris Æræ die 25. Februarij Antoninum ab Hadriano adoptatum fuisse, delata eidem Tribunitia potestate cum imperio proconsulari; die verò decima Iulij in demortui Hadriani locum successisse. Hinc Hadriano tribuunt imperij A. 20. M. 11. Verùm ex recitatis nummorum inscriptionibus, colligo mortem Hadriani anno 139. contigisse, Antonino Pio II. & Bruttio Præsente Coss. ac proinde Hadrianum imperasse annos XXI. menses XI. Profectò antiqui omnes Latini scriptores meæ sententiæ suffragantur. Spartianus qui Hadriani vitam diligentissimè in literas misit, capite 26. ait: *Imperauit annis XXI. mensibus XI.* Victor Schotti scribit: *Apud Baias tabe interijt anno imperij absque mense vicesimo secundo.* Eutropius lib. 8. *Obijt in Campania sexagenario maior, imperij anno XXI. mense X. die XXIX.* Hoc ipsum vetustæ lapidum inscriptiones euincunt apud Gruterum pag. 252. & 256. in quibus Hadrianus inscribitur TRIB. POT. XXII. Igitur anno imperij vicesimo secundo interijt. Appello etiam testem Capitolinum in

vita

vita M. Aurelij cap. 5. *Octauodecimo*, inquit, *ætatis anno adoptatus, in secundo consulatu Antonini iam patris sui Adriano ferente, gratia ætatis facta, quæstor est designatus*. Et statim cap. 6. *Adriano Baijs absumpto, quum Pius ad vehendas eius reliquias esset profectus, relictus Romæ, auo iusta impleuit, & gladiatorium, quasi priuatus quæstor, edidit munus*. Habemus M. Aurelium in secundo consulatu Antonini, nempè anno 139. Hadriano gratiam annariæ legis petente, quæstorem designatū quo in magistratu eiusdem anus Hadrianus Imperator interijt. Itaque ex Capitolino obijt Hadrianus Antonino Pio II. & Bruttio Coss.

Ex his locupletissimis testimonijs Cryserotis, Dionis, aliorumq; Græcorum sententia refellitur, qui tradunt Hadrianum anno imperij XX. mense XI. obijsse, cum quibus Panuinus, Sigonius, Goltzius Caluisius, alijq; vulgò sentiunt; simulque vota decennalia Antonino TR. P. XXII. soluta & nuncupata exponutur, quæ in vulgari opinione nulla planè ratione cum anno vicesimo secundo Tribunitiæ potestatis componi possunt. Ptolomeus lib. 11. Almagesti cap. 1. ait de stella Iovis: *Anno XXI. Hadriani Paophi 13. seq. 14. ante mediam noctem horis duabus, inuenimusque in gradu piscium 7. 54.* Item: *Primo Antonini anno Athir secundùm Aegyptios die 20. seq. 21. post mediam noctem horis 5. inuenimusque Iovem in gradu Arietis 14. 23.* additq; inter vtramque obseruationem interiacere *annum Aegyptiacum vnum, dies 37. & horas 7.* Prior obseruatio contigit anno nostræ Epochæ 136. die 31. Augusti, altera anno 137. die 8. Octobris, vti ex tabulis Prutenicis obseruatum est. Errat Ptolomæus etiam in designandis initijs imperij Pij; nam ex inscriptione antiqui lapidis, ac vetustis scriptoribus ostendam Antoninum anno 138. ad imperium euectum. Ceterùm postremum Hadriani annum Antonini imperij primum fecit, quòd ille longo ac difficili morbo correptus, procul ab imperij curis extra Vrbem id temporis degit.

Anno Æræ Dionysianæ 161. V. C. 913. vsque ad Parilia, M. Aurelium Antoninum, mortuo Pio Nonis Martij, vti ex Dione deducit Panuinus, imperium cum Augusti titulo obtinuisse ex duabus antiquis inscriptionibus demonstro. In fragmento eruto Romæ apud Vaticanum anno 1596. hæc leguntur Gruteri pag. 300.

M. AELIO. AVRELIO. VERO. CAESARE. III.
L. AELIO. AVRELIO. COMMODO. II. COS.
COOPT.
L. PETRONIVS. SEVERVS. NO. I. ANVS.
P. R. C. ANN. DCCCCXIII.

Alte-

Alterum epigramma extat apud Panuinum A. V. 914. & Gruterum pag. 63.

POMPONIVS. FAVSTVS.

SILVANVM.

CVM. BASE. D. D.

DEDICAVIT. IDIBVS. APRILIBVS.

IMP. M. AVRELIO. ANTONINO III. IMP. VERO.

AVGVSTO. COS. II.

Prior inſcriptio poſita eſt A. V. 913. à Kalendis Ianuarijs uſque ad Parilia, nam XI. Kal. Maij inchoabatur annus Vrbis 914. iuxta ſupputationem Varronianam. Fuit annus Epochæ Chriſtianæ 161. Poſterior verò inſcriptio dicata fuit poſt Nonas Martias. Horum ratio eſt, quia in priori epigrammate M. Antoninus dicitur *Aelius Aurelius Cæſar*, eiuſque collega *Aelius Aurelius Commodus*; etenim duo illi Principes poſt Antonini Pij mortem noua ſibi nomina primùm impoſuerunt. Scribit Capitolinus in M. Aurelio cap. 7. *Poſt exceſſum Diui Pij à Senatu coactus regimen publicum capere, fratrem ſibi participem in imperio deſignauit, quem L. Aurelium Verum Commodum appellauit, Cæſaremque atque Auguſtum dixit. Antonini mox ipſe nomen recepit.* In altera verò inſcriptione vterque dicitur Imperator, & vnus *Antonini*, alter *Veri* nomine appellatur. Extant etiam in gaza Medicea nummi maioris magnitudinis cum epigraphe: AVRELIVS CAESAR AVG. PII F. & in poſtica viſitur quadriga triumphalis cum inſcriptione: TR. P. XV. COS. III. Item Numiſma obſignatum IMP. CAES. M. AVRELIVS ANTONINVS AVG. & in poſtica: CONCORDIAE. AVGVSTORVM. TR. P. XV. COS. III. Itaque anno 161. Nonis Martij mortuo Antonino Pio, M. Aurelius erat Tribunitię poteſtatis XV. Ex priori inſcriptione Panuini faſti confirmantur, qui A. V. 914. à parilibus conſules ponit Impp. Antoninum III. & Verum II. ex altera verò Epocha imperij M. Aurelij Antonini demonſtratur, ſimulque initia deceſſoris Pij oſtenduntur collocanda ad A. Chriſtianæ Æræ 138. Scribit Capitolinus in M. Aurelio cap. 5. Antoninum Pium V. Kal. Martias ea lege ad imperium euectum, vt ſibi M. Aurelium, & hic Lucium Commodum adoptarent. His autem peractis ait: *Iuſſuſque in Adriani priuatam domum migrare, inuitus de maternis hortis receſſit.* Poſtea cap. 7. *Denique*, inquit, *per viginti & tres annos in domo patris ita verſatus, vt eius quotidie amor creſce-*

cresceret, nec præter duas noctes per tot annos ab eo emansit duabus vicibus. Idem Scriptor in Vero cap. 3. ait: *Fuitq; priuatus in domo Imperatoris viginti & tribus annis.* Quare si ab anno Christi 161. quo contigit mors Antonini Pij, succedentibus M. Aurelio, & Vero, per viginti & tres annos retrocedamus, initium imperij Pij erit A. 138. V. Kal. Martias, ac proinde errarunt Ptolomæus ac eundem secutus Scaliger imperium Antonini anno 137. auspicantes. Marcus Aurelius Antoninus, cognomento Philosophus, euoluto decennio imperij, vota decennalia soluit, ac decennalia secunda suscepit A. 171. Nonis Martijs, cum esset Tribunitiæ potestatis XXV. In Cimelijs Mediceis visuntur nummi hisce notis obsignati: IMP. M. ANTONINVS. AVG. TR. P. XXV. & in postica: VOTA SOL. DECENN. COS. III. S. C. Item PRIMI. DECENNALES. Apud Occonem: VOTA SVSCEPTA DECENN. II. COS. III. Obijt M. Aurelius ex Dione ac Tertulliano XVI. Kal. Aprilis A. 180. imperauit A. 19. ac mensem. Cum verò nulla eiusdem Numismata decennalia secunda soluta exprimant: statum eorundem solemnium tempus seruauit, neque eadem ineunte anno vicesimo augustæ dominationis celebrauit.

M. Aurelius. Commodum excepit, imperij non autem virtutum hæredem. Porrò Numismata Commodi cum sub diuersis annis Tribunitiæ potestatis VOTA exprimant, non leue negotium facessunt. Baronius ad A. 178. scribit Commodum à M. Antonio patre designatum Imperatorem Pollione II. & Apro II. Coss. *adeptumque*, inquit, *hoc anno Tribunitiam potestatem nummi demonstrant & Capitolinus.* Gessere illi consulatum A. V. 929. Christi 176. Peccat anni metachronismum. Cernuntur in Cimeliarchio Magni Ducis quatuor nummi Commodi maioris magnitudinis cum epigraphe: M. COMMODVS ANT. P. F. AVG. BRIT. & in alia parte: P. M. TR. P. XVII. IMP. VIII. COS. VII. P. P. S. C. Rursus alter in postica inscriptus: HERC. ROM. CONDITORI P. M. TR. P. XVIII. COS. VII. P. P. S. C. Gessit Commodus septimum consulatum A. V. 945. Christi Domini 192. quo exeunte nocte ante Kal. Ianuarias occisus fuit, ex Dione teste oculato. In eiusdem etiam epitaphio apud Panuinum legitur: TRIBVNITIAE POTEST. XVIII. IMP. VIII. CONSVLI VII. Si anno postremo imperij eiusdem finita TR. P. XVII. inierat XVIII. primam Tribunitiam potestatem suscepit A. 175. Pisone & Iuliano Coss. Id contigisse die vicesima Ianuarij putauit Panuinus, quem de more sequuti sunt Caluisius ac Goltzius. Scribit Lampridius cap. 12. Pisone & Iuliano Coss. A. 175. Commodum die 20. Ianuarij *assumptum fuisse in omnia collegia sacerdotalia*; die verò 19. Maij *in Germaniam cum patre profectum.* Quare quo maiori cum potestate ad exercitum veniret,

 pote-

CAPVT IV.

Septimij Seueri Decennalia. Dionis Interpres castigatur. Baronij ac Panuini opiniones de anno delatæ Antonino Caracallo Tribunitiæ potestatis examinantur. Inscriptionum veterum contradictiones tolluntur. De die Ludorum secularium Seueri error Panuini. Decennalia Antonini, eorumque annus statuitur. Occo Caracallo Nummos Elagabali perperam deputat. Antoninus vicennalia in Nummis primum scalpit, eorumque tempus anteuertit. Alexandri Seueri Decennalia in Nummo Mediceo inscripta.

IMperatore Commodo Kal. Ianuarijs V. C. 945. vsque ad Palilia, vulgaris Epochę 193. occiso, ac breui quinque mensium spatio Pertinace, dein Didio Iuliano violenta morte sublatis, vt ostensi potius, quàm dati Principes visi fuerint, Septimius Seuerus Kalendis Junijs S. C. Tribunitiam potestatem cum Augusti titulo accepit, quem ante paucos dies Pannonici exercitus Imperatorem salutauerant. Extat argenteus Seueri nummus in Cimelijs Serenissimi Cardinalis LEOPOLDI cum epigraphe: VOTA SVSCEPTA X. Hæc decennalia splendidissima pompa eidem Imperatori celebrata recitant Dio & Herodianus. Interpres Dionis ex Xyphilini excerptis scribit: *Interea Seuerus postquam attigit decennium principatus sui, congiario populo prætorianisque militibus dato, eis tot aureos, quot annos imperauerat, dedit.* Quibus videtur significare Seuerum non exacto decennio, vt moris fuerat, sed eodem ineunte decennalia dedisse. Græci Scriptoris verba ita planè nobis interpretanda sunt ὁ * *Interim Seuerus circa decennium sui principatus.* Quæ de exacto decennio accipienda esse hic nummus ostendit apud Occonem pag. 355. L. SEPTIMIVS SEVERVS PERT. AVG. & in postica: VOT. SVSC. DEC. P. M. TR. P. XI. COS. III. P. P. Anno 203. Æræ nostræ Kal. Iunij decimo imperij anno exacto, iniens Tribunitiam potestatem vndecimam, decennalia egit. Scribit Spartianus cap. 16. Seuerum Antiochiæ tertium consulatum Antonino filio collega, inisse, nempè annò 203. inde vere appetente, per Palæstinam in Aegyptum se contulisse, & Memphim vsque progressum, interiora prouinciæ summa curiositate lustrasse. Itaque Kal. Iunijs cum decimum imperij annum auspicaretur, procul ab Vrbe aberat, & anno tantùm insequenti Romæ decennalia celebrauit, quæ integram hebdomadem omni genere ludorum complexa Dio testatur. Seueri decen-

Ὁ * δὲ Σεβῆρος ἐπὶ τῆς δεκαετηρίδος τῆς ἀρχῆς.

nium cum cæteri summa cum hilaritate peragerent, nostris Christianis luctuosum fuit. Auctor est Eusebius lib. 6. hist. Eccl. cap. 2. *Seuero annum imperij decimum agente, ardentissimum persecutionis incendium flagrasse, atq; innumerabiles martyrio coronatos.*

In Antonini Caracalli Seueri Aug. F. Tribunitiæ potestatis, itemque decennalium anno statuendo magni viri Baronius ac Panuinus dissentiunt, & ab vtroque ipse discordo. Baronius ad A. 210. quem Anullini II. & Frontonis consulatu designat, scribit eo anno Antoninum inisse Tribunitiam potestatem, simulq; in consortium imperij cum Augusti titulo à patre vocatum. Rursus ad A. 210. Antonino Augusto III. & Geta Cæsare Coss. recitat Antonini decennalia. Quare eadem solemnia, authore Baronio, ineunte anno decimo eiusdem Principis acta fuere. At Panuinus putat Tribunitiam potestatem cum Imperatoris titulo delatam fuisse Antonino Kalendis Iunijs A. V. 951. Saturnino & Gallo Coss. Panuinum exscribunt Caluisius ac Goltzius. Cum ex nummorum ac lapidum inscriptionibus annum communicatæ Antonino Tribunitiæ potestatis sedulò indagerem, in cimerijs planè tenebris me versari sensi, ac omnem penè inueniendæ veritatis spem abiecissem, nisi satius duxissem rei difficultatem præmonstrare, quam fortè alij, felicioribus auspicijs superent. Extant tria Numismata in gaza Medicea cum epigraphe: ANTONINVS PIVS AVG. GER. & retrorsum: P. M. TR. P. XX. COS. IIII. P. P. S. C. Eadem potestas Tribunitia Antonini vicies aucta in lapidum monumentis legitur apud Gruterum pag. 191. & 270. Obijt Antoninus C. Bruttio Præsente, T. Messio Extricato Coss. VI. Idus Aprilis V. C. 916. ad Parilia: Demonstratur egregiè annus hic obitus memorati Imperatoris. Laudatur in Cod. Iust. rescriptum Antonini *L. 9. de negotijs PP. VIII. Kalen. Mart.* itemq; *L. 3. de contrahenda stipul. PP. VI. Kal. Mart.* Hæc rescripta proposita sunt *Præsente & Extricato Coss.* Itaque cum illi consules magistratum iniere, Antoninus imperabat. At eundem ijsdem Consulibus & imperandi & viuendi finem fecisse probat fragmentum vetustum pag. 300. operis Gruteriani.

IMP. . . . . . SEVERVS . . . .

COOPTATVS

C. BRVTTIO. PRAESENTE. T. MESSIO. EXTRICATO.

II. COS.

P. R. C. ANN. DCCCCLXX.

Annus Vrbis 970. coincidit cum anno Epochæ Christianæ 217. à Parilibus. In fragmento veteri consulari apud Bucherium pag. 247. legitur: *Præsente et Extricato Mer.* Etenim anno 217. Kalendæ Ianuarię incidere in diem Mercurij Cyclo Solis II. Lunæ IX. lit. E. Porrò ibidem non dicitur cooptatus Imperator Antoninus, qui nusquam apud latinos Seuerus dictus fuit, sed eiusdem successor Macrinus qui se *Seuerum nuncupauit* ex Capitolino cap. 2. & ex eiusdem nummis constat, in quibus inscribitur: IMP. CAES. M. OPEL. SEV. MACRINVS. AVG. Quare anno Vrbis 916. Antoninus Seueri Aug. F. occisus fuit, & quidem octauo die Aprilis, vt scribit Dio qui eidem conuixit. Cum verò in inscriptionibus marmorum ac Numismatum idem dicatur Tribunitiæ Pot. XX. eandem potestatem cum Augusti nomine primùm accepit A. 198. Saturnino & Gallo Coss. Extat Romana inscriptio apud Panuinum A. V. 953. & Gruterum pag. 269. cuius hoc fragmentum subijciam.

M. AVRELIO ANTONINO
PIO FELICI AVG.
TRIB. POTEST. III.
PRO. COS. &c.
DEDIC. PR. NON. APRIL.
TI. CLAVDIO SEVERO. C. AVFIDIO VICTORINO COS.

Posita est inscriptio A V. 953. die 21. Aprilis inchoando, Æræ vulgaris 200. die 4. Aprilis. Quare si id temporis Antoninus inierat Trib. Pot. III. anno 217. VI. Idus Aprilis occisus, agebat TR. Pot. XX. vti in nummis, & lapidibus laudatis inscribitur.

His tamen opponuntur insignia elogia, quæ etiamnum visuntur Romę, ex quibus post Kal. Iunias A. 198. euincitur tradita Antonino Tribunitia potestas. In superiori parte Panthei legitur.

IMP. CAES. L. SEPTIMIVS. SEVERVS. PIVS. PERTINAX. ARABICVS. ADIABENICVS. PARTHICVS. MAXIMVS. PONTIF. MAX. TRIB. POT. XI. COS. III. P. P. PROCOS. ET IMP. CAES. M. AVRELIVS. ANTONINVS. PIVS. FELIX. AVG. TRIB. POT. V. COS. PROCOS. PHANTHEVM. VETV STATE. COLLAPSVM. CVM. OMNI. CVLTV. RESTITVERVNT.

Seuerus Augustus A. V. 956. Christi Domini 203. Kal. Iunij inibat TR. P. XI. cum qua cum copuletur TR. P. V. Antonini, fit consequens

quens, vt Antoninus anno V. 951. nostrę Epochæ 198. post Kalendas Iunias primam Tribunitiam potestatem auspicatus fuerit. Rursus in porticu templi S. Angeli in foro piscario visitur epigramma, in quo Tribunitia potestas sexta Antonini cum vndecima Seueri iungitur. Habetur apud Gruterum pag. 172. In celebri arcu Septimij in foro Romano Seuerus inscribitur TRIBVNIT. POTEST. XI. Antoninus verò: TRIBVNIT. POTEST. VI. At in altera item Romana inscriptione Gruteri pag. 191. Seuerus dicitur TRIB. POT. XI. Antoninus TRIB. POT. V. Si cum Tribunitia potestate vndecima Seueri concurrit quinta, & sexta Antonini, minùs rectè Panuinus & alij asserunt Kalendis Iunijs die natali imperij Seueri Antoninum Tribunitiam potestatem accepisse. Sanè Panuinus priorem illam inscriptionem referens A. V. 956. pro XI. scripsit X. Sed ex altero elogio reijcitur; neque tam facilè est lapides ac membranas corrigere. Laudantur aliæ inscriptiones antiquæ, in quibus Tribunitia potestas prima Antonini cum VI. Seueri coniungitur apud Gruterum pag. 1020. rursus cum VII. eiusdem Seueri pag. 264. Ex tot elogijs luculenter probatur Antoninum A. 198. post Kal. Iunias designatum fuisse Augustum delata eidem Tribunitia potestate. Quare anno 217. VI. Idus Aprilis occisus, agebat annum Trib. Pot. XIX. qui igitur fieri potest vt in nummis & lapidibus eiusdem Tribunitia Pot. XX. & anno 200. die 4. Aprilis tertia inscripta fuerit? Reinesius lib. 1. Variar cap. 21. volumen promisit inscriptum: *Examen inscriptionum veterum*; at ille vitam ante operis editionem expleuit. Huius eximij voluminis autrographum Ioannes Fritzsche Typographus Lipsiensis apud se esse testatur in epistola nuncupatoria. Iacobus Sponius vir eruditissimus supra tria millia inscriptionum collegit, quæ in Gruteriano thesauro desiderantur; idem verò nunc in Græciam nauigationem adornat, antiqua elogia ex temporis ac barbarorum iniurijs æternitati asserturus, suamque in Galliam redux, grandi volumine has omnes ac reliquas insuper lapidum difficultates infringet.

Seuerus A. V. 949. Æræ Dionysianę 196. contra Albinum mouens, apud Viminatium in superiori Mysia Antoninum filium Cæsarem destinauit ex Spartiano cap. 10. Quòd verò Senatus consultum nondum accessisset, dictus est Antoninus Cæsar destinatus. Constat hoc ex inscriptione pag. 300.

LATERANO. ET RVFINO. COS.

COOPTATVS. EX S. C.

M. AVRELIVS. ANTONINVS.

CAES. DESTINATVS.

In

In altera etiam inſcriptione Narbonenſi pag. 266. Seuerus dicitur TRIB. POT. IIII. & ibidem laudatur Iulia Domna M. AVRELI. ANTONINI. CAES. mater. Tribunitia poteſtas IV. Seueri exibat A. 197. Laterano & Rufino Coſſ. Victus eſt Albinus ex Spartiano in Seuero cap. 11. die 19. Februarij A. 198. Tunc Seuerus inter feſta ob reportatam victoriam dum de more Imperator ab exercitu ſalutaretur, nempè IX. X. & XI. vt ex nummis deduco, Antoninum Cęſarem abs ſe antea dictum, Imperatorem Auguſtum deſtinauit, Tribunitia poteſtate eidem delata. Hinc in vna & altera inſcriptione legitur pag. 267.

M. AVRELIO. ANTONINO. CAES.

IMP. DESTINATO.

Seuerus Galliæ ac Britanniæ rebus compoſitis, eodem anno 198. Romam venit, iuſſitque Senatui, vt Antonino Cæſari Imperatoris inſignia decerneret. *Cæſarem deinde*, inquit Spartianus cap. 14. *Baſſianum filium ſuum Antoninum à Senatu appellari iuſſit, decretis imperatorijs inſignibus*. Hinc factum eſt, vt cum quidam annos auguſtæ dominationis Antonini numerarent à die qua ille in Gallijs à Patre deſtinatus fuerat Imperator, alij verò à die qua S. C. nomen & inſignia imperatoria eidem tradita ſunt, in ſignandis annis Tribunitię poteſtatis Antonini variauerint. Ex his refellitur Panuinus, qui putauit Seuerum A. V. 957. die ſuo natali Kal. Iunijs ludos ſeculares celebraſſe; nam Kal. Iunijs Antoninus agebat Tribunitiam poteſtatem VI. cum pater Seuerus duodecimam iniret. In nummis verò legitur: ANTONINVS PIVS AVG. PONT. TR. P. VII. & in poſtica parte: COS. LVD. SAEC. FEC. S. C. Cum verò ludi ſeculares teſte Zoſimo initio lib. 2. ederentur poſt meſſem, menſe circiter Iulio Antoninus Tib. Pot. VII. iniuit, labente Seueri XII. quæ vnà cum eiuſdem ludis ſecularibus in nummis obſignatur.

Ex his chronologicis & quidem difficillimis tricis ad Antonini Caracalli decennalia redeo. Exſtat nummus apud Occonem pag. 374. inſcriptus: ANTONINVS PIVS AVG. & in altera parte: VOT. SOLVT. DEC. COS. III. Anno Domini 208. Antoninus III. conſul fuit vnà cum Geta Cæſare II. Cum anno 198. Tribunitiam poteſtatem, nomenq; Auguſti obtinuerit, vt ex pluribus inſcriptionibus probatum eſt, palam fit, eundem anno imperij decimo euoluto, decennalia celebraſſe. Baronius ſcribit eundem deſignatum Imperatorem Anno 201. illius autem decennalia recitat initio A. 210. Panuinus ait eundem Imperatoria inſignia accepiſſe A. V. 951. decennalia verò egiſſe A. V. 960. Apro & Maximo Coſſ. Quare vtriquè

què anno decimo imperij ineunte, decennalia Antonini perperam statuuntur; ita tamen vt Baronius Antoninum vno anno tardius Augustum faciat; Panuinus vno item anno decennalia anticipet. Errat etiam Occo dum nummum decennalium Antonini recitat Pompeiano & Auito Coss. A. 209. Trib. Pot. Antonini XII. cum ad annum superiorem ea solemnia retrahenda sint, Antonino Trib. Pot. XI. ineunte. Sed aliud insuper Occoni erratum est; siquidem pag. 369. & 370. nummos Antonini in postica signatos: PONTIF. MAX. TR. P. II. COS. II. Caracallo attribuit, cum exprimant Imp. Elagabalum Antoninum; ille enim anno 205. consul I . fuit, ac Tribunitiam potestatem VII. Kal. Ianuarijs gerebat. Elagabalus anno Epochæ Christianæ 218. erat TR. P. II. COS. II.

Antoninus primus Romanorum Principum statum vicennalium tempus anteuertit. Proferuntur ab Occone eiusdem numismata in postica parte hanc epigraphen exhibentia: TR. P. XX. COS. IIII. P. P. VICT. PART. vbi cernitur Victoria in clypeo inscribens: VOT. XX. Anno 217. Tribunitiam potestatem vicesimam auspicabatur, quo tempore uicennalia imperij egit, quæ ineunte anno XXI. veteri more, celebrari debuerant. Diocletianus ac Constantinus vicennalium tempus vti Antoninus, vno anno anticiparunt, vt postea ostendam. Ab Antonino ad Gallienum viginti Principes Romano imperio præfuerunt, quos inter vnus Alexander Seuerus decennium augusti regiminis expleuit; ceteri intra paucos annos violenta morte sublati sunt, vno Hostiliano dempto, qui pestilenta interijt. In Alexandri nummis Occo pag. 415. vnum profert in auersa parte signatum: VOTIS DECENNALIBVS. Vbi nuncupata initio imperij vota exprimuntur. Extant in gaza Serenissimi Magni Ducis COSMI III. Numismata Pupieni, Balbini, Maximini, Aemiliani, Volusiani, Decij, item in Cimelijs Serenissimi Card. LEOPOLDI, nummi Pertinacis, Hostiliani, & Galli Treboniani, in quibus omnibus legimus: VOTIS DECENNALIBVS. Cum nullus eorundem Imperatorum quartum imperij annum attigerit, imò quidam paucos tantùm menses Principes vixerint, colligimus laudatam epigraphen designare vota, quæ in ipsis imperij auspicijs ijdem in decennium suscepere. Alexander de more anno decimo exacto, nempè nostræ Epochæ 232. Lupo & Maximo Coss. vota decennalia soluit, & vicennalia nuncupauit. Hæc vota exprimuntur in nummo gazæ Mediceæ, in quo Alexandri effigies visitur cum inscriptione in postica: VICTORIA AVGVSTI: Et in clypeo VOT. X. à Victoria scribuntur.

CA-

CAPVT V.

Gallieni Decennalia. Consulares tabulæ imperante Gallieno Panuino, Baronio, ac Petauio descriptæ recitantur. Vnus Panuinus easdem rectè digessit. Duo collegia Consulum minus rectè à Baronio ex fastis expuncta. Par consulum perperam ab eisdem in fastis intrusum. De consulatibus suffectis cum ordinarijs primùm numeratis V. C. opinio reuellitur. De consulatibus Gallieni, & de annis iteratæ Tribunitiæ potestatis Petauij sententiæ corriguntur.

GAllieni Imperatoris decennalia eximia pompa peracta laudat Trebellius Pollio in libello de vita eiusdem cap. 8. *Romam*, inquit, *cursu rapido conuolauit: conuocatisque patribus, decennia celebrauit nouo genere ludorum, noua specie pomparum, exquisito genere voluptatum*. Vbi pompam processus ad sacrificia, victimarum, ac ferarum numerum, gladiatores insuper ac histriones fusiùs describit. Annum verò horum decennalium haud tanti esset inquirere, nisi hac occasione Romanos fastos, qui Gallieni imperium complectuntur, susdequè confusos, integræ fidei reddere possem, explosis eorum opinionibus, qui vetustis monumentis omissis, pro arbitrio paria consulum dempsere, alia addidere. Non est hic animus in examen vocare inferioris notæ Scriptores, sed eos tantùm qui in re Chronologica atque Historica ob eximiam eruditionem primas inter recentes tulere. Panuinus hoc in campo ceteris facem prætulit. Verum in digerendis laterculis Consulum Gallieno imperante, alienas planè semitas calcarunt Baronius, ac postea Petauius. Horum igitur trium sententias subijciam, ac palam faciam, vnum meum Panuinum exacte fastos consulares deduxisse.

BARONIVS		PETAVIVS		PANVINVS	
Anni Christí					Anni Vrbis
256.	Valerianus Aug. & Maximus.	253.	C. Vib. Volusianus II. M. Val. Maximus.	C. Vib. Volus. A. II. M. Val. Maximus.	1006.
257.	Valerianus II. & Gallienus.	254.	Valerianus Aug. II. Gallienus Aug.	Valerianus Aug. II. Gallienus Aug.	1007.
258.	Valerianus III. & Gallienus II.	255.	Valerianus Aug. III. Gallienus Aug. II.	Valerianus Aug. III. Gallienus Aug. II.	1008.

259. Maximus & Glabrio.	256. Maximus & Glabrio.	M. Val. Maximus 1009. Glabrio.
260. Valerianus IV. & Gallienus III.	257. Valerianus Aug. IV. Gallienus Aug. III.	Valerianus Aug. IV. 1010. Gallienus Aug. III.
261. Fuſcus & Baſſus.	258. Memmius Fuſcus Pomponius Baſſus.	Memmius Fuſcus 1011. Pomponius Baſſus.
262. Gallienus IV. & Valerianus Cæſar.	259. Gallienus Aug. IV. Valerianus Cæſar.	Fuluius Aemilianus 1012. Pomponius Baſſus II.
263. Gallienus V. & Fauſtinus.	260. Fuluius Aemilianus Pomponius Baſſus II.	Cornel. Secularis II. 1013. Iunius Donatus.
264. Albinus & Maximus.	261. Gallienus Aug. V. Voluſianus.	Gallienus Aug. IV. 1014. Voluſianus.
265. Gallienus VI. & Saturninus.	262. Gallienus Aug. VI. Pompeius Fauſtinus	Gallienus Aug V. 1015. Pompeius Fauſtinus.
266. Valerianus II. & Lucillus.	263. Nummius Albinus. Maximus Dexter.	Nummius Albinus 1016. Maximus Dexter.
267. Gallienus VII. & Sabinillus.	264. Gallienus Aug. VII. Saturninus.	Gallienus Aug. VI. 1017. Amulius Saturninus.
268. Paternus II. & Arceſilaus.	365. Valerianus Cæſar II. L. Cæſonius Macer.	Valerianus Cæſar II. 1018. Lucillus Macer.
269. Paternus II, & Marinianus.	266. Gallienus Aug. VIII. Sabinillus.	Gallienus Aug VII. 1019. Sabinillus.
	267. Ouinius Paternus. Arceſilaus.	Ouinius Paternus 1020. Arceſilaus.
	268. Ouinius Paternus II. Macrianus.	Ouinius Paternus II. 1021. Marinianus.

Septem priora paria Conſulum Baronij triennij differentiam exprimunt à laterculis conſularibus Petauij. Etenim cum Æram Dionyſianam, qua vulgò Chriſtiani vtimur, biennio anticipaſſet, eandem diſtantiam vbique ſeruauit vſque ad imperium Decij, vbi vnum par Conſulum ex actis S. Pionij Martyris intrudit, ſcilicet, *Decium III. & Gratum II. A.* 254. inde illa triennij diſcrepantia in eiuſdem annales fluxit. Poſtea duo paria Conſulum, quæ apud Panuinum leguntur, expungit: nempè Fuluium Aemilianum, & Pomponium Baſſum II. & iterum Cornelium Secularem II. & Iunium Donatum: quos *falsò appoſitos* & *adſcititios* vocat ad A. 262. His autem duobus collegijs Conſulum reiectis, ab anno ipſi 263. vſque ad 284. vnius anni diſcrepantia laborat, cui denique medetur, conſulatum Probi II. & Lupi ab ordinarijs excludens. Præterea in conſulatibus Gallieni hunc laterculum ponit A. 262. *Gallienus IV. & Valerianus Cæſar*. Etenim ex libro nono actorum Valeriani ab Acholio qui magiſter admiſſionum Valeriani Auguſti fuit, hæc recitat Vopiſcus in Aureliano cap. 13. *Quum conſediſſet Valerianus Auguſtus in thermis apud Byzantium, præſente exercitu, præſente etiam officio palatino, aſſidentibus Memmio Fuſco conſule ordinario, &c.* deſignauit conſulem ſuffectum Aurelianum his planè verbis, quæ idem Vopiſcus cap. 11. refert: *Conſulatum cùm eodem Vlpio Crinito*

in

in annum sequentem à die vndecimo Calend. Iuniarum in locum Gallieni & Valeriani, sperare te conuenit sumptu publico. Ex quibus doctissimus Historicus contendit post consulatum Memmij Fusci, qui in laudato consessu Consul ordinarius dicitur, ponendos esse Consules ordinarios Gallienum IV. & Valerianum à Kal. Ianuarijs vsque ad 22. Maij, à qua die iniere suffectum consulatum Crinitus & Aurelianus, qui postea imperium indeptus fuit. Ceterum ne nouum par Consulum intrudat, scribit Valerianum *Volusianum* etiam ab alijs in fastis appellari.

Petauius Baronij ratiocinio planè conuictus, anno Vrbis 1012. Christi 259. attribuit Consules Gallienum IV. & Valerianum Cæsarem. Nec tamen ausus vulgares fastos corrigere, anno 261. statuit *Gallienum V. & Volusianum Coss.* qua ratione octo ordinarios consulatus Imperatori Gallieno assignat, cum septem tantùm in omnibus fastis eiusdem Principis consulatus asserantur. Quòd verò vnum par Consulum intruserat, ne chronologicæ tabulæ luxarentur, expunxit consulatum Secularis II. & Iunij Donati. Idem Petauius lib. 11. de doctr. temp. cap. 27. Baronij ac Panuini fastos discutit, ac concludit: *Ita ambo inter se concordes Dionysianam & vulgarem Æram biennio morantur; donec ad Probum Imperatorem peruentum est, vbi biennium vterquè tacitè dissimulauit. De altero anno, qui omissus est, satis constat; Nam Paulum* (voluit dicere Probum) *& Paulinum Onuphrius; Baronius verò Probum & Lupum prætereunt. At quodnam par alterum consulum in illorum fastis desideretur, id verò difficile est conijcere. Nec in horum tantùm duorum, sed in cæteris vnum aliquod par consulum deesse videtur.* In his sanè minus rectè calculos ponit. Nam falsum est Panuinum biennio Æram Dionysianam morari; siquidem vno tantum anno citius eandem inchoat; nempe V. C. 752. A. Iuliano 44. Augusto XIII. & Plautio Syluano Coss. Baronius verò eandem Æram auspicatur A. V. 751. Iuliano 43. Cornelio Lentulo, & Messalino Coss. Rursus falsum est Baronium Epocham laudatam biennio præuertere vsque ad imperium Probi; illam enim biennio anticipat vsque ad exitum Decij Augusti, postea vsque ad septimum annum Gallieni triennio ab eadem discrepat. Omissis verò duobus collegijs Consulum, vno tantùm anno ab illa deinceps distat, donec vno consulatu Probi inter suffectos reiecto, anno 280. Messalam & Gratum Coss. statuens, Dionysianam Epocham tandem assequitur. Errat denique Petauius dum indicat in fastis Panuini vnum par Consulum desiderari, præter consulatum Probi & Paulini, vt inferiùs demonstrabo. Sed de Baronij tabulis priùs dicendum est.

In primis minùs rectè ex actis Pionij Martyris, nouum par Consulum in fastos intrusit. Extant illa apud Surium & eruditissimum

Bollandum in gestis SS. Februarij, eademq; annalibus Baronius inseruit A. 254. Initio dicitur captus Pionius *vicesima tertia Februarij Sabbato*, ac per forum tractus, vbi plurimi Iudæi versabantur, quia *cum magnum esset Sabbatum, feriabantur*. In calce verò idem Pionius asseritur martyrio apud Smyrnam coronatus: *Iulio Asiæ Proconsule, Proclo Quintiliano magistratum gerentibus, Consule tertiùm Mesio Quinto Traiano, & Deltio Grato secundùm, Traiano Decio Augusto: ante IV. Idus Martias, more Romanorum; Asiæ autem more, septimi mensis vndecimo, die Sabbati, hora decima.* Hinc Baronio Messius Traianus Decius III. & Gratus II. Coss. asserti anno 254. Et quidem hoc anno dies vndecima Martij incidit in Sabbatum, Cyclo Solis XI. Lunæ VIII. lit. A. at vicesima tertia Februarij fuit feria quinta, hoc est, dies Iouis; nec dies 23. Februarij, & 11. Martij possunt in eandem feriam coincidere, quorum nihil eidem Scriptori adnotatum est. Sed nec illud verum est mensem Martium esse apud Asiaticos mensem septimum, fuit enim sextus, vt eruditè demonstrat Vsserius in paruo sed planè aureo libello de Macedonum & Asianorum anno Solari cap. 2. Aprilis Romanorum erat apud Asiaticos mensis septimus qui initium auspicabatur à 25. Martij, vt patet ex eiusdem tabulis cap. 4. quas suæ Chronologiæ Reformatæ inseruit Ricciolius tom. 1. lib. 1. cap. 20. Itaque apud Asianos septimi mensis dies vndecimus correspondet diei 4. Aprilis iuxtà Romanos. Anno 251. dies vndecima septimi mensis fuit feria VI. Cyclo Solis VIII. Lunæ V. lit. E. quare acta illa deprauata sunt, ac corrigenda ex Chronico Alexandrino, in quo Martyrium Pionij dicitur consumatum die 12. nempè Non. Aprilis, quamuis ibidem, vti notauit Vsserius, mensis Asiaticus VI. pro VII. perperam scribatur. Ex his habemus Pionium martyrij palma coronatum mensis septimi duodecima Sabbato, quo charactere designatur annus 251. cui in fastis attribuntur Consules Messius Quintus Traianus Decius III. & Decius Cæsar. Collector actorum S. Pionij pro Cæsare *Decio*, legit *Deltio*, & pro arbitrio *Gratum II.* addidit. Igitur par illud Consulum ex fastis expungendum est.

Michael Alfordus Ecclesiasticorum Britanniæ Annalium digestor tomo primo ad A. 262. in fine ait: *Duorum annorum differentia passim occurrit: & illam componere non est, fateor, mearum virium; Baronium tamen libentiùs sequor; quia ille conscribendis Annalibus, labore & industria præcessit omnes.* Hinc ibidem ex tabulis consularibus reijcit Aemilianum & Bassum II. Itemq; Secularem II. & Donatum; inserit autem Gallienum IV. & Valerianum Cæsarem. Ita vni Baronio fidem accommodans, à Panuini fastis discedit. Verùm rectè vtrumq; illud collegium Consulum Panuino assertum, ac annis V. C. optimè assignatum demonstro. Aemilianum ac Bassum II. fuisse

isse Consules ordinarios patet ex omnibus antiquis tabulis, Victorij Aquitani, Prosperi, Idatij, fragmenti consularis apud Bucherium pag. 248. (hos quatuor scriptores nondum editos eruditissimus vir non vidit) Cassiodori, Eusebij canone Chronico, & fastis Siculis apud Scaligerum, Authore denique libelli de præfectis Vrbi. Sed quod rem euincit, extant in Cod. Iustinianæo plura rescripta Impp. Valeriani & Gallieni ijsdem Consulibus signata. Etenim L. 15. *de pactis*. L. 12. *de transactionibus*. L. 4. *de condictione ad causam dati*. L. 7. *de priuilegio fisci*. L. 5. *soluto matrimonio*. L. 5. *ad l. Fabiam* L. 6. *quod cum eo*. Hæc, inquam, omnia rescripta dicuntur *Data Aemiliano & Basso Coss.* Vnde minus rectè Baronius ad A. 262 initio scripsit: *In codice Iustiniani Bassus semel tantùm cum collega Æmiliano consul positus inuenitur*, cum septies cum hoc ipso iungatur; & pluries etiam simul nominati fuere, si quis id diligentiùs velit inquirere. Putat autem Aemilianum eundem fuisse cum Aurelio Memmio Fusco, *cui fuerit quoque cognomentum Aemilianus*. Verùm *Tusci & Bassi* consulatu dicuntur signatæ L. 2. *in quibus causis*. L. 16. *de inoff. test.* L. 12. *ad S. C. Velleianum*, & alia rescripta. *Item Tusco & Basso Coss.* signantur acta passionis S. Cypriani. Baronius ac Panuinus ex Vopisco ac Trebellio Pollione pro *Tusco* putant Fuscum reponendum. Imò ex subscriptionibus legum duo illi scriptores corrigendi sunt. Et quidem in fastis Græcis ac Latinis *Tuscus* consul laudatur. Extat antiquum epigramma in Ottacinis recitatum ab Alfordo A. 261. dicatum: TVSCO ET BASSO COSS. Ceterum Aemiliani & Bassi II. consulatus insigni charactere designatur in antiquis actis martyrij S. Fructuosi, quorum est initium apud Bollandum ad diem 21. Ianuarij: *Valeriano & Gallieno Imperatoribus, Aemiliano & Basso Coss. XVII. Kal. Februarias die Dominico.* Est character anni V. C. 1012. quo dies 16. Ianuarij incidit in diem Dominicum Cyclo Solis XVI. Lunæ XIII. lit. B. Et dicuntur socij cum eodem Fructuoso ad supplicium *producti XII. Kal. Februarij feria sexta.* Itaque errat Petauius ponens Aemiliani ac Bassi consulatum A. V. 1013. Cristi 260. anno enim superiori consulatum gessere.

Alterum par Consulum, quod improbant Baronius ac Petauius est Secularis II. cum Iunio Donato. Extant tamen plurima Gallieni rescripta ijsdem Consulibus siganta, L. 4. *de obligationibus* L. 5. *de testamentaria tutela*. L. 3. *de prædijs*. L. 6. *quæ potiores* L. 1. *vbi de hereditate*, & aliæ plurimæ, quæ dicuntur *Dat. Seculare II. & Donato Coss.* Omnes laudati fasti superius laudati, eosdem Consules tradunt. In veteri fragmento apud Bucherium legitur: *Seculare & Donato B. Sol.* nempe illum annum fuisse Bissextilem ac Kalendas Ianuarias incidisse in diem Solis. Rectè ergo meus Panuinus anno Vrbis 1013. eosdem Consules statuit; fuit enim ille annus Bissextilis,

ac pri-

ac prima Ianuarij incidit in diem Solis seu Dominicum, Cyclo Solis XVII. Lunæ XIV. litt. AG. Fuit annus Epochæ Dionysianæ 260. Ex his duo laterculi Consulum meo Panuino digesti, adeo solidè & euidenter demonstrantur, vt planè sperem fore vt imposterum cunctis adprobentur, procul abire iussis aliorum scriptorum opinionibus, quamuis easdem viri insignes inuexerint.

Iam ad arcem veluti caussæ ventum est, ad consulatum Gallieni IV. & Valeriani Cæsaris. Profectò hic in nullis fastis legitur, & Pollio in Gallieno cap. 1. scribit: *Gallieno igitur & Volusiano Coss. &c.* Video quidem in laudatis à Baronio actis designatos fuisse à Valeriano Imperatore Consules ordinarios Gallienum & Valerianum, suffectos verò à die 22. Maij Crinitum & Aurelianum. Verùm neutiquam illi consulatum iniere. Etenim si Aurelianus anno Domini ex Baronio 262. vel 259. vti vult Petauius consulatum suffectum gessisset, anno primo imperij iniens Kal. Ianuarijs consulatum ordinarium, dictus fuisset Consul II. rursus cum Capitolino procedens consul A. 271. Consul III. fuisset. Denique annum postremum imperij quartùm Consul clausisset. At in omnibus fastis tertium tantum Aureliani consulatum legimus. In veteri saxo apud Baronium, Panuinum, ac Gruterum dicitur Aurelianus

TRIB. POT. V. COS. DESIG. III. & postea:

DEDIC. KAL. FEBR.

AVRELIANO. AVG. III. ET MARCELLINO. COS.

Illi enim qui suffectum consulatum gesserant, si postea consulatum ordinarium iniissent, Consules II. dicebantur. Scio Baronium ad initium A. 205. scribere: *Hoc anno primùm à Seuero factum est, vt consulatus suffecti cum ordinarijs numerarentur; sicque ea ratione Plautianus qui suffectum egerat consulatum, hoc anno creatus consul ordinarius, secundùm consul positus est.* Hæc ex Dione probare contendit. Verùm longè ante Seuerum id moris fuisse certum est. Vespasianus ex Suetonio cap. 4. egerat consulatum suffectum, cum verò ordinarium capessiuit, consul II. in fastis, & inscriptionibus nummorum ac lapidum dictus fuit. Domitianus consul XVII. vbiquè inscribitur, quamuis sexies consulatum suffectum gesserit. Quid quod? Ipse Seuerus Imperator Cos. II. dictus est anno primo imperij, cum Kal. Ianuarijs consul processit; idem autem gesserat consulatum suffectum cum Apuleio Rufino ex Spartiano cap. 4. Scribit Dio Plautianum antequam consulatum ordinarium iniret, *ornamenta consularia* honoris gratia à Seuero accepisse; at hoc non est consulatum suffectum gessisse. Tacitus lib. 1. hist. cum recitasset Consules ab Otho-

ne suffectos in varias Kalendas A. V. 821. scribit Romæ auditam victoriam tertiæ legionis de Sarmatis reportatam. *Postquam*, inquit, *id Romæ compertum M. Aponius Mæsiam obtinens triumphali statua, Fuluius Aurelius, & Iulianus Titius, ac Mumisius Lupus Legati legionum consularibus ornamentis donantur*. Dicebantur hi Consules non ordinarij, nec suffecti, sed honorarij, nempè non penes potestatem, sed insignia tantùm atque ornamenta Consulum. Legantur Panuinus lib. 1. comment. in fastos, & Lazius lib. 9. de Rep. Rom. cap. 4. Itaquè cum Aurelianus ad imperium elatus ter consulatum ordinarium gesserit, & à Baronio ac Petauio anno vltimo consul III. dicatur, quod laudata inscriptio demonstrat, fit consequens vt Valeriano imperante, consulatum suffectum non gesserit. Quod inde deriuasse existimo; quia eodem anno victo ac capto in Perside Valeriano Augusto, Gallienus solus imperium consecutus, alia collegia Consulum pro arbitrio designauit; ita consulatus antequam illum iniret, Aureliano abrogatus. Panuinus, eiusque exscriptores Caluisius ac Goltzius, cum putent Aurelianum consulem suffectum processisse, Kalendis Ianuarijs anni primi imperij Aureliani consules ponunt Aurelianum hominem nescio quem priuatum & Bassum. Sed in Chronico canone Eusebij apud Scaligerum disertè legitur: *Aurelianus Augustus & Bassus*. Et quidem noui Imperatores primis statim Kalendis Ianuarijs consulatum ordinarium inibant, quod item Aurelianum fecisse non dubito. Neque obstat Memmium Fuscum gessisse magistratum anno quinto Valeriani, ac proinde non potuisse dici à Vopisco consulem ordinarium anno quo captus est Valerianus; is enim septimo imperij victus, ac castris exutus, in Persarum potestatem venit. Etenim Memmius Fuscus consul ordinarius appellatur, non quasi eodem anno eo magistratu fungeretur, sed quòd ante biennium illum gesserat. Ex his constat Gallienum IV. ac Volusianum anno Vrbis 1014. consules rectè assignatos, non verò Gallienum ac Valerianum; neque enim Baronio assentiri possum, dum ait Valerianum Cæsarem potuisse Volusianum etiam cognominari. Nam Valerianus erat cognomen Liciniæ familiæ, vt ex nummis Valeriani senioris, ac Gallieni patet; & Valerianus iunior in Numismatibus dicitur: P. LIC. VALERIANVS CAES. At Volusianus fuit ex familia Petronia, & bis imperante Gallieno Præfectus Vrbi fuit, vt ex indiculo Præfectorum Vrbis à Cuspiniano publicato intelligitur.

Petauius admisso cum Baronio consulatu Gallieni IV. & Valeriani iunioris, statuit etiam A. V. 1014. Christi 261. Gallienum V. & Volusianum, quos omnes fasti laudant. Itaque octo consulatus Gallieno idem assignat, cum tamen certissimum sit, memoratum Imperatorem septies tantùm consulem inscribi. Extat *Lex 3. de ordine*

dine iudiciorum, quæ dicitur *PP. Gallieno Aug. V. & Faustino Coss.* Rursus in eodem Cod. Iust. laudatur *lex 7. de probationibus PP. Gallieno VII. & Sabinillo Coss.* At Petauius scribit Gallienum VI. & Faustinum; & rursus Gallienum VIII. & Sabinillum. Extant nummi apud Goltzium inscripti: IMP. C. P. LIC. GALLIENVS P. F. AVG. P. M. TR. P. XIV. COS. VII. P. P. & alter: TR. P. XV. COS. VII. Cum verò Gallienus occisus fuerit anno Tribunitiæ potestatis XV. apertè colligitur, perperam à Petauio Gallienum Cos. VIII. affirmari. Hæsit in eadem salebra Ricciolius, qui cum Petauio consulatum Secularis & Donati expunxit, Gallienum IV. ac Valerianum consules intrusit, Aemiliani ac Basli consulatum altero anno retulit, ac denique Gallienum VIII. Consulem produxit. Tot in errores lapsi sunt ob illud collegium Consulum aduersùs omnium veterum tabularum fidem inuectum. Et quidem Ricciolius qui suo volumini *Chronologiæ Reformatæ* titulum dedit, vt tam grande nomen impleret, debuit trium laudatorum Scriptorum fastos in examen adducere; præsertim cum lib. 1. tomi prioris cap. 4. num. 1. testetur se laborasse *in fastis consularibus rectiùs quàm hactenus factum sciamus, concinnandis*. Verùm eiusdem tabulæ tot mendis scatent, vt in vna tantùm pagina vltra sexaginta errata deprehenderim. Sanè alienis oculis ac manu in eisdem exscribendis vsus videtur, ne tam supinæ negligentiæ vir alias eruditus, reus traducatur. Ex his tamen euidenter monstratum est, nostri Panuini fastos, qui Gallieni Imperatoris annos designant, accuratè deductos esse, vt idem iure ac merito cum Lipsio honoris gratia *Pater fastorum* nuncupandus videatur.

At enim non modò in collegijs Consulum, verùm etiam in initijs imperij Valeriani ac Gallieni statuendis tres illi Scriptores dissentiunt. Baronius exordium horum Principum ponit Gallo II. ac Volusiano Coss. V. C. 1005: ita enim scribit ad A. 257. Panuinus anno V. 1006. Vibio Volusiano II. & Valerio Maximo Coss. Denique Petauius in sequentem annum 1007. Christi Domini 254. eosdem Augustos ad imperium euectos arbitratur lib. 13. in Chronico. Baronij opinio antiquis inscriptionibus aduersatur. Extant nummi cum epigraphe: IMP. C. P. LIC. VALERIANVS P. F. AVG. P. M. TR. P. II. COS. III. P. P. item IMP. C. P. LIC. GALLIENVS P. F. AVG. TR. P. II. COS. II. Iuxta Baronium anno 258. fuere consules Valerianus Aug. III. & Gallienus Aug. II. Itaque si cum tertio Valeriani, ac secundo Gallieni consulatu iungitur Tribunitia potestas II. vtriusque, palam euincitur illos eandem cum imperio non iniße anno 255. nam annus secundus exißet A. 257. Valeriano II. & Gallieno Coss. Præterea extat duplex epigramma apud Gruterum pag. 275. in quo Gallienus dicitur:

TRIB.

TRIB. POTEST. IV. COS. III. Gessit tertium consulatum ex fastis Baronij A. 260. quo anno terminasset Trib. Pot. V. si primam A. 255. auspicatus fuisset. Eadem sententia apertè etiam ex superiùs stabilitis reuellitur; etenim probatum est Baronium duo collegia Consulum ab annis imperij Valeriani & Gallieni exclusisse, quæ tamen cum certis argumentis restituenda esse monstrauerim, ne sedecim anni augustæ dominationis Gallieno assignentur, eiusdem initia ad A. V. 1006. cum Pannino figenda sunt. Respondet Petauius lib. 11. de doctr. temp. cap. 26. *cum nouo anno Iuliano, nouam Tribunitiam potestatem inchoatam*. Hæc opinio, quam in dissert. de Nummo Licinij cap. 6. insinuaui, prorsus falsa est. Etenim Tribunitia potestas initio statim delati imperij suscipiebatur, nec Kalendis Ianuarijs anni Iuliani iterabatur, sed die ipsa natali imperij. Hinc eodem anno Iuliano, diuersi Tribunitiæ potestatis anni concurrebant. Hoc ex nummis constat, præcipuè Domitiani, qui plures consulatus ordinarios iunxit. In illis inscribitur: TR. P. IV. COS. XI. & rursus: TR. P. V. COS. XI. Plura Numismata Commodi ex Cimelijs Mediceis laudaui cap. 3. in quibus anno postremo imperij dicitur TR. P. XVII. COS. VII. & TR. P. XVIII. COS. VII. Eo autem anno septimum consulatum cum vita expleuit. Id euincunt etiam innumeræ lapidum inscriptiones. Vnam ex Grutero pag. 573. laudabo, in qua legitur:

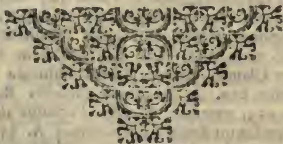
IMP. CAESAR VESPASIANVS AVG. PONT. MAX.
TR. POT. II. IMP. VI. COS. III. DESIG. IIII. &c.

Vespasianus Kal. Iulijs A. V. 822. Tribunitiam potestatem cum imperio accepit ex Tacito lib. 2. Hist. gessit tertium consulatum A. V. 824. si Kalendis Ianuarijs A. 823. Trbunitiam potestatem iterasset, anno sequenti, quo tertiùm consul processit, inscriptus fuisset TR. POT. III. Idem ex nummis Vespasiani apud Goltzium ostenditur.

Præterea euidenter demonstro Baronium ac Petauium minus rectè annos imperij Gallieni digessisse. Nam huic Augusto omnes scriptores, ac nummi eiusdem quindecim annos imperij tribunt. Certum autem est eundem interfectum apud Mediolanum Paterno II. & Mariniano Coss. circa XIII. Kal. Aprilis; nam IX. Kal. Aprilis eiusdem mors, ac Claudij electio Romæ nuntiata est ex Trebellio Pollione in Claudio cap. 4. At iuxta calculos Baronij Gallienus init imperium A. 255. moritur A. 269. Petauius in Chronico scribit Gallienum appellatum fuisse Imperatorem A. 254. occisum verò A. 268. Igitur ex vtriusq; scriptoris supputatione Gallienus annos tantùm quatuordecim in imperio vixit. At Gallienum annos quindecim

cim imperasse probatur ineluctabili testimonio Porphyrij qui id temporis vixit. Scribit in vita Plotini: *Decimo autem Gallieni Imperatoris anno ego Porphyrius è Græcia vnà cum Antonio Rhodio Romam veniens, Amelium reperi, octo & decem iam annos Plotino familiariter vsum.* Postea ait: *Hi ergo libri vnus atque viginti, quando eum primò conueni, scripti iam erant, quando Plotinus nonum & quinquagesimum ætatis annum agebat, ego autem & hunc ipsum annum, & quinque insuper deinceps cum Plotino versatus sum.* Itaque vsque ad exitum ferè decimiquinti anni Gallieni Porphyrius cum Plotino vixit; siquidem ait: *& hunc ipsum annum*, nempe vt antea dixerat, *decimum Gallieni* inchoatũ: *& quinque insuper* eidem Plotino Romæ conuixit. Denique addit: *Quo verò tempore in Sicilia vitam agebam, quò perueneram circa quintum decimumque Gallieni imperatoris annum, Plotinus libros quinque composuit, & ad me in Siciliam misit.* Igitur ex Porphyrio Gallienus imperauit annos ferè solidos quindecim, quorum vltimo desinente, ille Roma profectus, in Siciliam secessit. Panuinus Gallieni imperium inchoatum scribit A. V. 1006. finem verò eiusdem recitat A. V. 1021. ac proinde ex illius calculis quindecim anni solidi Gallieniani imperij habentur; vnde eiusdem sententia, siue in fastis disponendis, siue in annis memorati Augusti deducendis, exactissima est, & omnium veterum monumentorum testimonijs stabilitur; Baronij verò ac Petauij opiniones procul à vero abeunt, vt hucusquè inuictis planè argumentis ostendi.

Ex his colligitur annus decennalium Gallieni; hæc enim acta sunt A. V. 1016. Epochæ vulgaris 263. Nummio Albino & Maximo Dextro Coss. Id non modò constat ex hucusque seruato tempore decennalium, verùm etiam ex Pollione, qui narratis solemnijs, ac ludis decennalibus Gallieno peractis, statim ait: *Gallieno & Saturnino Coss.* Incidit horum consulatus in A. V. 1017. quare anno superiori decennia Gallieni celebrata sunt.

C A-

CAPVT VI.

Anni imperij Claudij Gotthici & Aureliani statuuntur. Baronius ac Panuinus imperium Probi ac vulgares fastos decurtant. Ex rescriptis Probi, & vetusto epigrammate refelluntur. Petauius vnum par Consulum fastis addendum contendit. Panuini in deducendis annis Bissextilibus hallucinatio. Eiusdem error cum prochronismo veterum Sacerdotum perperam à Caluisio confunditur. Ex eclypsibus error Panuini corrigitur. Decennalia ac Vicennalia Diocletiani & Maximiani suis annis assignata.

SEdecim annorum spatio qui à Gallieni exitu vsque ad imperium Diocletiani excurrunt, nullus Romanorum Principum, qui id temporis imperarunt, vota decennalia soluit; quare illis omissis ad decennia ac vicennia Diocletiani transeundum esset. Verùm cùm videam annos imperij eorundem passim confundi, ac consulares tabulas circa eadem tempora à nobilissimis Scriptoribus deprauari, rem Chronologiæ studiosis gratam me facturum spero, si quæ eam in rem obseruaui, hic inseram. Etenim quamuis plerique hanc Spartam aggressi sunt, cum rem minus euidenter demonstrarint, nullam penè opinionem profligarunt, imò ne loco quidem mouisse visi sunt. Sanè Baronius à Decio Imperatore vsque ad Diocletianum, nempè ab A. 249. vsque ad 284. omnium Imperatorum initia præuertit. Id Caluisius, Gordonius, Petauius, alijque obseruarunt. Verùm quòd ne illi quidem satis solidè Baronianam chronologiam emendarunt, sibi descriptas epochas neutiquam alijs persuasere. Hinc Michael Alfordus in Annalibus Ecclesiæ Britannicæ A. 253. ait: *Scio multos, Philipporum mortem ante biennium recensere: Baronianam chronologiam causantes, quòd Imperatorum annos malè digesserit. Sed nouorum ingeniorum vitium est, nouis rebus delectari, & antiqua nauseare.* Ita in omnibus Baronio adhæret. Petauius vir omnium diligentissimus, cui in rebus Chronologicis nemo par aut secundus hoc sæculo opponatur, rectè fastos Baronij ac Panuini lib. 11. de doctr. temp. emendat. Sed alium insuper in ijsdem errorem notat, qui planè nullus fuit, & minùs rectè annos Romanorum Principum statuit. Horum opiniones certioribus, quàm ab vllo hucusque præstitum sit, argumentis reijciam. Cum verò apud eosdem certum sit A. V. 1021. Gallieno occiso, Claudium Gotthicum ad imperium euectum, Paterno II. & Marmiano Coss. vt ea quæ

dicturus sum, facillimè intelligantur, seriem consulum subijciam à proximè laudato A. V. vsque ad A. 1036.

A. Christi D.		Vrbis Cond.
269.	Claudius Aug. II. Ouinius Paternus.	1022.
270.	Flauius Antiochianus Furius Orphitus.	1023.
271.	Aurelianus Aug. Pomponius Bassus.	1024.
272.	Quietus Voldumianus.	1025.
273.	M. Claudius Tacitus Furius Placidianus.	1026.
274.	Aurelianus Aug. II. Iulius Capitolinus.	1027.
275.	Aurelianus Aug. III. Auonius Marcellinus.	1028.
276.	M. Claudius Tacitus Aug. II. Fuluius Aemilianus.	1029.
277.	Probus Aug. Paulinus.	1030.
278.	Probus Aug. II. Virius Lupus.	1031.
279.	Probus Aug. III. Ouinius Paternus.	1032.
820.	Messala Gratus	1033.
281.	Probus Aug. IV. Junius Tiberianus.	1034.
282.	Probus Aug. V. Pomponius Victorinus.	1035.
283.	Carus Aug. II. Carinus Cæsar.	1036.

Inter

Inter annum necis Gallieni, & annum quo Diocletiani imperium exordium sumpsit, paria consulum quindecim mediant in fastis antiquis libri de PP. Vrbis, fragmenti apud Bucherium p. 249. Idatij, ac Prosperi.

Claudium Imperatorem A. V. 1021. IX. Kal. Aprilis Imperatorem à Senatu dictum testatur Pollio cap. 4. Anno insequenti cum Paterno ordinarium consulatum gessit. Lib. 3. Cod. Iust. L. 6. *de seruit. & aqua* laudatur rescriptum Imperatoris Claudij ad Priscum, & dicitur *PP. VII. Kal. Maij Claudio Aug. & Paterno Coss.* Anno V. 1023. Christi 270. notantur consules Antiochianus & Orphitus. Panuinus scribit hoc anno pridie Non. Febr. Aquileiæ Claudium fatis concessisse, cum imperasset A. 1. M. 11. Eundem intra biennium decessisse scribunt Eusebius, Victor, Cassiodorus, Eutropius, quibus consentit Petauius lib. 11. doct. temp. cap. 26. Panuinum omnino sequuntur Caluisius ac Goltzius. At optimè Baronius probat Claudium vltra biennium imperasse. Etenim Porphyrius illius temporis scriptor in libello de vita Plotini ait: *Agebat verò tunc Plotinus annos sex atque sexaginta, secundo Claudij Imperatoris anno iam peracto*. Rursus ex responso eidem fata consulenti dato apud Pollionem cap. 10.

Tertia dum Latio regnantem viderit æstas.

Itaque tertiam æstatem in imperio exegit. Hæc Baronius. Profero insigne testimonium nulli hactenus obseruatum. In Cod. Iust. legitur L. 2. *de diuers. rescrip.* in cuius titulo notatur: *Imp. Claudius Aug. Prisco*, & signatur: *Dat. VII. Kal. Nouembris Antiochiano & Orphito Coss.* Quare Claudius regnauit. A. 2. M. VII. Hinc Gruteri pag. 276. in vetusto saxo inscribitur: TRIB. POT. III. COS. II.

Aurelianum Claudius excepit; Quintillus enim Claudij frater vicesimum tantum diem imperauit. Huic annos sex imperij veteres omnes assignant, seu cum Eutropio lib. 9. A. 5. M. 5. Baronius finem Aureliani protrahit ad consulatum Probi II. & Paterni, ita vt septem annos imperarit; aitque occisum V. Kal. Aprilis A. 278. cum imperium inisset A. 271. Ex nummo, in quo Aurelianus inscribitur TR. P. VII. in eam sententiam descendit. Petauius in Chronico scribit vltra quinque annos imperasse. Panuinus vndecim menses supra quartum annum eidem tribuit. Horum scriptorum chronologiam falsam ostendo. Extant apud Panuinum, Baronium, ac Gruterum antiquæ inscriptiones; prior dicata est à Furio Orphito Præfecto Vrbi, in qua Aurelianus dicitur TRIB. POT. V. COS. DESIG. III. altera verò exprimit Aurelianum TRIB. POT. V. P.P. COS. III. Ex fastis illa posita est A. 274. quo Furius Orphitus Vrbis præfectura perfunctus est, hæc verò A. 275. quo idem Augustus consul tertium fuit. Scribit Idatius: *Aureliano III. & Mar-*

Marcellino. His Coss. occisus est Aurelianus Imp. Cænofrurio, & leuatus est Tacitus Romæ. Nuncium mortis Aureliani tertio Non. Februarias Romam allatum scribit Vopiscus in libro de vita eiusdem cap. 41. Cum verò propè Heracleam Thraciæ interemptus fuerit, mense Ianuario interijt. Vixit itaque in imperio A. 4. M. circiter tres, nam ex laudatis inscriptionibus iniuit tertium consulatum anno imperij quinto inchoato. Inde octo mensium interregnum fuit, exercitibus noui Principis designationem arbitrio S. P. Q. R. deferentibus, ac vicissim Senatu eam potestatem militi faciente. Deniquè à Senatu subrogatus fuit Tacitus VII. Kal. Octobris ex Vopisco cap. 4. de vita Taciti, vbi S. C. laudat. A. V. 1029. Christi 276. Tacitus Aug. II. & Aemilianus ordinarij consules processère. In fragmento consulari sæpiùs laudato dicitur: *Tacito II. & Aemiliano B. Sat.* nempè illum annum fuisse Bissextilem, ac Kalendas Ianuarias incidisse in diem Saturni. Est planè annus memoratus 276. Cyclo Solis V. Lunæ XI. lit. BA. Tacitum mense imperij sexto occisum scribunt ex Vopisco ceteri Chronologi; ducentissimo die periisse author est Victor. Itaque obijt die 17. Aprilis A. 276.

Sequitur imperium Probi, in quo Panuinus ac Baronius extra rectæ chronologiæ orbitas excurrunt; & in tanta fastorum perturbatione Petauius quoquè minùs rectè calculos ponit. Cum Panuinus vno anno Æram vulgarem Christi anticipasset, eandem inchoans ab anno Iuliano 44. Vrbis 752. Augusto XIII. & Plautio Syluano Coss. vt initium imperij Diocletiani A. 284. Christianæ Epochæ statueret, consulatum Probi ac Paulini inter suffectos reiecit, ac annos quinque imperij Probo assignauit. Baronius cum biennio eandem vulgarem Epocham anteuertisset V. C. 751. Cornelio Lentulo & Messalino Coss. duos consulatus ordinarios imperante Gallieno, è fastis expunxit, vt superiori capite ostendi. At ob consulatum Decij III. & Grati II. intrusum, ne annus redundaret, consulatum Probi II. & Lupi ab ordinarijs excludit ad A. 279. Verùm quòd annos septem Aureliano attribuerat, imperij Probi tempus decurtauit. Hinc in Annalibus post A. 276. quem consulatu Aureliani III. & Marcellini notat, omittit cum Cassiodoro consulatum Taciti II. & Aemiliani, qui tamen in omnibus fastis ibidem recitatur; duos verò consulatus Probi & Paulini item Probi II. & Paterni II. scribit gestos fuisse à Probo, Aureliano adhuc rerum potiente, quo occiso, Taciti inaugurationem recitat, eiusq; ordinarium consulatum post Probum II. & Paternum in fastos infarcit, eoq; notat annum 279. quo Probi initia figit, eiquè annos imperij solidos quatuor assignat; eius verò necem recitat A. 283. Caro & Carino Coss.

Certum est Probum annos solidos sex imperasse; nam disertè Iulianus Augustus in libello de Cæsaribus scribit Probum septimum annum

annum attigiſſe. Extat inſigne epigramma apud Adamum Rupertum in obſeuat. ad Synopſim Beſoldianam pag. 388.

IMP. CAESARI. M.
AVRELIO. PROBO.
PIO. FEL. INVICTO.
AVG. P. M. TRIB. POTEST
STATIS. VI. COS. IIII. RES
PVBLICA. TVCCITANORVM.
DEVOTA. NVMINI. MAIES
TATIQVE. EIVS &c.

Iuxtà Baronij ac Panuini chronologiam, & quidem veram, anno Chriſtianæ Epochæ 281. Probus IV. conſul cum Tiberiano fuit, quo anno in Baronij opinione iniuit Tribuniciam poteſtatem III. iuxtà Panuini calculos V. Vtriuſque ſcriptoris anachroniſmi ex laudata inſcriptione corriguntur. In Euſebiano Chronico legitur: *Secundo anno Probi, iuxta Antiochenos 325. iuxta Tyrios 402. &c. inſana Manichæorum hæreſis in commune humani generis malum exorta.* Æra Antiochena annis 48. Tyria 125. Dionyſianam Epocham anticipant, qui ſi à datis numeris apud Euſebium detrahantur, erimus ad annum 277. Rectè S. Leo ſermone 2. de Pentec. ait eandem hæreſim emerſiſſe *Probo Imp. Paulinoq; Coſs.* Hæc acutè Scaliger notauit lib. 5. de emend. temp. pag. 463. quæ tamen neutiquam rem Baronio perſuaſerunt; conatur enim ad A. 277. eadem quibuſdam interpretationibus infringere. Itaque luculentiora teſtimonia appello, quibus integra fides adhibenda eſt. In Cod. Iuſt. Lib. 8. tit. 56. *de reuoc. donat. L.* 2. legitur reſcriptum Probi Imperatoris ad Felicem, & ſubſcribitur: *PP. III. Non. Maij Sirmij Probo Aug. & Paulino Coſſ.* Rurſus lib. 2. tit. 17. *Vt nemini L.* 1. laudatur reſcriptum eiuſdem Probi ad Octauium, & ſignatur: *Dat. IV. Kal. Iulias Probo Aug. II. & Lupo Coſſ.* Ex duobus hiſce reſcriptis Baronij ac Panuini ſententiæ euidenter refelluntur. Etenim ex eiſdem conſtat Probum ac Paulinum fuiſſe conſules ordinarios, quod Panuinus negauit. Rurſus probatur Probum ac Lupum non fuiſſe conſules ſuffectos, quod Baronius putabat. Præterea oſtenditur Probum imperaſſe A. 277. quo cum Paulino conſulatum primum geſſit, quod Baronius inficiabatur, ſcribens id temporis Aurelianum rei Romanæ præfuiſſe. Cum verò ante Probum Tacitus imperarit, ac nouo anno Iuliano conſulatum cum Aemiliano inierit, patet eiuſdem

con-

consulatum rectè in fastis immediatè locari ante consulatum Probi Aug. & Paulini A. 276. ac proinde minùs rectè Baronium eo Taciti Aug. consulatu notasse A. 279. Hæc primi omnium, absit dictis ambitio, obseruauimus, quæ eximiè fastos illustrant, & annos Probi, Taciti, atque Aureliani certissimis characteribus designant, ac tam euidenter disponunt, vt planè sperem, fore vt deinceps omnis de ijsdem dubitatio tollatur.

Petauius lib. 11. de doct. temp. cap. 26. putat vnum par Consulum in fastis desiderari; vnde ait: *Probum & Paulinum Onufrius: Baronius Probum & Lupum prætereunt. At quodnam par alterum Coss. in illorum fastis desideretur, id verò difficile est conijcere. Nec in horum tantùm duorum tabulis, sed in ceteris vnum aliquod par Consulum deeße videtur.* Postea: *Sed nihilominus par vnum Consulum in fastis vulgaribus inserendum arbitror, siue Imperatore Probo, siue alio quopiam, &c.* Verùm inani suspicione Petauium duci certum est. Etenim si tantùm Probus Aug. & Paulinus Onuphrianis fastis addantur, nullum par alterum Coss. neque in Panuini nec in vulgaribus fastis desideratur. Philippus Augustus ludos seculares celebrauit anno Vrbis millesimo exacto, ac primo supra millesimum ineunte. Hic autem annus V. M. ipsis Parilibus completus notatur Philippo Aug. III. & Philippo Aug. II. vt constat ex nummis, in quibus legitur: IMP. M. IVL. PHILIPPVS AVG. & in postica SAECVLARES AVGG. COS. III. Capitolinus in Gordiano iuniori cap.33. scribit Philippum *millesimum ab Vrbe condita annum in consulatu suo & filij sui celebraße*. At victor Schotti in libro de Cesaribus cum dixisset A. V. millesimum celebratum à Philippo Augusto, ait: *Nostra quoque ætate post mille centesimus, consule Philippo, excessit, nullis, vti solet, solemnibus frequentatus.* Annus Vrbis M. C. euolutus Philippi ac Salliæ consulatu notandus est, vt supra mille centesimus excessisse dicatur. Apud Panuinum duo illi consules iniere magistratum A. V. millesimo ac centesimo non quidem completo, sed Parilibus inchoato. Igitur vnum tantùm par Consulum, nempe Probi Aug. & Paulini deficit in fastis Onuphrij. In fragmento Bucheri legitur: *Philippo III. & Philippo II. E. Sat.* Nempè illum annum fuisse Bissextilem, ac Kalendas Ianuarias incidisse in diem Saturni. Est character A. V. M. ipsis Parilibus completi, & MI. inchoati, Christi Domini iuxta vulgarem Epocham 248. Cyclo Solis V. Lunæ II. lit. BA. Porrò ibidem ab vtriusque Philippi consulatu centesimum primum par Consulum, inclusis terminis, notatur: *Philippo & Salia B. Ven.* Est annus Vrbis MC. ipsis Parilibus exactus, Christianæ Æræ 348. qui fuit Bissextilis, & Kalendæ Ianuariæ die Veneris contigere, Cyclo Solis XXI. Lunæ VII. lit. CB. Apud Panuinum centum tantùm collegia Consulum ab vtrisque Philippis

Coss.

Coſs. ad Philippum & Saliam Coſs. incluſiuè numerantur. Addatur conſulatus Probi & Paulini, integer numerus conſtabit. Præterea Sextus Rufus in Breuiario ad Valentinianum Auguſtum ab V. C. vſque ad primum eiuſdem Principis annum *numerantur*, inquit, *anni mille centum decem & ſeptem*. Et rectè; nam Valentinianus inijt imperium Iouiano & Varroniano Coſs. V. Kal. Martij ex Idatio. At ſcribit Ammianus de eiuſdem inauguratione libro 26. *Nec videri die ſecundo, nec prodire in medium voluit, Biſſextum vitans Februarij menſis tunc illuceſcens*. Eſt annus Epochæ vulgaris 364. qui fuit Biſſextilis Cyclo Solis IX. Lunæ IV. litt. DC. Itaque annus 364. Æræ Chriſtianæ concurrit cum A. V. 1117. Apud Panuinum A. V. 1116. primus Valentiniani annus ſtatuitur. Ex his patet in Panuini faſtis vnum tantum par Coſs. deſiderari, nempe Probum Aug. & Paulinum, quos fuiſſe ordinarios Conſules ex reſcripto Probi manifeſtè monſtrabam. Miror autem Panuinum ſcribere conſulatum Probi ac Paulini omitti in libro de Præfectis V. edito à Cuſpiniano, nam hic Scriptor ex eodem libello memoratos Conſules laudat, ac ijſdem Coſs. Ouinium Pacatianum Præf. Vrbis ponit, qui item legitur in eodem Anonymo iterum edito à Buchero pag. 236. Idem Panuinus lib. 3. com. in faſtos A. V. 1116. cum ex Ammiano notaſſet annum primum Valentiniani ſenioris fuiſſe Biſſextilem, annum etiam Vrbis 1116. eundem eſſe certo ſibi argumento probatum dicit. Nam Cæſar in ſuo conſulatu IV. annos ob incuriam deprauatos, & plurimis diebus abundantes correxit, & ad curſum Solis emendauit, atque annorum Iulianorum Epocham inſtituit: At ſi poſt eum annum, inquit, ſingulo quadriennio annum Biſſextilem numerabis, inuenies annum ab eo conſulatu 408. Biſſextilem omnino eſſe debere; cum autem annus primus Valentiniani ſit CCCCVIII. à quarto Iulij Cæſaris conſulatu, reliquum eſt, vt omnis hæc annorum ſumma inter conſulatum quartum Cæſaris & Valentiani initia optimè perfectèque digeſta ſit. Hæc vir doctiſſimus. Verùm in eo lapſus eſt, quòd Biſſextiles ex anno primo Iuliano deduxit, cum ex emendatione Biſſextilium ab Auguſto facta, eoſdem digerere debuiſſet. Etenim anno Iuliano ſecundo occiſo Cæſare, Sacerdotes in Biſſextilibus decernendis ſtatim errarunt, ita vt teſte Solino cap. 2. *Per annos ſex & triginta cum nouem dies tantùm ſufficere debuiſſet, duodecim ſint intercalati; quod deprehenſum Auguſtus reformauit, iuſſitque annos duodecim ſine intercalatione decurrere, vt tres illi dies, qui vltra nouenarios temerè fuerant intercalati, hoc modo poſſent repenſari. Ex qua diſciplina omnium poſtea temporum fundata ratio eſt*. Eadem tradit Macrobius lib. 1. Sat. cap. 16. Annus primus Iulianus coincidit cum anno Vrbis 709. Annus triceſimus ſextus cum 744. Quo annorum ſpatio duodecies intercalatum fuit.

Duodecim annis sequentibus ex decreto Augusti non fuit intercalatum, & sine Bissextilibus fuere; quare annus Iulianus 48. Vrbis 756. sine Bissextili fuit; qua ratione ex tribus quadriennijs sine intercalari, tres illi dies compensati sunt. Vt verò postea intercalaretur, quatuor anni solidi debuere excurrere, vt ex quatuor quadrantibus integer dies colligeretur, ad Bissextilem restaurandum. Quare exacto anno Iuliano 52. anno insequenti 53. Vrbis 761. post Parilia, VI. Kal. Februarias Bissextum ab Augusto restauratum est. Hic annus fuit Æræ Christianæ VIII. Cyclo Solis XVII. Lunæ IX. litt. AG. Addito autem consulatu ordinario Probi & Paulini, quem Panuinus inter suffectos perperam reiecerat, annus Dionysianus 364. Vrbis 1117. euadit Bissextilis per quadriennia post reparatum ab Augusto Bissextilem, nouem supra octoginta.

Caluisius in Chronico ad A. 364. scribit Panuinum ex supputatione illorum Bissextilium ab anno primo Iuliano ad annum primum Valentiniani *gloriari de certitudine suorum annalium. Sed pueriliter errare, & antiquum Pontificum errorem renouare.* Verùm ipsum potius Caluisium errare mihi compertum est. Nam testatur Solinus spatio sex ac triginta annorum Pontifices duodecimum Bissextilem decreuisse, cum tantùm nouies esset intercalandum. Et Macrobius laudatus ait: *Cum oporteret diem, qui ex quadrantibus confit, quarto quoquè anno confecto, antequam quintus inciperet, intercalare; illi,* nempè Pontifices, *quarto non peracto, sed incipiente intercalabant. Hic error sex & triginta annis permansit, quibus annis intercalati sunt dies duodecim, cum debuerint intercalari nouem.* Itaque ex errore Pontificum à primo vsque ad tricesimum sextum annum Iulianum duodecim Bissextiles acti sunt. At iuxta Panuinum nouem tantùm Bissextiles spatio illorum 36. annorum fuere, nempe anno 4. 8. 12. &c. illa enim iterauit per solida quadriennia, quæ centum ac duo numerantur ab anno primo Iuliano ad 410. qui coincidit cum primo Valentiniani Imperatoris, si semel cum Panuino consulatus Probi & Paulini ab ordinarijs expungatur. Et quidem Bissextiles ex decreto Cæsaris in forma anni Iuliani agendos fuisse anno 4. 8. 12. &c. vti dixit Panuinus, sentiunt viri doctissimi quos laudant, & sequuntur Petauius lib. 4. de doctr. temp. cap. 3. & Ricciolius lib. 1. tomi prioris Chron. Refor. cap. 22. Etiamsi Panuinus correctionem Augusti adnotasset, errorem quem in fastis ob illud par Consulum expunctum admisit, corrigere non potuisset, imò suam inde supputationem confirmasset. Nam post annum Iulianum 36. ex Solino ac Macrobio iussit Augustus annos 12. sine intercalatione decurrere, vt tres dies ex errore Pontificum admissi, repensarentur. Itaque vltimus Bissextilis anni Iuliani 48. qui annos duodecim sine intercalari terminabat, omissus fuit. Potuit autem Augustus Bissextilem repa-

reparare anno Iuliano 52. V. C. 760. nam à VI. Kal. Martias A. 48. quæ erat dies omissi tertij Bissextilis, ad VI. Kal. Martias A. 52. quatuor anni solidi 365. dierum ac sex insuper horarum habentur, quæ quater repetitæ optimè annum Iulianum 52. Bissextilem constituebant; vnde ex solidis quadriennijs octoginta & nouem vicibus repetitis, erimus ad A. V. 1116. Iulianum 410. & hunc Bissextilem iuxta supputationem Panuini. Ast aliter ab Augusto decretum est.

Ex his patet nostrum scriptorem ex actis ab anno Iuliano primo vsque ad primum Valentiniani ex Bissextilibus suorum fastorum calculos minùs rectè probasse, neque à Caluisio eiusdem supputationem ex dispositione Bissextilium à Iulio Cæsare instituta, solidè refutari. A posteriori tantùm, vt inquiunt, fastorum Panuini metachronismus in annis Vrbis post omissum consulatum Probi ac Paulini, digerendis, refelli potest. Id autem ex eclypsibus euidenter ostenditur; illæ enim obscuritates Luminarium nitidissimi characteres sunt, quibus certissimus annorum ordo describitur, & ex defectibus planetarum omnis fastorum defectus emendatur. Scribit Dio lib. 60. A. V. 798. Vinitio Quartino II. & Statilio Coruino Coss. Kalendis Augusti, die natali Claudij Imperatoris, eclypsim Solis contigisse, quam Claudius in publico programmate populo proposuit, ne defectus ille die natalitio, in malum omen sibi ab ignaua plebe verteretur. Astronomicæ tabulæ exhibent illam eclypsim eodem A. V. 798. Kal. Augusti H. 10. post mediam noctem, Sole in 6. gradu Leonis. Si à primo anno Bissextili Valentiniani, Cyclo Solis IX. lit. DC. per annos 318. regrediaris, eris ad Cyclum Solis 27. lit. B. Claudio Romæ imperante. At eo anno Kalendæ Augusti inciderunt in diem Lunæ, qua nulla ex tabulis Astronomicis eclypsis contigit. Itaque Valentiniani initium anno Bissextili 364. non contigit anno Vrbis 1116. vti dicebat Panuinus. At si ab anno Valentiniani primo per annos 319. regrediaris, eris ad Cyclum Solis 26. Lunæ VIII. lit. C. quo anno Kalendis Augusti, die Solis, contigit eclypsis Dioni memorata, & in tabulis Astronomicis ostensa. Igitur anno Vrbis 798. quo contigit eclypsis, adde annos 319. habebis A. V. 1117. atque hic erit primus Valentiniani. Ex his patet Panuinum vnius anni metacronismum in annis ab Vrbe condita digerendis peccare. Inferatur eiusdem fastis collegium Probi Augusti & Paulini Coss. A. V. 1030. nostræ Epochæ 277. anni omissi labes reparatur; nec video quodnam aliud par consulum in eiusdem fastis à Petauio desiderari possit, *siue*, vt ipse ait, *Imperatore Probo, siue alio quopiam, quod nominatim concipere, propter Consulum in illis deprauata vocabula, minimè possumus*. Nam ex recitata eclypsi, cuius certa dies à Dione describitur, & ex alijs passim, quas ipse Petauius lib. 8. alijquè vulgò referunt, vnum par tantùm Consulum ab

 anno

anno primo Iuliano ad 409. desideratur; esse verò Probum ac Paulinum, ex ipsius Probi Imperatoris rescripto probatum est, cui veritati omnes fasti veteres suffragantur. Cum verò ex Ammiano annus Iulianus 409. V. C. 1117. Christi 364. fuerit Bissextilis, per quadriennia solida 89. retrocedentes, habebimus Bissextilem ab Augusto restauratum A. Iuliano 53. Vrbis 761. Christi 8. Cyclo Solis IX. litt. AG. non verò anno superiori, quamuis, vti ostensum fuit, potuerit eo ipso intercalari. Cur verò ab hoc in alterum annum Bissextilis ab Augusto dilatus fuerit, non incongruè tradit Ricciolius laudatus num. 10. Hactenus pro restaurandis fastis, atque annis imperij Probi.

Baronius cum annos septem imperij Aureliano tribuisset, quo in quartum annum imperium Probi prorogaret, atque in angustum ab Æra Diocletiani anno Dionysiano 284. ex certissimis notis sibi probè collocanda, redigeretur, coactus est mortem Probi atque initium Cari recitare ad A. 283. Idatius eodem anno apud Sirmium Probum occisum refert, Caro II. & Carino Coss. Cum hic Taciti mortem Probo ac Paulino Coss. recitasset, in anno pariter obitus Probi designando aberrauit. Vopiscus in Caro cap. 5. testatur, interfecto Probo, à militibus Carum Imperatorem renunciatum. Huius inaugurationem contigisse A. 282. ex insigni inscriptione demonstraui in dissert. priori de Nummo Diocletiani cap. 1. Extat Lib. 7. Cod. Iust. *L. 5. quando prouocare*, rescriptum Cari Imperatoris *Dat. Idibus Ianuarijs Caro & Carino Coss.* Itaque initio anni 283. Carus imperabat, ac proinde anno superiori imperium inijt. Hucusque in Annalibus initia Romanorum Principum, vel eorumdem obitus, vno Claudio dempto, sub alienis planè Consulibus à Decio vsque ad Carum recitantur; cum tamen Panuinus ne semel quidem in his aberrauerit. Et quidem Baronius, cum dixisset à quibusdam [Panuinus in margine notatur] initia imperij Decij statui Aemiliano & Aquilino Coss. eosdem hisce perstringit: *Cum consulatus subducant è fastis, ordine temporum semper confuso, diuersis se aliosque implicant labyrinthis.* Hæc ille ad A. 251. Optimè tamen Panuinus imperantis Decij primordia alligat A. V. 1002. nam *L. 2. de hæred. action.* laudatur rescriptum Decij Imperatoris *PP. XIV. Kal. Nouembris Aemiliano & Aquilino Coss.* Hinc ipse insignis scriptor, ordine temporum semel confuso, vt eiusdem verba reddam, tres consulatus è fastis subducit, annos imperij Principum, qui id temporis regnarunt, pro arbitrio auget, minuit, ac vnà simul confundit; etenim Philippis ac Decio vnum, Gallo & Volusiano vnà cum Valeriano ac Gallieno duos imperij annos communes facit; Aureliano biennium donat, quod postea annis Probi demit. Hosce omnes anachronismos ex lapidum ac nummorum inscriptionibus, ipsis Augu-
 storum

ſtorum reſcriptis, antiquorum faſtorum fragmentis, ac denique Cyclorum præſidio, nempè cœleſtibus characteribus emendaui.

Æra Diocletiani initium auſpicatur Anno Nabonaſſari ab ante diem 13. Iunij 1032. Vrbis 1037. Iuliano 329. Epochæ Chriſtianæ 284. quo anno Diocletianus XV. Kal. Octobris apud Chalcedonem ab exercitu Imperator ſalutatus, purpuram induit, vti fuſiùs in diſertatione priori cap. 1. oſtenſum eſt. Eiuſdem ac Maximiani collegæ decennalia laudat Euſebius lib. 8. cap. 17. Hæc autem decimo imperij anno exacto celebrata, colligo tum ex inolita conſuetudine, tum etiam ex panegyrico die natali Maximiani recitato, in quo Orator ait: *Gaudeo igitur* (ſi fas eſt confiteri) *dilatam eſſe illam cupiditatem meam; neque enim orationis eius quam compoſueram, facio iacturam, ſed eam reſeruo, vt quinquennio rurſus exacto, Decennalibus tuis dicam; quoniam quidem luſtris omnibus prædicandis, communis oratio eſt.* Si alterum quinquennium exactum laudat, decennalia anno decimo euoluto agenda erant. Ceterùm vtrumquè Auguſtum vicennalia præter ſtatum tempus ſoluiſſe ex eruditiſſimi Patini nummo atque Euſebio indicauì in diſſert. de Numiſmate Diocletiani cap.2. Hæc vicennalia vota ſoluta ſunt A. D. 303. V. C. 1056. à primis Decennalibus ab Auguſto celebratis 329. Ex his quæ fuſiùs digeſſi, patet Licinium omnium Auguſtorum primum, Decennalium ſolutionem anticipaſſe, cuius rei cauſam rationemque in proxima diſſertatione explicatam, iterum cum Lectorum moleſtia non vacat repetere. Non eſt animus decennalia Principum, qui poſt Conſtantinum Romanum imperium moderati ſunt, in literas mittere; cum eadem & plurima eorundem Numiſmata, & Idatij ac Marcellini faſti deſignent, vt de anno illorum ſolemnium dubitare nemo poſſit.

Hoc de votis Decennalibus, vt Vellei verbis vtar, *voto finiendum volumen ſit*. Te immortale Numen, voſque Etruriæ præſides ac cuſtodes Diuos precor ac poſco, vt Sereniſſimo Magno Duci COSMO III. plura quàm Auguſto DECENNIA ſoluantur. *Non pacem, non concordiam, non ſecuritatem, non opes oramus, non honores: ſimplex cunctaque iſta complexum vnum omnium votum eſt, ſalus PRINCIPIS.* Hoc ſanè votum omnibus gentibus, cunctis hominum Ordinibus, ſed præcipuè bonarum artium profeſſoribus concipiendum eſt, cum illum iam pridem Muſarum præſidium ſenſerint, ac modò præſentiſſimum literatorum Numen adorent. Etenim cum Princeps iuuentutis remotas quaſque gentes regij vultus ſerenitate beaturus, Europam luſtraret, Gymnaſia, Academias, atque omne literarum ſecretum rimabatur; anguſtos vmbraticorum hominum lares auguſtus hoſpes implebat: doctorumq; hominum laureis verendæ maieſtatis faſces ſubmittebat, ita vt non exterarum gentium mores, non

nobi-

nobilissimarum Vrbium miracula, non potentissimorum Regum opes spectaturus; sed Academiarum frequentiam, Bibliothecarum apparatum, ac eruditorum hominum vultus inuisurus, aduenisse videretur. Inde suam in Etruriam redux, naues ingenti voluminum pondere, hoc est, literarijs manubijs, Musarum spolijs, doctaque gaza onustas, in patrios portus summisit. Dein magno Genitore sua inter sydera recepto, in ipsis augustæ dominationis auspicijs, non antiquarum vrbium mœnia, non arcium propugnacula, non armamentaria, non classem reparandam iussit, sed Laurentianam Bibliothecam, auitum illud ac copiosissimum Latiæ Græcæque sapientiæ thesaurum, regio ornatu illustrandam iniunxit, eamque in tanta mole fortunæ primam initi imperij curam posuit. Et quamuis amplissimæ ac felicissimæ ditionis habenas moderetur, non equestria certamina, non theatrales ludi, non frequentatæ venationes, quibus inter lasciuientis fortunæ illecebras Principes indulgere solent, breues eidem non dicam dies, sed horas suffurantur; nam omni regiarum voluptatum aditu sibi studiosè intercluso, post pia eaque longa Christianæ religionis officia, sanctiori mente, ac suo Numine iam plenus, secundas legendis voluminibus horas impertit, vt cum ipsa pietate ac literis imperium planè partiri velle videatur. Probè enim intelligit nobilius esse, pietatis ac sapientiæ famam, quam imperij fines extendere. Hinc tanta eiusdem erga doctæ Palladis alumnos propensio, tam liberalis, tam inexhausta, & suum, idest, regium in morem effusa munificentia. Haud enim patitur illos intra priuatos ac pauperes lares seruientium gregi immixtos latere, sed eosdem vel sacris apicibus dignatus, multa in luce collocat: vel honorarijs diplomatis compellatos, ac ditissimis congiarijs allectos, in Pisanum Athenæum, celeberrimum sapientiæ in Etruria emporium, regiâ manu deducit, eisque lætiora fata dispensat, vt penè inuidia mordeantur, qui procul eorundem fortunam inaudiunt. Hunc Principum Optimum eundemque doctissimum ingenuarum artium professoribus diu Superi commodent; sera & pronepotibus tantùm nota dies cœlo asserat, & vti Diuos decessores suos virtutum ac literarum gloria, ita imperij quoque diuturnitate superet; quot enim pro eiusdem incolumitate VOTA DECENNALIA iterabimus, totidem Reipublicæ literariæ securitatis ac felicitatis sæcula nuncupabimus.

F I N I S.

ERRATA CORRIGE.

Pag.	Verſ.	Errat.	Cor.
Pag. 22.	V. 4.	In primo	In primis.
Pag. 39.	V. 10.	hemicyli	hemicycli.
Pag. 53.	V. 13.	nota ϛ	nota ϛ
Pag. 97.	V. 2.	capaſſerent	capeſſerent.
Pag. 107.	V. 18.	decennſa	decennia.
Pag. 109.	V. 42. & pag. 115. V. 39. & pag. 117. V. 24. & 34. deeſt litera I.		
Pag. 126.	V. 23. die 27.	*adde*:	Nouembris.
Pag. 133.	V. 5. in tit.	*faſtis*	*faſtos*.
Pag. 137.	V. 36.	ſiganta	ſignata.

Placeat D. Matthaeo Strozzae Can. Florent. ac sacrae Theologiae Lectori rimari, an in isto opere aliquid sit dissonum, & repugnans sanctae fidei, & bonis moribus, & referat. Datum 6. Martij 1674. ab Incar.
Alex. Puccius V. Gen.

Aurea Numismata Serenis. Cardinalis Medicaei, ab Excellentiss. Patre Magistro Henrico Noris aureis lucubrationibus illustrata, veluti regiam Chronologicae eruditionis viam, è ruderibus antiquitatis nouiter patefactam, in oculis omnium versari, & ab omnibus inoffenso pede percurri posse consultus refero. Florent. XIII. April. An. MDCLXXIV. ab Incarnat.
Matthaeus Strozza Canonic. Florent. Sacrorum Librorum Interpres, &c.

Imprimatur seruatis seruandis. Datum 22. Martij 1674. ab Incarnat.
Alex. Pucci Vic. Gener.

Die 20. Martij 1675.
Admod. Reu. P. Mag. Alexander Perius de Florentia Nostri Ord. Minorum Conuent. S. Francisci huius Sancti Officij Floren. Consultor Theologus, videat si in hoc opere sit aliquid dissonum, & repugnans bonis moribus, & referat. Datum ex aedibus SS. Inquis. die &c. mense &c. anno &c.
Fr. Ioseph Maria Poeti de Bononia Ord. Minor. Conuent. S. Francisci V. Cancell. S. Officij Flor.

Recentes hasce antiquorum Numismatum praeclariss. Auctoris vestigationes mira fidei, ac morum dogmatibus inhaerente eruditione refertas, nedum praelo, verùm & Numismate dignas reor. 26. Martij 1675.
Fr. Alexander Perius Flor. Ord. Min. Con. Doctor Theol. S. Officij Cons.

Considerata, & attentè perlecta attestatione suprapofita licentiam concedimus, & impartimur, vt tam praeclarum opus in lucem prodeat. Datum ex aedibus S. Inq. apud S. Crucem hac die 28. Martij 1675.

Impr. Flor. Fr. Ioseph Maria Poeti de Bononia Ord. Min. Con. S. Fran. S. Offitij Floren. V. Canc.

Matthaeus de Mercatis Aduocat. pro Serenis. Magno Duce.